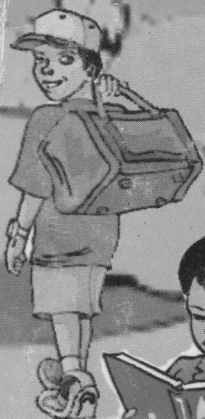

СР мой 2
и-77

Хочӣ Умархӯҷаи
Истаравшани

ДҶҶҶҶ ДАР ҚОИНОТ

Қисми 3

АЗ ИН БАДТАР ЧИЗЕ БОШАД - МӢ?

Дар рӯзи дувоздахум мо аз сафар баргаштем. Аз он чизе ки чун аҷал метарсидам, ба сарам омад. Аз мушак пай буду ҳайдар не. Гуё маро ба кӯраи танур пеш карда бошанд, ки — месӯхтам. Ҳар як кадоми ба пеш мондаам, қафо мерафт, дилам беҳузур мешуд, сарам чарх мезад ва ҳар чиз дар назарам ду-се ва якчандто менамуд. Ман бо осмону замин гуё якҷоя давр мезадам, ки дар ҷоям афтодам ва намедонам, ки баъд аз чанд вақт ба ҳуш омада бошам.

Кошки бо ҳамин афтодан, намехестам. Зеро ин қадар кулфате, ки дар ҳеҷ гӯшу хиёлам набуд, ба сарам омад.

Дуртар аз ҷойи исти мушак як хоктудое ба шакли теппача ба назар менамуд. Хостам, ки зуд ба назди он теппа равам. Борҳо ба замин афтодаму бо як мушкилӣ то ба он ҷо расидам.

Ба рӯи теппача як тахтачае меистод ва ба он чизе навишта шуда буд. Аз навиштаҷот фақат калимаи Доноякро хондам. Аҳволам бад шуду дигар ҳарфҳоро хонда натавонистам. Худдорӣ мекардам ва бисёр мехостам, ки хатро хонам, вале нашуд.

Якчанд дақиқа дар чунин вазъият будаму боз чашмам кушода шуда, хатро хонда метавонистагӣ шудам, ки чунин калимаҳо навишта шуда буд:

Донаяк! Дили мо, рӯҳи мо ва ҳастии мо шоҳиди дода истодааст, ки ту зиндай. Илоҳо ба бахти мо зинда бошӣ, ки ҳоло ба мо аз ин рӯзи саҳт нест. Мо ҳар яке борҳо қариб ба мурдан расидем. Ин ғам набуд, як офате буд, ки ҳастии моро месӯхт. Намедонам минбаъд чӣ хел бе ту зиндагӣ мекарда бошем, ки вазифае ки Ватан — халқ ба зиммаи мо гузошта буд, маҷбур мекард, ки мо ин сайёра ва туйи азизу меҳрубонро ноилоҷ тарк намоем. Мо ҳар чизе, ки барои ту лозим буд, ба зерӣ хок гурондем, зеро ба дастӣ онҳо дода наметавонистем.

Бо эҳтироми самимона:

Олимҷон, Серкорак, Дармонҷон, Сайёра, Ихтироъкор, Холаи хоб ва Ситораю Шербача.

Нома ба гулхани ботинии ман керосин рехт ва ман ихтиёрро аз даст додам. Якчанд нафаре, ки ба назди ман омада буданд, дар ҳайрат монда, маро тамошо мекарданд. Бале, тамошо мекарданд, вале ҳамдардӣ карда наметавонистанд. Азобҳое, ки ман ба сари онҳо оварда будам, ман худамро намебахшидам.

ИН ҲАМА БАРОИ ЧӢ?

Ман ба хоку лой ғутида ва ба сару танам нигоҳ карда намешуд. Буд, ки ҳушам ба сар заду худ ба худ андеша кардам, ки ин ҳама барои чӣ ва ба кӣ лозим? Ин буд, ки ман дар ҷоям нишаста, худро тасалло додам, ки бояд ғами ояндаро ҳурам, бо онҳо бошам ва дар якҷоягӣ корҳоеро кунам, ки ба ғоидаи ин ҷамъият бошад.

Дар ҳайрат мемондам, ки одам ният кунад ба нияташ мерасидааст. Боре ман ба Олимҷон гуфта будам, ба Замин бармегардам. Дар он ҷо баргашта ба тарбияи сарватмандон машғул мешавам ва ҳангоми якчанд рӯз бо онҳо будан ба ҳаёлам доим як чиз – ин ҳам бошад фикри дар ин ҷо мондан буд.

Аҷоиб... аҷоиб, ҳудаш чӣ гап? Чӣ шуда истодааст? Ба ҳеҷ чиз сарфаҳм намеравам. Бо ин хомхаёлиам ба сари дӯстонам як олам бадбахтиҳо овардам. Ба онҳо мушкил буд, зеро айшашонро талх кардам. Барои ман сайри сайёра ва бо онҳо будан чӣ зарурият дошт?

Медонистам, ки аз ин тақдири талх ҷои гурез набуду ман побанди он шуда мондам. Ба ҳамаи ин айшӯ нишоти якчандруза сабаб шуд. Дурусттараш он айш набуд, балки як рӯзи сиёҳу бадбахтӣ буд.

Ман бошам ҷойи шишт нэмеефтам. Худамро ба ҳар ҷо мезадам, вале як ҷое набуд, ки қарор гирам.

Андак фикр карда, аз ин ҳолати мудҳиш ва аз сайри ҳаёлотӣ бачагӣ дур шуданро лозим донистам, ки сайри якчандрузаро ба хотир орам.

САФАР Ё АЗОБИ РҶҲӢ

Агар азоби рӯҳи худро, тарсу ваҳми шабҳои беҳоби, хавфи ҳуҷуми ҳайвонотро ба як сӯ гузорам, ман дар олами аҷоибот афтода будам.

Ҳамон рӯз мо бе ягон тайёри ба сафар баромадем. Агар ман худамро ба назар нагирам, барои онҳо тайёри лозим набуд. Хушок лозим бошад, дар ҷангалзор фаровон буд.

Онҳо тарсу ваҳмо намедонистанд, чӣ тавре ки ҳайвоноти ваҳшӣ бе ягон тарсу бим майлон карда мегаштанд, ҳамин тавр онҳо ҳам бе хавф ба ҳар ҷое, ки мехостанд, гаштугузор мекарданд.

Ман, ки бо чунин шароит бори якум дучор шуда будам, дар кучое бошам, гумон мекардам, ки ба ман ягон чизе ҳуҷум мекунад.

Худкардари даво нест, вовайлои пинҳонӣ, - гуфтагӣ барин, ҳар чӣ қадаре ки аз карда пушаймон шуда бошам, дигар илоҷе набуд. Ман кайҳо роҳи бозгаштро гум карда будам. Илоҷи дигаре надоштам ба ғайр аз гардани баста бо онҳо будан.

Дар ҳар кор ҷуръат ва шӯҷоати калоне доштам, ки дар вақти роҳ рафтан ягон чиз садди роҳ шуда наметавонист. Худамро дар байни онҳо як махлуқи ночизу нотаъон медонистам. Азобам зӯр буд.

Онҳо аз ман хеле пеш рафта буданд, зеро ман ҷангалзори печ дар печро мисли онҳо дарронда, гузашта наметавонистам. Ба ғайр аз ин тарсу ваҳм маро меҳурд.

Ҳамин тавр, ман аз онҳо хеле қафо монда будам.

Шаб домони фарроҳи ин ҷангалзори беканорро, ки худ низ торик буд, печонда мегирифт ва он боз ҳам хавфнок мешуд. Агар овози ва... ва гӯи онҳо намебуд, ман онҳоро кайҳо гум мекардам. Садоҳои паррандаҳо маро дар ҳар лаҳза метарсониданд.

Агар ман дар ин ҷангалзор тӯмаи даррандаҳо мешудам ҳам, онҳо парвоя надоштанд. Умуман, онҳо кайҳо фаромӯш карда буданд, ки Ман барин ҷонзоте дар байнашон ҳастам.

Хеле хаста будам. Мехостам дар ягон ҷое нағзакак дам гирам, вале метарсидам, ки хобам бурда мемонаду онҳоро гум мекунам.

Ҳар чӣ қадаре ки сушт ва ноӯҳдабароёна ҳаракат карда истода бошам ҳам, овози онҳо ба гӯшам мерасид. Гумон кардам, ки онҳо майли дамгирӣ карданд ва андак роҳ рафта гумонам дуруст баромад. Фаҳмидам, ки онҳо дар ҳақиқат қарор доданд, ки дам гиранд.

Ман ҳам дар гӯшае нишастам. Ҷои интиҳоб кардаи онҳо ҷои босафое буда, дар байни ҷангалзор як ҳамвории бедолу дарахт буда, аз байни ин ҳамворӣ як ҷӯи оби зулол ҳуштурак зада мегузашт.

Ҳама монда шуда буд, ки ҳолати дод задан, шӯхию бозӣ кардан надоштанд. Ман бошам, пинак мерафтам.

Мумкин шумо гӯед, ки барои чӣ ман илтимос намекунам, ки онҳо баргарданд.

Гумон мекунад, ки ман намехоста бошам, - не, илтимоси ман бефоида ва ба гӯши ҳар суруд хондагӣ барин буд.

Ман аз он тугмачаҳое, ки доштам, яктояшро ба даҳонам партофтам. Медидам, ки онҳо ҳам чизе хурдан мехостанд, чӣ илоҷ, ки ҳамин қадар роҳи дурро тай карда бошанд ҳам, ягон шикори мувофиқе бар нахӯрд.

ДУ НАФАР ЧИЗЕ НАГУФТА РАФТАНД

Гурусна будани онҳоро аз ҳолати рӯҳиашон фаҳмидан мумкин буд: ба ҳар чиз бетоқатона норозигӣ баён мекарданд. Сардори ин гурӯҳ як одами ғайримуқаррарӣ буда, ба ҳар як китфи он дуто аз ҳозирон нишинанд, мешуд. Ман барои ӯ мисли мурча будам. Сардор аз чизе норозӣ шуда, якеро чунон гирифта ҳаво дод, ки панҷ-шаш метр дур рафта, ба замин яксон шуда монд.

Ду нафар чизе нагуфта хеста рафтанд. Ин ҳолатро дида ба дили ман воҳима афтод. Аз рафторҳои онҳо пай бурдан мумкин буд, ки агар боз андаке шикорашон барор нагирад, маро хурданаҷон мумкин буд.

Бо вучуди он ки хавфи марг таҳдид мекард, вале хоб зӯри карду хобам бурда монд.

Пагоҳӣ аз ҳама барвақт аз хоб хестам, ки ҳама дар ҷой ҷойи худ, баъзеҳо паҳну парешон меҳобиданд. Субҳ дамида ситораҳо ба назар наменамуданд, аз даруни ҷангалзор ду нафар баромада дар зер бори вазнин базӯр-базӯр ба тарафи мо ҳаракат мекарданд.

Хостам, ки шариконамро бедор кунам. Маълум буд, ки он ду нафар баргаштанд, аз ин рӯ ором нигарони онҳо нишастам.

Наздиктар омаданд, ки ҷӣ оварда истодани онҳо маълум шуда монд. Яке дар сари китф ба бузи кӯҳӣ монанд — як ҳайвонро меоварду дигаре як писараки ҷавонро.

Онҳо ба тақдири худ тан дода буданд, ки ҳам буз ва ҳам одам ором буд.

Эҳтимол одамонро дида ман тарсида бошам, ки бо тамоми овозам аз одат берун, дод задам, ки ҳама ба по рост истода ба мудофия тайёр шуданд.

ПИСАРАКРО ХАЛОС КАРДАН МЕХОСТАМ

Шарикони худро дида ҳама ба рақсу бозӣ даромаданд; шикорро кашу фаркаш намуданд, ки писарак ва буз мурдаи тайёр шуда монданд. Ҳар ҷӣ қадаре зорию тавалло карда бошам ҳам, вале писаракро аз дасти онҳо халос карда натавонистам. Ягон кас, — ту ҷӣ гуфта истодай, намегуфт. Ман ба як гӯша баромада нишастам. Дасту поям меларзид.

Ман, ки фақат дар вақти даргирондани алов лозим мешудам, маро бардошта ба назди ҳезуми ҷамъкардашон оварданд. Ман гӯгирдро дошта наметавонистам. Дар сари ҳезуми ҷамъкардаи онҳо дергоҳ нишастам. Дидам, ки сардор ба тарафи ман омада истодааст, гулханро афрӯштаму ба зорию тавалло даромадам, ки ин писаракро аз марг халос кунад.

Аз нигоҳҳои маълум буд, ки ӯ гапи маро фаҳмидааст ва ин ба ман рӯҳ бахшиду ман ба назди писарак рафта нишастам. Ӯ тахминан дувоздаҳ- сенздаҳсола буд.

Гулхан шақарросзанон аланга гирифт, ки дар як дам лахтча тайёр шуду одамони гушнамаст ба сари бузи нимҷон худро ҳаво дода, анна- мана нагуфта, ба дасти ҳар як кас порчаҳои гуштро дидам.

Ман бо ҳайрат нигоҳ мекардам, ки боз ҷӣ мешуда бошад. Тақдири он шахсе, ки ман ҳимоя мекардам, ҷӣ мешуда бошад.

Дар як дам аз як буз нишоне намонду ба сари ин бечора омаданд, ки ба ҳимояаш хестам. Ба ман кӣ ҳам гӯш мекард.

Писарак ва маро кашу фаркаш карда то назди гулхан бурданд, ки ҷашми сардор ба ин сахнаи ваҳшоният афтод ва як садои ғайриҷашмдошт баровард, ки ҳама чун ҳайкал дар ҷои худ шаҳ шуда монд.

Ин буд, ки дигар ба ману вай ягон кас кордор нашуд. Ҳамин тавр, ман сабаби зинда мондани ӯ гаштам.

МУРДАИ ТАЙЁР ТЕТИПОПО ШУДА МОНД

Дар ин ҷонбозиҳо ҳар ду дасти писарак аз оринҷ ва панҷаҳояш баромада, як гӯшаш тамоман дарида афтодасту мӯйҳои сараш бошад тор-тор мондааст.

Ман, ки дар мактаб гӯштини тарзи озод машқ мекардаму борҳо баромадани дасту поро дида будам, зуд вайро ба назди об бурдам ва ба доду войи ӯ нигоҳ накарда, аввал дасти рostaшро сахт кашида ба ҷояш овардам ва баъд бо оби хунук доштам ва ҳамин тавр ҳамаи ҷойҳои баромадаи ӯро табобат кардам ва гӯшашро аз таги пой ёфта, онро тоза карда эҳтиёткорона ҷаспонда дӯхтам ва бо лейкопластер маҳкам кардам. Ба ҳамаи корҳои ман шариконам бо ҳайрат нигоҳ мекарданд, ки он мурдаи тайёр тетипопо шуда монд.

Хушбахтии ӯ ва ман дар он буд, ки пойҳои зарар надида буданд. Ин писар ҷуссаи аҷиб дошт, мушакҳои ҷунон тараққӣ карда буд, ки тамошо карда истам мегуфтед, ки ба ин шарикони ман монанд набуд. Бештар ба ман монандӣ дошт, лаб ва ҷоғи ӯ он қадар ба пеш баромадагӣ набуд ва он қадар сермӯй ҳам набуд.

Шарикони ман бештар ба маймун монандӣ доштанд: панҷаҳояшон дароз, чашмонашон чуқур, фурӯ рафтагӣ, андак букринамо буда, қомати хамида ва ниҳоят сермӯй буданд.

Нисбат ба ин писарак, ки қариб ба синну соли ман баробар буд, дилбастагӣ пайдо кардам. Эҳтимол чунин ҳиссиёт буд, ки ӯ ба назари ман ин қадар зебо менамуд.

Ҳаминро ҳам гуям, ки ӯ нисбат ба шарикони ман тезфикртар буда, ҳар чизе, ки ман ба тарзи имову ишорат мефаҳмондам, мефаҳмид ва кӯшиш мекард, ки иҷро намояд. Ин ҳам сабаб дошт: ӯ ҳам бо ман унс пайдо карда буду ба хубиҳои ман қадршиносии мекард. Шариконам бошанд, ба ман таваҷҷӯҳе надоштанд. Аз ин рӯ, ба гапҳоям хеле сушт майлу рағбат мекарданд, дурустараш аҳамият намедоданд.

Метарсидам, ки бо ин маъюбу маслуқ ман дар роҳ азоб мекашам. Худамро базӯр кашола мекардаму боз ин маслуқ буд. Аммо, андешаҳои ман нодуруст баромад. Ҳамин ки азми рафтан кардем, дидам, ки ӯ аз ман пештар ба роҳ баромад.

Вақте ки аз монеаҳо бо як даст дароз кардан ва ё андаке сар ва китвашро ҷо намудану бо пойҳояш шохҳоро моҳирона ин тараф он тараф карда гузашта мерафт, ман ба худам нигоҳ карда аз ноӯҳдабароиям шарм мекардам.

Шариконам бо қору бори худашон овора буданд. Шохҳоро мешикастанд, печу тоб медоданд, мепариданд, дар баъзе ҷойҳо аз шох ба шох худро ҳаво дода, ба пеш ҳаракат мекарданд.

Шарики навам баъзан маро фаромӯш кунад ҳам, вале бо ман якҷоя ҳаракат мекард ва бисёр вақт бо осонӣ маро аз ҷойҳои мушкилгузар гузаронида мемонд.

Таъриф нашавад, ман ҳам дар роҳравӣ ва аз монеаҳо гузаштан хеле моҳир шуда мондам. Барои ин ба ман машқҳои гуштини тарзи озод ёрӣ мерасонид, ки ман нотарсона ба тарафи ҳар як мушкили мерафтам ва онро бо ҳар роҳ паси сар мекардам.

Ҳар чӣ қадаре ки чолоки кунам ҳам, вале сару рӯи маро шохҳо меҳарошиданд ва баъзан хуншор менамуданд.

Ҳамаи ин азобҳо дар пеши ғами дӯстон ҳеҷ буд, дар кадом ҳолате бошам, дар пеши назарам онҳо ба ҳар лаҳзаи хотираҳои ондагӣ намудор мешуданд.

ЧИ ШУД, КИ САДОҲО ЯКБОРА ҚАТЪ ГАШТ

Агар ягон илоҷе мебуд, ман онро истифода мебурдам, вале он илоҷ дар куҷо. Баъзан хайфи тамоман гум шудану ба дасти ягон қабила афтодан ба сар меомад. Ҳамин тавр ҳам шуданаш мумкин буд, ки умеди ман ба таҷрибаи онҳо буд. Мо бисёри набудем, ҳамагӣ бо ману ин шарикӣ навам нӯҳ нафар будем, ки онҳо моро дар қатори худ ҳисоб намекарданд.

Мо ба пеш ҳаракат мекардем. Ҳар чи қадаре кушиш кунем, ба онҳо расида наметавонистем. Ягона маяки киштии умри мо садои онҳо буд. Чи шуд, ки садоҳо якбора қатъ гаштанд: гуё ҳама ҷангал ҳам сукут кард, фақат гоҳ-гоҳ садои парандаҳо хеле даҳшатнок ба гуш мерасид.

Ману шарикам ҳам ба онҳо расида гирифтем. Ҳама ба шикам зада меҳобиданд. Ман дертар пай бурда бошам ҳам, вале шарикам ҳамаи ҳодисаро пай бурд, ки дар пеш қабилаи дигар намоён буданд. Онҳо аз ҷойи мо бо хубӣ дар як ҷойи ҳамвор ҷойгир шуда, ба шумор бисту як нафар ва ҳама қариб як хел — ба паҳлавонӣ афсонавӣ монанд буданд.

Шарикони ман нағз медонистанд, ки зӯрашон ба онҳо намерасид. Бинобар он ягон ҳилларо ба қор бурдан лозим буд.

Оби даҳони шарикони ман мерафт, ки дар назди онҳо як мамонт ва боз якчанд «бузҳои кӯҳӣ» паҳну парешон меҳобидан. Маҳз барои он шикорҳои муфт шуда меҳостанд ба онҳо дарафтанд, зеро шикори мо дар ин шабонарӯз барор нагирифта буд.

Гушна ба шер мезанад, гуфтагӣ барин шарикони ман ба ҷони худ раҳм намекарданд ва тайёр буданд, ки ҳуҷум кунанд.

Писарак медонист, ки кушишҳои шарикҳоямон ҳама бефоида буда. Мо муфт тӯмаи онҳо мешавем. Бо вучуди ин пеши роҳи шарикони моро гирифтан мумкин набуд.

КОРНАМОИИ ПИСАРАК

Дар ҳамин вақт писарак ба шариконам наздик шуда, бо имову ишора ба онҳо чизеро фаҳмонд ва фикри худаширо маъқул намуду ба ман чизе нагуфта, ба қафои теппача гузашта, қоматаширо ҳам карда, ба тарафи рости ҳамворӣ рафт, онҳо ягон панҷоҳ-шаст метр дуртар — рӯ ба рӯи мо манзил гирифта, барои гулхан кардан тайёри медиданд.

Тарафи чап бошад, он қадар фаррох набуда, ҷарӣ ба тарафи онҳо наздик буд.

Мо ба қафо рафта, аз он тарафе, ки писарак рафта буд, ба даруни ҷангал даромада, ба тезӣ аз паҳлуи онҳо ба масофаи бист-бисту панҷ метр ба онҳо наздик шудем. Писарак аллакай корро сар карда буд.

Писарак рафта худаширо нишон медиҳад. Якчанд нафар аз онҳо ўро доштани мешаванд. Ў бо ҷолокии ба худ ҳос аз онҳо дур шуда, худро ба гурӯҳи асосӣ наздик мекунад. Боз мақсади доштан, ин гурӯҳ ҳам ба тарафи писарак метозанд. Писарак бошад, худаширо ба канор мегирад ва ҳама бо майли том ба тарафи ў метозанд.

Писарак чунон ҷаққон буд, ки ҳатто баъзан аз болон сари онҳо ҷаҳида мерафт. Раҳми ман омад, хостам равам, вале илоҷ набуд.

Аз се тараф ба тарафи ў якчанд нафар давиданд. Ў дар байни онҳо монд, қариб буд, ки дод гӯям, намедонам дар як метр мондан аз байни онҳо чӣ хел худаширо ба канор гирифтӣ онҳо, ки бо суръати тез меомаданд, бо ҳам сар ба сар бархӯрда, якчанд нафар ба ҷойи худ афтода монданд.

Писаракро гурӯҳи дигар таҳдид кард. Дар аввал гурӯҳҳо ин корро сабаби вақтхушӣ донанд ҳам, акнун бо тамоми хашму ғазаб ба тарафи ў метохтанд. Гумон мекардам, ки агар ба дасти онҳо афтад, ўро пора-пора мекунанд, ўро доштан мушқил буд. Дар рӯй ба рӯй онҳоро фиреб медод. Ҳар чи қадаре ки онҳо бо хашму ғазаб нигоҳ мекарданд, ҳамон қадар қаҳрамони мо худро

чо́бук ва шердилтар ҳис карда, онҳоро мазоқу масҳара мекард. Аз даву тоз баъзе аз онҳо аз мадор рафта, нақши замин шуда монданд, ки дар ҳамин вақт шарикони ман ҳучумро сар карданд ва дар як дам қариб бе ягон мушкили муҳолифронро банду баст карда партофтанд.

Анна, акнун базм мешавад, - гуён аз дил гузаронидам. Ҳама тайёри мидиданд, ки гулхан афрӯзанд. Чи қадар шарикони ман хурсанд буданд, ки мерақсиданд, майлонҳои аҷоибу ғароиб мекарданд, ки ман аз ин завқ мебурдам. Дар як дам ҳезуми зиёде чамъ шуд ва ман бо майли том гулханро афрӯхтам.

ПИСАРАК АРЗАНДАИ НОМИ ҚАҲРАМОН БУД

Қаҳрамони имрӯзаи мо дар як тараф озодона қадам мезад, ҳудро чун аспӣ аз бузқашӣ баромада, хунук мекард ва обу арақи баданашро хушконда, ба назди ман омада нишаст. Ман ўро ба оғӯш кашидам.

Дар симои ў ягон ғуруре ҳис намекардам. Чун шахси оддӣ ҳоксор гуё чизе нашуда бошад, шариконро дида, як хандида монд.

Тугмачаҳои сафедаи ман рӯзи гузашта тамои шуда буду меъдаамро ҳарисии гуруснагии ботиниям сахт азият меод.

Бетоқатона чашмонам ба «оҳубарра» нигарон буду даҳонам об мекушод.

Ман қарор додам, ки ба ин писарак аз рӯи корнамоиҳои имрӯзааш Қаҳрамон ном диҳем. Агар ў намебуд, ман ҳам набудаму ин шердилон ҳам.

Аҷоибӣ кор дар он буд, ки ҳама ба базму тараб ва ба пусткании мамонт машғул буданду ба ин писарак ягон кас аҳамият намедод. Онҳо ҳайвонтабиат буда, танҳо чизи дар пеши назарашон бударо дида, таҳлил мекарданд. Ин ҳам бошад танҳо он чизе буд, ки меъдаи онҳоро таъмин мекард ва ё ягон хавфиро пеш меовард.

Ба ҳамаи ин одат мекардам. Ба бахти ман Қаҳрамон нисбат ба онҳо дурусттар фикр мекард ва меҳост, ки бо ман сӯҳбат кунад.

Бо забони имову ишорат сухан меронд, медид, ки ман бо меҳр ба
ӯ нигоҳ мекардам, аз ҷо хеста амалиёт гузаронид. Ҳаминро
фаҳмидам, ки борҳо ба чунин хавфу хатар дучор шуда, ғолиб
баромадааст.

Ман дар ҳайрат монда будам, ки бо чунин чолокию маҳорати
беҳамто ҷи тавр баррача барин шикори он ду нафар шарикони
ман шуда мондааст. Ин барои ман эҳтимолан тамоми умр ҳамчун
муаммо монад.

Ҳама ба ҳӯрокхӯрӣ даромаданд ва он мамонт пора-пора
гашту як қисми он ба бозичаи дасти шарикони ман табдил ёфт, ки
ба лахтча гарм карда ба даҳон мебурданд, ки хуни он аз лабу
лунҷи онҳо мешорид. Онҳо ҳӯрокро бо дастон, дандон ва ҳатто
бо иштироки почаҳо меҳӯрданд.

Саҳтӣ кунад, порчаҳои дар даст бударо ба танан дарахт ва ё
кундаю санг саҳт-саҳт мезаданд, ки сӯякҳои он майда шуда
мерафту боз меҳӯрданд.

Ҳар чи қадаре ки шикамсерӣ ҳӯрок ҳӯрда бошанд ҳам, танҳо
як қисми рони мамонтро тамом карда натавонистанд. Он ҳамчун
кӯҳ меҳобид ва даруни холии он ба як хона монанд буд, ки ягон
ҳашт-даҳ кас ҷойгир шуданаш мумкин буд.

Шикорро аз назар гузаронидам. Дидам, ки як «оҳубарра»
чашмонашро милт-милт карда ба ман менигарист. Он хеле хурд
буд. Эҳтимол ягон ҳафта пештар таваллуд шуда бошад, ки
ниҳоят нозук ва зебо буд. Чунон ба ман маъқул шуда монд, ки
ман гурусна будани худро фаромӯш кардам ва бо он машғул
шуда мондам, ки шарикони ман сер шуда истироҳат мекарданд.

Молиш меодаму дилам гум зада мерафт, ҳаёл мекардам, ки
онро гирифта ба оғушам зер кунам ва аз он серӣ надоштам.

ҚАССОБИИ МАН

Дар паҳлӯи он боз як «бузи» чанбаршоҳ меҳобид, ки фарбеҳ
ва ҷуссаи калоне дошт. Шояд аз зӯрии часпу талош бошад, ки як
пойи пеш ва ду пойи қафояш шикастагӣ буд. Қарор додам, ки

онро сар занам, пўст канам ва аз гўшти он барои худам кабоб тайёр кунам.

Ба падарам тақлид карда, кордамро ба як санги суфта чарх додам ва то он даме ба санг молиш додам, ки он муйро беозор метарошид.

Падарам дар вақти сар заданин ҳайвони дар зери корд буда «бисмиллоҳ ва Аллоҳу Акбар», - мегуфт. дар ин бора ман ба ӯ тақлид карда ва хостам, ки чи тавре ки пеш барои ман осон менамуд, сар занам. Ҳарчанд ки зўр мезадам, гардани бузро бурида наметавонистам. Он дод мезад ва ман худамро гум карда сари бузро медоштам, зўрам намерасид. Бовари доштам. ки агар пойҳояш сиҳат мебуд, он ба гардани андак корд пай карда, хеста мерафт.

Қаҳарамон ва боз як ду нафар шарикони ман давида ба наздам омаданд. Яке аз онҳо шохи шоҳбузро дошта истод ва ман онро сар заданӣ шудам. Падарам мегуфтанд, ки сари молро аз мак ҷудо кардан лозим ва чи тавре ки медидам, падарам бо осонӣ сарро аз тан ҷудо мекарду ман бошам гӯё як ҷуби ғафсоро мебурда бошам, ба ҳар ҷояш корд мезадам. Бисёр хун рафта аз ҳол рафта бошад ҳам, вале ҷон намедод.

Кордро ба ин ва он ҷойи устухони гардан молиш дода, фикр мекардам, ки падарам чӣ кор мекард. Ба ҳаёлам омад, ки падарам мак дар зери манаҳ мегуфт ва кордро аз он ҷо задам. Бо осонӣ ҳароммағз луч шуд ва ман ба он нули кордро халонда ҷудо кардам ва бо ин тамоми узви баданаш ба ҷунбиш даромада, баҳузур пойҳояшро дароз кард ва тамоман ором шуда монду ман онро пўст карда, як пойи пешашро ҷудо карда гирифтам, бо дигар ҷойи он кордор нашудам, зеро онро намедонистам то ба кучо мебурдем.

Аз ҷуб сих сохтам ва гўштро пора-пора карда ба он кашидам ва аз санг кўрра сохта, кабоб тайёр кардам. Шариконам ҳам як сихӣ хўрданд ва ба онҳо ҳам маъқул шуд, вале чӣ бошад, ки дигар вақтҳо ба сихкаоби ман аҳамият намедоданд.

ЯК БОМУ ДУ ҲАВО

Дар як тараф серию пурӣ, дар тарафи дигар гушнаю ташна маъюбу маслуқ меҳобиданд. Раҳмам меомад. Меҳостам, ки онҳоро бо ин маҳсули дасти ҳудашон зиёфат кунам, вале наметавонистам. Чӣ тавре ки мегӯянд, азони ман буд, азони ту шуд, камтар те, ки дору шуд.

Худ ба худ андешидам, дилам ба ҳоли онҳо сӯхт. Баъзеҳо ҳатто аз зӯрии дард дар бораи нӯшу нишот чизеро фикр намекарданду ба ҳоли ҳудашон чун мӯй ба оташ афтода, худ ба худ мепечиданд.

Аввал таваккал карда, онҳоро бо гӯшти «шаҳбуз» зиёфат кардам. Ин кори ман ба шариконам маъқул нашуд. Азбаски сардор тарафи маро мегирифт, дандон ба дандон монда, чизе гуфта натавонистанд.

МАН ҶАРРОҶӢ МЕКАРДАМ

Танҳо чордаҳ нафарашон гӯшт хӯрданд. Боқимондашон ҳоло ба ҳоли худ буданд. Аз шохи дарахт ҷубчаҳоро буридам ва барои шикастабанди тайёр намуда, аз пусти дарахт барои бастани ин шохчаҳо лиф тайёр кардам. Барои ин ман аввал дарахтҳои лифдиҳандаро интихоб кардам.

Ду нафарро шикастабанди кардам, ки дар вақти шикастабандӣ мурда зинда шуда бошанд ҳам, баъдтар ҷонашон ҳаловат карда, хобашон бурд.

Сардор ба назди ман омада, бо ҳайрат нигоҳ карду фаҳмонд, ки ин кори ман беҳуда аст. Аз ӯ илтимос кардам, ки кордор нашавад. Чизе нагуфта монда рафт. Ҳама ба ҳоли худ шуданду ба ман аҳамият надоданд. Қаҳрамон бошад дар атрофи ман парвона шуда мегашт. Баъзан ба ман ёрӣ мерасонд, ки ин ҳама аз рӯи супоришҳои ман буд.

Бо ӯ бо забони ӣмову ишорат гуфтугӯ мекардагӣ шуда мондам. Ӯ оҳиста-оҳиста номи маро гуфта метавонистагӣ шуд, ки

ба як мушкили Донояк мегуфт. Ҳамин ки Қаҳрамон мегуфтам, ба
еуям ингоҳ мекард.

Лозим буд, ки ду нафарро ҷарроҳии вазнин кунам.
Қабурғаояшон шикастагӣ буд. Чӣ илоч, мо барои ҷарроӣ
намудан тайёри дидем. Аз яке ду ва аз дигаре се қабурғаро
бурида партофтем. Дар вақти ҷарроҳӣ азоби мо зӯр буд.
Шермардон ба дарди зӯри теғронии ман тоқат намекарданд.
Барои ёри дигар рафиқонашон омаданд, ки дасту пойи онҳоро
дошта меистоданду шарикони ман тамошобин буданд. Се нафари
онҳо беҳуш мехобиданд. Ман аз онҳо умедамро канда будам. Аз
яке қароммағз дар зери ду сутунмӯҳра монда буд, ки агар аввал
бе ин кор дер накарда машғул мешудам, шояд наҷот меёфт, ӯ
мурд. Ду нафари дигар ба сар таёқ хӯрда буданд, хун ба майна
зада буд ва ё хавфи задан дошт, ки ман ҷойи зарбахӯрдари
буридам ва қорун сохта хунро кашида гирифтам. Бо вучуди он
беҳушу бе ёд мехобид.

Пусти мамонтро ба замин тунук кардему ба болои он хоби
ману Қаҳрамон бурда монд. Аз хоб хеста рост ба тарафи беморон
рафтам, ки яке нооромӣ карда шикамбандро сушт кардааст ва аз
ин рӯ устухонҳое, ки ман ҷо ба ҷо карда будам, бечо шудааст ва
сабаби азоби тоқатнопазир гаштааст.

Боз аз сари нав стухонҳоро дар ҷояш монда бастам ва ба
беморон кам-кам хӯрок дода, майитро дар ҷояш наёфтам.

Ҳамаҷоро дида баромадам, вале онро аз ҳеҷ ҷо дарёфт карда
натавонистам, аз ки ҳам мепурсидам. Шариконам марою ва ман
онҳоро намефаҳмидем.

Фаҳмидам, ки шарикони ман онро пора-пора карда як
қисмашро хӯрдаанд.

Ба ман мушкил буд, лекин чи илоч асрҳо одат кардаанд ва
онро барои аз ин вақшоният дур кардан вақт ва чорабиниҳо
лозим, ки онҳо мӯҳтоҷи одамхӯрӣ набошанд.

Дарун-дарун месӯхтам ва чораи сафарро мекардам, вале илоч
набуд, зеро мо ин шаш нафарро, ки роҳ-ғайта наметавонистанд,
партофта рафта наметавонистем.

Ману Қаҳрамон пашто занбар ба қади одам мувофиқ карда сохтем ва бардоштани замбарҳои беморонро ба зимаи худӣ он чордаҳ нафар гузоштем, шикорҳои боқимондаро бошад шарикони ман мебардоштанд.

Вақт ёфта ба назди оҳубарраи майдаякам рафтам, ки ҳоло ҳам аз ҷояш наҷунбида меҳобид. даст-даст карда дидам, ки аз тарафи чап қабурғааш шиштааст.

Боре дар кӯдакиам аз шоҳи дарахт афтодаму қабурғаам фуру рафт, ки бобоям лаби маро ба даҳони офтоба монд ва нӯли вайро бо ангушташ маҳкам дошт, то ки ҳаво набарояд ва ба ман гуфт, ки сахт пуф кунам ва ҳамин тавр қабурғаҳои ман ба ҷояш омада буд.

Мо боз ду шабу ду рӯз ҳаракат кардем ва ба соҳили як дарёи ором, вале паҳноб расидем, ки маҷрӯҳи он қариб сесад метр меомад. Ҳама дар ҳайрат монданд, ки чи тавр мегузашта бошанд.

Қаҳрамон ҳамаро монда ба об даромад ва ҳунари шиновариашро намоиш дод. Мо ҳама хавфу хатарро фаромӯш карда бо завқ ўро тамошо мекардем.

Тамошои завқангез ба охир расида бошад ҳам, ман бо як ҳайрат аз об ба монанди дельфин ба ду-дуним метр аз об берун ҷаста ва чун тир обро бурида гузаштану чун мор печу тоб хӯрданаш ба пеши ҷашмонам чилвагар шуда меистод.

Бо вучуди ин ман бояд фикри роҳро мекардам. Хайр гӯед, ки ба ғайр аз ман дар бораи ҷи тавр аз ин дарё гузаштан, ки ҳам фикр мекард?

Ҳар ҷи қадаре, ки фаҳмонда бошам, ки дар ҳангоми омадан мо аз ин дарё нагузаштем гӯям, мегузарем мегуфт.

Ба ӯ фаҳмондам, ки мо мегузарем ин маҷрӯҳҳо ва ин қадар шикори муфтро ҷи кор мекунем.

Ба ҷавоби саволам ба манн нигоҳ мекарду чизе намегуфт.

Ба ман хабари ба ҳуш омадани он ду нафарро расонданд, ки онҳо ба ҳуш омада, баъд аз чор панҷ соат майли роҳ гаштан кардаанд, вале иҷозат намедодам. Сари онҳо кам-кам дард карда, дилашон беҳузур мешуд.

Шариконам ва «ғуломон»-ро барои кашондани ғулачубҳо еффарбар кардам, ки дар як дам як хирмани калони ғулачуб пайдо шуд. Ҳаминро ғўям, ки онҳо ғулачубҳои кайҳо шикаста ба рӯи заминҳои барои ҷамъ мекарданд. Барои ғулачубҳои тару тоза кани олот, ки онро бурем.

Дар вақти ҷамъ овардани ғулачубҳо ману Қаҳрамон ва боз як нафар дигар барои ғулачубҳоро бо ҳам бастан пӯслоқҳои мувофиқро интихоб намудем.

Ҳамин тавр ду рӯзи дигарро барои сохтани амад сарф кардему ба он тарафи дарё гузашта ба роҳ баромадем. Як нафар аз ғуломонро гум кардем, ки гуректа рафтааст.

Дар аввал гурехтан ба ғўшаи ҳаёлашон намеомад, ки онҳо дар зери мушту лағати шарикони ман қариб қариб буд, ки ҷонашон барояд. Ҳамин ки чор рӯз дам гирифтанд, аз паси ҷонашонро халос кардан, афтоданд.

Дар ин ҷо хатогии ман ҳам буд, ки хӯрокро барои онҳо андак зиёдтар додам, ки ҷон гиранду беморонро бемалол бардоранд.

Гурезпоии онҳоро ба эътибор гирифта, хӯрокашонро боз кам кардам ва он қисме, ки иқтисод мекардам ба беморон додам, ки интиҳои дар сар таёқ хӯрдагон карнай буд.

Агар як рӯзи аз дарё гузаштанамонро ба ҳисоб гирем, мо ҳамагӣ ҳафт рӯз дар роҳ будем.

Ростӣ гап, шабҳо хоби ман нағз намебурд. Ин буд, ки ман донм дар тарсу ваҳм будам. Як тасаввур кунед, ки ҳама хобу як ман бедор. Маро ҳаёлотӣ аҷоибу ғароиб ба сар меомад.

Он шаб, ки аз дарё мегузаштем дарё, хеле ором буд, ҳама хоб, фақат ман бедор. Як сиёҳӣ аз тарафи ҷангал ба тарафи мо меомад. Ман ба ҳайрат мондам. Хеста ба истиқболаш рафтам, ягон даҳдувоздаҳ метр монда буд, ки чароғчаи дар дастам бударо даргирондам ва чароғ хеле равшан буд. Рост ба тарафи он одам нигаронидам ва бинам, ки яке аз он «ғуломон» дар ду дасташ ду санг бо мақсаде ба тарафи мо меомад. Бо тезӣ пай бурдам, ки ӯ гурехтааст, вале як ҳудаш рафтанро нахоста, аз пайи халос кардани рафиқонаш афтодааст. Фаҳмондам, ки сангҳоро партояд

ва ба ҷояш рафта хобад, ҳамин тавр кард. Ҳаминро гӯям, ки аз дарё ин тараф ҳама буттазор ва заминҳои санглох буд. Ҳар чӣ қадаре ки дар чунин заминҳо роҳ рафтан мушкил буд, аммо нисбат ба он бесару сомони ҷангали тропикӣ роҳи афсалт карда шуда буд.

Пагоҳӣ гӯё ҳеҷ чиз нашуда бошад, мо чун ҳар вақта аз хоб хестем ва ба роҳ даромадем. Он гурезпой дуздида-дуздида ба ман нигоҳ мекард. Вақте ки чашми ман ба ӯ меафтод, ӯ худастро гунаҳкорона дар хиҷолат мемонд. Ними рӯз буд, ки мо боз ба дарё бархӯрдём, дурустараш ин ҳамон дарё буд, ки дар ҷараёни худ як тоб хӯрда, ҷазираеро ба вуҷуд оварда буд.

Сардор ба фикри ман розӣ нашуда, ба хатогии ҷиддӣ дучор шуда буд. Агар мо ба тарафи чап нисбат ба он мавқеи дарё камтар ҳаракат мекардем, дарё худ аз худ моро монда ба тарафи рост ҷорӣ мешуд, ки мо беҳуда аз дарё гузаштем ва боз ба дарё бархӯрдём.

Сардор ноором буд, аз имоёи ишорати ӯ маълум буд, ки ғулаҷӯб нест мегуфт, азбаски қобилияти фикрии онҳо тараққӣ накарда буд. Танҳо ба он чизе, ки буд, бо он умед мекарданд. Эҷодкориашон хеле суст буд.

Ман бошам аз ин мушкилӣ ба тезӣ роҳи халосиро ёфтам. Беморони ман хеле хуб шуда буданд. Танҳо яке аз ҷарроҳӣ кардаамон вазъияташ бад буд, ки ҷойҳои теғрасида намечаспид ва аз ин рӯ ҳарораташ баланд буд.

Танҳо ҳамин бемори худро бо замбар хобондаму дигар замбарҳоро ҳолӣ кардам. Ду-се нафарӣ ва ҳатто чор нафарӣ ба он замбарҳо часпида, ба пеш ҳаракат кардан лозим буд.

Ҳайвоноте, ки мурда буданд вайрон мешуданд, ки аз ҳисоби онҳо як базм кардем ва серӣ хӯрок хӯрдём. Баъзе аз ҳайвоноти мо худ дар об озодона шино мекарданд, ки аз он ҷумла шайтончаи ман ҳам.

Шайтонча дар ин рӯзҳо аз ман ҷудо намешуд. Мо пеш аз шино кардан аз ду тараф одамони ҳудамонро монда, асиронро дар мобайн гирифтем ва ба об даромадем. Дар ин ҷо маҷрои дарё танг буд, аз ин рӯ об андак тез ҳаракат мекард, ки мо бо суръати

ниббат ба аввала тез ҳаракат карда ба соҳил расидем, ки торик шуда монд.

Лозим донистем, ки шабона даст ва пойҳои асирон солимро бафта монем. Ҳамин тавр ҳам кардем. Ин шаб ман осуда хобидам. Сардор бошад нахобида, сайр карда то ба ҷои хоби асирон меравад, ки онҳо аз ин пай намебаранд. Сӯхбат дар бораи бастани дасту пойи онҳо мерафт. Дар ҳамин вақт гурезҳои мо ҳамаи воқеаи дар шаби гузашта ба миён омадаро бо забони имою иннорат баён мекунад. Сардор бошад номаълум карда, баъд ба ҷойи хоби худ меравад.

ДАР ЯК ДАСТА ДУ САРДОР

Пагоҳи ин воқеаҳо ба ҳамаи шариконамон нақл мекунад, ки ҳамин тавр ин ҳодиса ва дигар ҳамаи заковати ақлии ман боиси дӯстдории онҳо шуда, дар байни мо ду сардор: яке сардори бозӯи тавоно, дигаре сардори маънавий шуда мондем.

Дурустараш сардори асосӣ ман будам, ки сардор ба ман бо самимияти софу меҳри пок назар мекард. Ин буд, ки меҳри ҳамаи инд шудан гирифт.

Мо ба роҳ даромадем, ки роҳи мо боз аз байни ҷангалзори бесару нӯг бояд мегузашт, ки дар ҳамин вақт сардор ба ҷойи худ шах шуда монд ва бонги хатар зад. Мо ҷи қор карданамонро надониста мондем. Ба мо фаҳмонид, ки роҳро гум кардаем. Медонистам, ки ҷангоми сафар офтоби саҳарӣ аз қафои мо шӯълаиш мекард, ки ҳоло пагоҳи аз тарафи дасти чапи мо намудор шуда буд.

Ором, гӯё чизеро намедониста бошам, бо шайтончаам бозӣ мекардам, ки он хеле бозингар шуда монда буд. Қаҳрамон бошад аз ин завқ мебурд.

Дар байни шарикони ман баҳсу мунозира сар шуд ва ҳар яке ҷизе гуфтан меҳост.

Маро тарси парокандашавӣ ва дар байни асирон норозигӣ ба вуҷуд омада, ҳаросон ҳамаро ҷамъ кардам ва ба тарафи офтоббаро ҳаракат кардан, маслиҳат додам. Ҳамин тавр, рӯзи даҳумини сафари мо ба охир расид.

То ҳол сардор дар хашм буд ва гумон мекард, ки мо дар ҳақиқат ҳам роҳгум задем.

Бовари доштам, ки хато накардаем. Боз дар як тарафи дилам хавф доштам, ки андак ба тарафи рост ва ё чап майл кунем, сарсон шуданамон мумкин буд.

Роҳ рафтан басо мушкил буд. Замбарҳоро партофтем. Беморонро асирон бардоштанд, мо бошем ба онҳо ёрӣ расондем ва андак пеш рафта шаби ёздаҳумро ҳам гузаронидем.

Аз рӯи амалиётҳои психологӣ маълум буд, ки асирони мо гурехтанро аз майнашон гирифта партофтанд, ки дар ҳақиқат гурехтан бефоида буд.

Дар шаби ёздаҳум дар як ҷо ҳӯрок ҳӯрдем ва баробар рақсу бозӣ кардем. Медидам, ки аз шариконам зиёдтар асирон маро ҳурмат мекарданд. Шаб дасту пойи онҳоро набастем ва ҳама дар як ҷой хобидем.

Бо вучуди он, ки ман ба онҳо боварӣ карда бошам ҳам, ҳамон шаб худам хоб накарда, шабро рӯз кардам ва пагоҳӣ барвақт, ки баъзеҳо хеста буданд, ман хобидам.

Хоб бинам, ки бо дӯстонам во ҳӯрдаам ва онҳоро ба оғӯш гирифта мебӯсидаму-мебӯсидам, аммо серӣ надоштам. Бедор шудам, ки шарикон барои сафар тайёри медиданд. Дилам бухс кард, хориам омада, гиря кардам. Аз хобам чунин хулоса баровардам, ки онҳо рафтаанд. Каме роҳ нарафта сардор ба рақсу бозӣ даромад. Маълум шуд, ки ба манзил расидем.

Мо баъд аз ду соат роҳ рафтаамон ба манзил расидем ва ман ба ин рӯзи сиёҳ дучор гаштам.

МЕҲРИ ВАТАН – МОДАР БА МАН РҶҲ МЕБАХШИД

Маълум шуд, ки онҳо дар вақти андак ғанаб кардани ман, парвоз кардаанд.

Медидам, ки сӯзу гудоз бефоида. Худ худамро тасалло меодам. Ҳамин тавр лаҳзаҳои оромӣ ба вучуд омада бошад ҳам, вале сӯзиши дилам ҳоло паст намешуд.

Қоматамро рост карда ба ҳудам як назар кардам. Ростӣ гап
кориям омад, ки ман дар ин сайёра яккаву танҳоям. Аз як тараф
меҳри поки замин маро азоб медиҳад, аз тарафи дигар ҳар як
касб, ки дар рӯи он зиндагӣ мекарданд, барои ман азизу меҳрубон
буданд. Албатта, пеш аз ҳама падару модар, аз ҷула бештар модар
ба пеши назарам намудор мегашт.

Дар рӯи замин ман дар бораи зодгоҳам ва давлати азизу
меҳрубонам ва одамони гуногуни миллати он фикр кунам, ҳоло
барои ман як чиз — ин ҳам бошад меҳри тамоми сайёраи азиз дили
майдонӣ маро мефишурд. Диламро майда гуфта истодаам, ки
ҳамин тавр ҳаёлан будааст, ки дар он меҳри поки олам ҷой
мегирифтааст.

Як чизи аҷоиб ба назари ман намудор шуда истодааст. Инро
намедонам чӣ хел ба шумо мефаҳмонда бошам, ки ҳудам
намедонам.

Бовар кунед Замин ба назари ман чӣ қадар азизу меҳрубон.
Барои ман ҳоло аз он азизу меҳрубон чизи дигаре набуд. Он дар
руи кафи ман. Метарсам, ки аз дастам наафтад. Онро ба
дидагонам меомлам, ба қалбам ҷой медиҳам. То ҷон дорам онро
нок ингоҳ медорам.

Ҳамаи инро ба пеши назар оварда дар як гӯшаи дили нозукам
барои ин сайёра ва одамони он ҷой пайдо кардам. Аҷоиб, одам
агар маҳалли истиқоматияш ва атрофиёнашро дӯст дошта
тавонад на танҳо сайёраи истиқоматкардааш, балки тамоми
оламро дӯст медоштааст. Ба фикрам аз меҳри поки Ватан
муқаддас барои инсон чизе нест, агар ана ҳамин ҳиссиёт пок ва аз
ҳар ҷиҳат бой бошад, пас дигар ҳамаи хислатҳои инсон ба он таъя
карда ба назари одамон шахс зебою дилчасп мегардад.

Ба фикри ман чунин ҳиссиёт буд, ки ман ба ҳудам як назар
кардаму ҳисси худшиносӣ ғалаба карда, сару танамро ба тартиб
даровардам ва ба атроф назар кардам.

Ҳаёл мекардам, ки дар ин сайёра ман яккаву танҳоям.

Хушбахтона ин тавр набудаст. Аз ман як метр дуртар
Қаҳрамон чун ҳайкал шах шуда монда, дар наздам шайтончаам
ва андак аз онҳо дуртар ҳамаи онҳое, ки бо ман ба шикор

баромада буданд, дар як ҳолати маъюсу гумроҳ дар азият монда буданд.

Ин ҳолат маро дар хиҷолат мононд ва ман бо сари баланд мардона ба онҳо назар кардам. Мехостам, ки ҳамаи онҳоро дар оғӯш гирам ва то сер шудан, бибӯсам. Ба фикрам ман аз бӯсаю канор серӣ надоштам. Ба оғӯшам шайтончаро гирифтаму аз дасти Қаҳрамон дошта ба сӯи онҳо рафтам.

Онҳою ман дар ин сайёра қувваи бузург будем, ки ояндаи дурахшони ин сайёра ба дасти ману онҳо буд.

Корро ман ҳанӯз дар сафар сар карда будам. Аз ин рӯ онҳое, ки бо ман дар сафар буданд, ба атрофи ман омада дигарҳо ба ҳоли худашон ғами базму тарабро меҳӯрданд.

Ман, ки дар оғӯшам «оҳубарра»-ро гирифта аз дасти Қаҳрамон дошта марғзорҳоро тамошо карда, ба назди онҳо омадам, ҳама якҷоя ба гулхан наздик шудем.

Шайтончаро аз даст намондам. Агарчанде онро ба замин мемондам, аз ман дур намешуд.

Онҳое, ки дар ин ҷо буданд, ба «ғуломон»-и мо ҳамчун рискӯ рӯзи назар мекарданд, ки дигар хел фикр карда ҳам наметавонистанд. Асрҳо шикори онҳо одаму ҳайвон буд.

То ғайрати шаб базму тараб кардем. Ниҳоят ҳама монда шуда оҳиста-оҳиста ба дамгирӣ майл намуданд, ки вақти хоб ҳам кайҳо гузашта буд.

Ману Қаҳрамон ва шайтонча бо асирон ягон чор панҷ метр дуртар аз дигарҳо хобидем. Он шаб дар хоб рафиқонамро дида ба онҳо рози дил карда, бедор шудам. Хеле дар бораи онҳо фикр карда, боз хобам бурд.

Саҳари барвақт аз хоб хеста як атрофро давр зада баромадам. Ҷое, ки мо ҷойгир шуда будем, ниҳоят босафо ва дилкушо буд.

Агарчанде ҳамвору бедову дарахт бошад ҳам, вале ба тарафи ҷануб якбора паст шуда рафта, се тарафи дигар доманаи васеъ дошт, ки аз дур ба тарафи шимол ҷангалзор ва баъд аз он кӯҳи баланд қомад рост мекард.

Аз тарафи шарқ ва ғарб моро ҷангалзори беканор иҳота карда, аз тарафи шимол, аз байни ин ҳамворӣ як дарёчаи шух

ҷарйи шуда ба ҷануб дуртар аз манзили мо рафта як шаршаран 45-50 метраро ташкил мекард.

Ман хеле дур ба назди дарахтзори тарафи шимол рафта, қаблан плани шаҳри ояндаро кашидам, ки алакай одамон ҳам ҳаста аз пайи шкамчалонӣ шуда буданд.

МО КОРРО САР КАРДЕМ

Онҳо бекор набуданд, бо фаҳмиши худ ҷуму ҷул мекарданд. Онҳоро дида раҳмам меомад, ки асрҳо ҳамин тавр танҳо барои шкам кор мекарданд. Он кор набуду фақат ба он монандӣ дошт.

Дар чуни тараққиёти саҳти ҷамъиятӣ боз чиро чашмдор шудан мумкин буд, ки ман тарзи зиндагии онҳоро дида, гузаштаи дури заминро ба хотир овардам, ки аҷдодони гузаштаи ман ҳам ана ҳамин тарзи зиндагиро аз сар гузарони буданд.

Назъияти онҳо маро азоб меод, вале онро якбора хуб кардан мумкин набуд, ки ман бояд корро аз ягон ҷое сар мекардам.

Ба фикрам чунон як ақидае омад, ки онҳоро аз ҷиҳати иқтисодӣ таъмин намоям. Ин кори осон набуд.

Ба ман лозим омад, ки ба тарзи зиндагии онҳо таъям намоем. Одамонро барои шикор фиристонам ва бо ин мақсад ба назди онҳо рафтам ва ба гуруҳҳо тақсим карда, ба се тараф фиристодам.

Ҳамаро ҳисоб карда баромадем, ки зану мард ва кудакони кӯдак калон ҳамагӣ дусад ҳафтаду панҷ нафар будае, ки бори якум онҳоро ба ҳисоб гирифтаам, ки ин саршавии кори мо буд.

Занҳоро ҷамъ намуда ба онҳо бо ёрии сардор ва Қаҳрамон фаҳмондам, ки шохҳои дарахтро ҷамъ кунанд. Онҳо ба кор сар карданд. Ба кор сар карда бошанд ҳам, вале бо як гардани баста онро иҷро мекарданд.

Ин муносибати онҳо нисбат ба меҳнати табиӣ буд, зеро онҳо мақсадро намердонистанду вазифаро ҳамчун бори гарон иҷро мекарданд, ки зиёда аз шаст нафар занҳои кори он қадар шоху шохча ҷамъ оварданд, ки мову Қаҳрамон агар кор мекардем дар ду рӯз онро ҷамъ мекардем.

Ҳаминро гуям, ки ин кори бузург буд, ки онҳо барои ҳаёти нав камар баста буданд. Ману Қаҳрамон чапар мебаستم ва то бегоҳ ин майдони дарозиаш ҳаштод метру паҳногиаш панҷоҳ метрро қариб банд кардем, ки рӯзҳои дуҷум ва сеҷум ҳам ба ҳамин кор машғул шудем.

Ҳама дар ҳайрат монда буданд, ки мо барои чӣ ин тавр ҳамаро банду баст мекарда бошем.

Дар назди молхонаи калон боз якто ба бисту бист молхонаи майда ҳам сохтем, ки шабҳо ҷойи хоби шайтонча ана ҳамин ҷо буд.

Рузи чорум як гурӯҳи мо омаданд, ки бо худ аз зотҳои ин оқубарраи ман ҳафто хурду калон буда, ягон панҷ – шашто мурда ва зиндаи дигар ҳайвонҳо буд, ки дар байни онҳо якто хук ҳам буд.

Аз байни ҳафтои ҳайвоноти майда чортояш солим буда, дигар сетояш танҳо барои хӯрок мувофиқ буд.

Дар молхонаи майда мо онҳоро ҷой додем, ки яктои он нарина ва чортои дигараш модина буд.

Ҳайвоноти нав оварда ниҳоят чарс буданд. Дар як ҷо наистода баробар худро ба ҳар сӯ мезаданд. Маълум буд, ки чапарҳои сохтани мо мустаҳкам буда, бо зӯр задан онро афтонда наметавонистанд.

Рузи панҷум мо корро аз сохтани хона сар кардем, ки дар таъсири боронҳои сел, хусусан кӯдакон ва пирон азоб мекашиданд ва шумораи беморон ҳам бисёр буд.

Барои он, ки ба сохтмони хона сар кунем, аввал сангу ҷубро ҷамъ карда лойхонаро тайёр намудем.

Таҳкурсии як хонаро гирифтем ва бо ҷуб девори онро бардошта, болояшро ҳам маҳкам кардем. Азбаски боду ҳавои он ҷо тропикӣ буд, мо тиреза ва дарро барои маҳкам кардан, эҳтиёҷ надоштем.

Фақат барои аз ҳавф нигоҳ доштани худамон таҳкурсиرو яқуним метр бардошта ба болои хона як шипанг ҳам сохтем.

Дар рӯзи бистуми аз саёҳат омаданамон хонаи мо тайёр шуда монд, ки дар ошёнаи якум беморонро ҷой додем, ки шумораи онҳо инву як нафар буд.

Дар ин ҷо пусти ҳайвонот бисёр буд. Аз байни пустҳо пусти мамонтро ҷудо карда гирифтам ва барои ош додан аз ҷӯб тағора гирифтем, ки он хеле калон буд. Ба даруни он чор пусти мамонт ва якчанд пусти ҳайвоноти майдари андохта, об рехта тар кардем ва хӯрокҳои боқимондари ба болои он ҳар рӯз партофта гирифтем. Ҳаво, ки гарм буд, дар тағора ғурушшавӣ ба вучуд омад ва мо пустиқоро як маротиба омехта кардем ва баъд аз ду ҳафта пустиқори ҳайвоноти майдари гирифтем, ки малҳам барин тайёр шудааст.

Аз ҷӯб корд сохта, ба дасти занҳо додам ва тарзи тоза кардани онро нишон додам. Занҳо равшан ва пардаи болои онро гирифта партофта, равшан мемолиданд, ки ниҳоят маҳин мешуд. Мо онро ба ҷойи матоъ истифода бурда, барои худам, Қаҳрамон ва боз як ду духтарҳои ба қад расида эзори калтача тайёр намудем. Мо доимо мепушидем, вале духтарҳо як дам нагузашта қанида мепартофтанд.

Аз пусти мамонт баъд аз се ҳафта барои хонаҳои нав сохтаамон гилем тайёр кардем. Як-ду ҳафта нагузашта ҷондор пайдо шуд. Барои он ки аз он ҷондор халос шавем, пустро аз му тоза кардем.

Ҷондорҳои дар пашм ба вучуд омада дар мағзи ҷӯб ҳам даромада монда буданд. Нобуд кардани онҳо барои ман як амри маҳол шуда монд. Баъд аз тоза карда ба фарши хона густурдани пусти боз медидам, ки беморони ман бадани худро хунсор мекарданд. Ба мо доруҳои заҳрнок набуд. Худам онро тайёр карда наметавонистам.

Ба сари одам мушкилӣ ояд кӯшиш менамояд, ки роҳи қалосиро ҷустуҷӯ намояд. Ҳамин тавр рӯзе ба ҳайвонҳо хӯрок дода истода, ба сарам фикри ба фарши хона ва деворҳои он оби ҷуш рехтан, омад. Ин фикри хуб буд, вале барои обро ҷӯшондан зарф лозим буд, ки боз муаммо шуда монд. Хеле фикр карда роҳи аз ин муаммо берун ҷастанро ҳам ёфтам. Тағорое, ки пустиқоро тар карда монда будем, онро то нимаш об андохта мондам, ки

обро ба ҳудаш нағзакак кашад. Чор санги калони якхеларо ба зераш монда, боз об рехтем, то ки аз ним зиёд шавад ва дар зераш оташ гирондем.

Ин чораи мо ҷомаи амал пӯшид, то он даме, ки ҷӯб андак хушк шуда ба сӯхтан сар кард, об ҷӯшид, ки мо оташро хомӯш кардем ва зуд оби гармро ба хона дароварда сар то сар ба фарш деворҳо пошидем ва бо ҳамин аз ҷондорҳо халос шудем.

То ин дам гурӯҳҳои дуҷум ва сеҷуми мо ҳам омада монданд, ки шумораи чорвоҳои мо ҳам зиёд шуда монд.

Чорвоҳо ба мо одат карда монданд. Ба онҳо занҳо нигоҳу бин мекарданд. Мувофиқи таъби дил набошад ҳам, хеле корро ёд гирифта буданд.

Як гурӯҳе, ки завқи калон нисбат ба ин кор доштанд, ҷудо карда, корро ёд додем ва аз онҳо саҳт талаб кардем, ки дере нагузашта ба онҳо малака ва маҳорати корӣ пайдо шуда монд, ки ман дилгуруна ба дигар корҳо машғул мешудам.

Як порча заминро, ки аз ҷойи истиқоматии мо хеле дур буд, хуб побел кардем ва ҷуқуриро кушода тухмҳои растанӣҳоро гирифта ҳар якеро алоҳида-алоҳида коштем. Дере нагузашта ҳамаи зироатҳои мо неш зада баромад. Дар назди ҳавли як порча заминро ших гирифта бодиринг, помидор, харбуза, тарбуз, сабзӣ, пиёз ва дигар зироатҳоро коштем. Худи ҳамин сол кори мо барор гирифт, ки аз гандуму ҷав, нахӯту лӯбиё барои кишти оянда як олам тухмӣ гирифтем ва як қисми онро барои хӯрдан ҳам ҷудо кардем, ки ба он танҳо ман эҳтиёҷ доштам.

Бар замми он аз зироатҳои худрӯй боз якчанд пуд дона ҷамъ кардем ва онҳоро дар шипанг ҷой додем.

Эҳтиёҷи мо ба хонаю ҷой зиёд шуда монд. Агар пештар маҷбурӣ ба хонаҳо ҷойгир намоем. Акнун худи онҳо талаб мекарданд, ки барои онҳо хона сохта диҳем. Аз ин рӯ лозим омад. Ки шумораи сохтумончиҳоро зиёд намоем.

Аз ҳисоби асирон як гурӯҳро ҳамчун сохтумончиён тайёр намудем. Ба онҳо ҳудам роҳбарӣ карда, касб омӯзонидам ва ба баъзе корҳо дигарон низ ёрӣ расониданд, ки онҳо дар бораи сохтумон аллакай таҷриба доштанд.

Ғиноҳоро ҳархела ва зебо месохтагӣ шудем, ки барои иҷрои ин корҳо ҳудашон ҳавасманд шуда монданд.

Ба меҳнат сар фароварда бошанд ҳам, вале поёмома пуширо ба зима намегирифтанд. Баъзеҳо кам-кам одат мекарданд. Меҳнотам, ки сари синаи дамидаи занҳоро пушонам, аммо ин кор як амри маҳол буд.

Ҳар чӣ қадаре, ки ба тарзи зиндагии ваҳшиёнаро аз сар гузаронанд ҳам, як хусусияти ба инсон хос бударо ҳис мекардам, ки занҳо ва мардҳо майли ҷуфти алоҳида буданро доштанд. Он шабоне, ки бо ҳам майл доштанд, бештар ду-ду мегаштанд ва дар бораи якдигар ғамхорӣ зоҳир мекарданд.

Тарзи зиндагии онҳо ба покизагии ҳисси шаҳвонӣ роҳ намедод.

Қарор додам, ки шахсони бо ҳам дилбохтаро ҷудо кунам ва барои онҳо хонае сохта диҳам ва ҳамин тавр ҳам кардем. Чӣ наҷ, ки ба ин хонаҳо бегонаҳо ҳам даробаро мекарданду шавқарҳо муқобилият нишон намедоданд.

Ибро ба эътибор гирифта, ман аз ҷудо кардани «ошиқон» даст каштидам. Аз ин ҷо ман ба як ҳулоса омадам, ки ишқи ноҷо барои ба дигар муносибати покизагии рӯзгор роҳ кушода наметавонист, ки онҳо нисбатан бефарқ буданд, аз чунин муносибати аъзои ҷамъиятамон ман дилгир намешудам ва ба ҷиқатҳои хуби онҳо така намуда, чораҳои заруриро меандешидам. Аз ҳама хубии кор дар он буд, ки онҳо рӯз то рӯз ба ман дил мебастанд ва ҳар супориши маро бо як рағбати ба ҳудашон хос иҷро мекарданд.

Ин буд, ки ман боз роҳҳои беҳтарини амалиётро меандешидам. Чорвонро мо зиёд мешуд. Ки мо зиёда аз 300 чорвон майда доштем, ки онҳо ҳар рӯз, ҳар соат зиёд мешуданд. Акнун мо онҳоро дар чарогоҳҳо мечаронидем, ки танҳо шаб ба молхонаҳо бармегарштанд.

ОСИЁИ ОБӢ ВА БОДӢ

Захираи ғалла бошад хеле зиёд шуда монд. Мо то ин ҷониб ғалларо ба тарзи таомҳои гуногун истифода бурда, ҳоло нон наменпуктем. Ордро бо як мушкили дар рӯи санг бо кӯфтани гандум тайёр мекардем.

Лозим меомад, ки якчанд осиеби обӣ ва бодӣ созем, зеро пуктани нон моро боз аз бисёр норасогиҳои иқтисодӣ раҳой меод, зеро мо бо ин роҳ гӯштро кам истифода мебардем.

Барои мо шикор як амалиёти зарарнок шуда монд, ки гурӯҳ-гурӯҳ рафта, бар намегаштанд. Бо ин мо қувваи коргариро бӣ меодем.

НА ТАНҲО ҶИҲАТИ МОДДӢ, БАЛКИ ҶИҲАТИ МАЪНАВӢ ҶАМ ЛОЗИМ

Қарор додем, ки шикорро кам кунем ва аз ҳисоби шикорчиҳо шумораи деҳқонон ва сохтмончиҳо зиёд намудем. Ин барои мо ёр расонид, ки кори деҳқонӣ ва сохтмон хеле пеш рафта монд.

Медидам, ки кори мо аз ҷиҳати иқтисодӣ хеле пеш рафта ва аз ҷиҳати маданӣ қафо мемонд, ки одамон аз ҷиҳати маънавӣ қариб якхел мемонданд.

Қоғазҳои барои ман мондаи рафиқонамро баровардам ва шабҳо аз рағфани чорво шамъ тайёр карда, барои бачаҳо як алифбо тайёр кардам. Бачаҳои хурдсол аз шашсола то дувоздаҳ-сенздаҳсоларо ҷамъ карда, сабақ омӯзонидам. Бачаҳои хурдсол, ки ҳанӯз то мактаб аллакай бо ман гуфтугӯ мекарданд, андак хонда метавонистагӣ шуданд, вале бо калонсолон азоби мо саҳт буд.

Бо қувваи хурдсолон як ансамбил ташкил намудем. Баъд аз он ки якчанд маротиба ба кулуби саҳрони мо баромад карданд, диққати калонсолонро ба худ ҷалб карда монданд. Дар байни калонсолон низ санъаткорон зиёд буданд, ки аз ин истифода бурда, мо як дастаи ҳаваскоронро ташкил кардем ва борҳо машқ карда, онҳоро барои намоиш дода тавонистан, тайёр намудем.

Дар ин соҳа ҳам кори мо пеш рафта монд. Онҳо пеш аз ин ҳам танҳо ва баъзан якҷоя намоишҳоро ташкил мекарданд, ки яннуи онҳо аз рӯи барномаҳои махсус баромад мекарданд.

Аҳоли хеле зиёд мешуд. Пештар аз сари ҳар бист кӯдак, якто зинда мемонд, ки ҳоло аз сари ҳар даҳ нафар панҷ нафар зинда мемондагӣ шуд.

Мо ба таври сунъӣ бордор карданро истифода мебардем. Аксарро аз рӯи интиҳоб бо спермаи ман бордор мекардем, ки зидҳои нави мо рӯз то рӯз меафзӯд. Мо танҳо занҳои аз зоти нав бордоршударо интиҳобан бордор мекардагӣ шудем, ки шумораи онҳо ба панҷсад нафар расида монд, ки рӯз то рӯз зиёд мешуданд. Мо дигар одамони пештараро бордор намекардем. Занҳоро аз маридҳо ҷудо кардем ва дар алоҳидагӣ кор мефармудем, ки қорашон саҳт, ҳуракашон дар меъёр буд. Қариб ба ҷуфтшавӣ эҷтӣеҷ надоштанд, зеро ҳуроки серғизо истеъмол намекарданд. Одамон навад фоиз ба одамони заминии мо монанд шуда, савод меомӯхтанд, ҳамон мактабҳоро ба талаби истеҳсолот хеле наздик карда мондем. Зиёда аз сад касбро тайёр мекардем, ки шумораи дуктур, муаллим, муҳандис, хулоса шумораи навоварон афзоиш меёфт. Одамони маҳаллӣ хеле кам монда буданд.

Маро воситаҳои истеҳсолот, яъне белҳои ҷубин ва якто-якто омӯзҳои ҷубин қаноат кунонида наметавонист. Агар ба ин қаноат мекардем, мо боз ба ҳолати зиндагии пештара бармегаштем. Ташкили ин кор хеле мураккаб буд, зеро ин истеҳсоли оҳан, мис ва баъда буд, ки ин аз дасти ман намеомад ва худи конҳои оҳану мисро ҳам, мо ҳоло кашф накарда будем.

Ин корҳо он сӯ истад, ки мо ҳоло осие барин чизи оддиро хеле кам доштем. Лозим буд, ки якчанд осиеб созем. Ин корро ба устоҳо фармудам, онҳо бо осонӣ бо ёрии ман аз ӯҳдаи ин кор баромаданд.

Барои ин сангҳои мувофиқро барои санги осие ва ҷубҳоро барои новаю чархи осие низ тайёр кардем.

Чӣ тавре ки ман дар боло қайд кардам, оби дарёе, ки аз инمول ҷорӣ мешуд, омада аз назди хонаҳои истиқоматии мо ба

тарафи рост ҷорӣ мешуд ва баъд аз якчанд км боз ба тарафи ҷануб ҳаракат мекард.

Мо дар се ҷойи дарё, ки ба тарафи дасти рост мегашт, дарғатҳои муаққати сохтем. Онҳо муаққатӣ буд, ки дар вақти обхезӣ мо онҳоро гирифта ба соҳил мемондем. Ҳамон ашён дарғот аз ғулаҷубҳо ва қисман аз харсангҳо иборат буд.

Нақшаи се канал, ки рост ба тарафи ҷануб мерафт тартиб дода, ба сохтмончиҳо супоридам ва ба онҳо аз ҳисоби занҳои ҷавон қувваи коргарӣ ҷудо кардем, ки корро сар карданд.

Ҳар чи қадаре, ки боришот дар ин қисм зиёд бошад ҳам, барои обҷақории мо об лозим буд, ки каналҳо низ ин масъаларо ҳал мекарданд.

Пеш аз сохта шудани канал ман аз рӯи схема дар назди аҳолии якчанд маротиба баромад кардам ва онҳое, ки мақсади маро мефаҳмиданд ба омма фаҳмонданд, ки онҳо акнун на бо гардани баста, балки фаъолона иштирок мекарданд. Меҳнат барои онҳо ба талаботи организм табдил ёфта буд.

Канали якум ба охир расид ва то ин дам аллакай осиеро сохтанд. Санги онро моҳирона сардор тарошид. Санги дар зер буда чарх намезад. Санги дар боло истода бо қувваи чархи осие давр мезад, ки он дар марказаш сӯроҳӣ дошт. Дар он кам-кам ба воситаи новача гандум ё ҷав рехта меистод ва он бо вазни санги боло мустақамии санги поён, ки онҳо доирашакл буданд ба орд табдил меёфт. Агар санг тез давр занад, орди дурушт ва агар суст гардад орди сафед ва маҳин мебаровард, ки орди он камсабӯс буд.

Аз боло об ба воситаи нова меомад ва чархро ба шаст зада, давр мезанонд ва бо обрави зери чарх об берун баромада мерафт. Чарх тирро давр мезанонд ва бо ин тир бевосита ба санги боло пайваст буд.

Ба ҳамаи ин ман аз бобоям минатдорам, ки ҳар боре, ки ба осие рафтани бошанд, маро ҳамроҳи худ мебард, ки баъзан одам бисёр бошад, мо дар ин ҷо хоб мекардем, ки хонаи якум серодам ба тӯй монанд буд.

Аз ҳисоби орди умумӣ қотурма, нони болои санг ва боз ким чӣ хел нонҳо мепухтанд, ки мо серӣ аз он меҳӯрдем. Ҳар чӣ қадаре, ки мо ба осие омада қариб ҳар ду-се ҳафта орд кунем ҳам ягон вақт рӯи сериро намедидем, ки танҳо дар ҳамин осие ман ва бобоям серӣ нон меҳӯрдем.

Ҳа, ҷанг-ҷанг, сивуду рағу пайи одамон кушода буд. Ҳурдагиро қиматӣ меҳӯрд.

Осиебони мо як шахси камгап ва бадқавоқ, миёнақад ва сергӯште буд.

Аз ӯ ҳама метарсид. Бобоям, ки тану тӯши паҳлавонона дошт ҳар як оуханаш дар мавқеъ ба вуқӯ меомад, осиебон мулло-мулло гуфта гап мезад ва дигарҳо бобои маро ҳурмат мекарданд, ки ман аз ин истифода бурда баъзан ба даруни осие ба он ҷое, ки орд тайер мешуд мебаромадем.

Пагоҳӣ, ки мо роҳи хонаро пеш гирифтани будем, осиебон бобоямро ба як гӯшаи хилват бурда, чизе гуфт ва бобоям аз рӯи сарчунбониаш ба фикри ӯ розӣ шуд ва осиебон ба назди лингчаи орди мо боз ягон чор панҷ килло орд оварда монд. Орди мо як лингчаи пур набуд. Намедонам барои чӣ бошад, ки бобоям онро ба болои халтаи ним наандохта, онҳоро ҷудо-ҷудо ба хари сиёҳи ҷангиёмон тӯқум зада, айилашро мустаҳкам карда, бор кард ва маро ба болои он савор намуд. Хар, ки борҳо ин роҳро тай карда буд, бе он, ки банди онро кашам ва ё суст кунам ва ё бо хилаҷӯб ба байни ду шонааш хилла кунам, чун асп юрға карда ба тарафи қона шитобид, ки бобоям ҳар дам бандашро кашида, ман монда шудам, ин қадар харро медавонӣ, гуфта мемонад.

Бо кашидани банд андак суст мешуду ва боз метохт. Медонист, ки ба хона рафта истодаем. Дертар фаҳмидем, ки он сарборин ба бобоям додаи осиебон, дода гарду ҷанги аз даруни осие рӯбу чин карда будааст.

Айнан ҳамин хел осие сохта будем. Ҳамин, ки обро ба канал сар додем, як хурсандии умумӣ ба миён омад, ки ҳама рақсу бозӣ мекарданд... Ин туйи ҳақиқӣ буд, ки сайёраи мо бори якум канал, осиеро медид.

Грамм ва киллоҳои аввалин аз зери санг гард шуда ба даруни хамбаи чуқур пош хӯрда мерехт ва ҳар як шахсе, ки дар назди ман меистод, ордро ба каф гирифта, ба он нигоҳ мекард ва ба рафиқонаш нишон дода, китф бо ҳам мекашид. Онҳо ба таъҷуб монда буданд, ки ин чӣ бошад.

Соатҳо пайи ҳам мегузашту хамбаҳо пур мешуд. Об мувофиқи нова ба тарафи осие ҷорӣ шуда, зиёдатии он, ки як оби калонро ташкил мекард, ба обпарто фаромада мерафт.

Мо то обро сар додан замини зиёдеро ба кишт дар ду соҳили канал тайёр карда мондем, ки донаҳоро пошида, обро сар додем, ки заминҳои обчакорӣ мо ба ин восита чордаҳ маротиба зиёд шуда монд.

Мо дигар атрофи заминҳоро маҳкам карда наметавонистем ва қарор додем, ки чорворо ба ин тараф дигар начаронем.

Ҳамин тавр навбати дуҷум ва сеҷуми кандани каналро ҳам ба охир расонидем ва одамонро тамоман аз кори шикор озод намудем, ки шикор як воситаи вақтхушии мо шуда монд.

Барои кори саҳроӣ одам намерасид. Мо баъзан хурдсолонро, ки мактаб мехонданд, ба кори саҳроӣ ҷалб мекардем. Ҳама мехост, ки кӯдакон бештар ёрӣ расонанд, аммо ман онҳоро аз чор соат зиёд кор намефармудам, ки онҳо бо дили кашол нисбат ба кори саҳроӣ аз саҳро мебаромаданд. Вақте, ки аз кор мебаромаданд, бо суруду нағма ва шӯҳию бозӣ ба хона мерафтанд.

Бачаҳо чор соат мехонданд, чор соат дар вақтҳои зарурӣ кор мекарданд. Дар вақти боронгарӣ, ки дар ҷойҳои мо баъзан чорпанҷ шабонарӯз борон меборид, ба машғулиятҳои варзишӣ мегузаштанд. Ҳамаи онҳо чаққон, боқувват, нотарсу кордон ба воя мерасиданд. Аммо аз ҷиҳати кори таълим ва тарбия кори мо на он қадар барор мегирифт, ки қариб ҳама кундзехн буданд, ки гоҳ-гоҳ ягон нафари онҳо фаъоли мекарданд, ки ман онҳоро ба кори муаллимӣ сафарбар мекардам.

Дар мо ҳамаи касбҳо касби бошараф ва ё ба муаллим аъзоӣ намояндагӣ бо як чашми хирад назар мекарданд ва то метавонистанд эҳтиром мекарданд.

Дигар хел ҳам шуданаш мумкин нест, зеро тозагии ҷамъият аз бисёр ҷиҳатҳо ба муаллим вобаста буд. Кӯшиш мекардам, ки муаллим намунаи ибрат бошад ва ҳар чизи хуб аз неърӯи муаллим сар мезанад ва баъд аз он дастраси дигарҳо мегардад.

Мо шӯрои худро доштем, ки вазифаи он ҳар як чизи навро муҳокима карда, ба аҳолии пешкаш мекард. Дар шӯро ҳуқуқи ҳама чун дар ҷамъият баробар онҳо ҳар чизе, ки аъзоёни ҷамъият мекурд - меҳуранд, яқоя хоб мекарданду кор мекарданд.

Дар вақтҳои зарурият пайдо шудан онҳоро даъват мекардем, ки шумораи онҳо бештар аз си нафар иборат буд.

Дар мо мӯкипушӣ расм шуда монд, ки мо онро аз пусти ҳайвонот месохтем. Кӯшиш мекардем, ки мӯкиҳои дӯхтаи мо кушрӯй барояд.

Пеш аз ҳама онро муаллимон мепӯшидагӣ шуданд. Рафта-рафта ба дигарҳо ҳам майли мӯки пайдо шуд, ки дар мо касби нав мӯкидузон ба миён омад ва барои ин касб даҳ-понздаҳ нафарро тайёр намудам.

Дере нагузашта ҳама хурду калон пиру ҷавон мӯки мепӯшидагӣ шуда монданд ва то ин дам пешгир ҳам расм шуда монд, ки он вазифаи поҷомаро иҷро мекард.

Дар байни муаллимон оила ба вучуд омад ва ба дигарҳо ҳам расм шуд. Барои он, ки тозагии оилаҳои аввалини худро нигоҳ дорем, ҷои кори зану марди ин оиларо ҷудо кардем, ки онҳо бештар ба касби касибӣ, мураббигӣ, муаллимиро иҷро мекарданд, ки хоҳу нохоҳ онҳо дар ягон ҷой алоҳида кор мекарданд.

Аъзоёни ҷамъият ба ин одат мекарданд ва дар маҳалҳо кушониҳои аввалин барои ин рафтори хуб пайдо шудан гирифт.

Ману Қаҳрамон ҳам ба шонздаҳ - ҳабдаҳ қадам мондем, ки меҳнат моро барвақт ба ҳаёт — ба зиндагӣ тайёр карда буд, ки мо худро чун марди калонсол ҳис мекардем.

Қаҳрамон яке аз духтарҳое, ки падар ва модараш муаллим шуда кор мекард, дӯст дошта монд. Бисёр вақт бо ҳам сӯҳбат мекарданд. Ба кору бори якдигар ёрӣ мерасонданд.

Онҳоро дида дилам барқ мезад, ки дар сайёраи мо ҳам аввалин муҳаббати инсонӣ ба вучуд омадааст, ки на дар бораи ҳисси шаҳвонӣ, балки барқарор кардани оила фикр мекунамд.

Қаҳрамон шабҳо камхоб шуда буд. Аз як паҳлу ба дигар паҳлу мегашт, оҳи бадард мекашид ва хеста ба гирду атроф давр мезад ва то назди хонаи дилдодааш рафта меомад.

Медонистам, ки духтарак ҳам дар чунин вазъият буд, ки ўро аз «тиреза» нигоҳ карда, интизорӣ мекашид ва бо нигоҳ ба дили шӯрида тасалло меод. Ҳар ду софдилона меҳнат мекарданд ва аз кор кардан монда намешуданд.

Қаҳрамони ман боз ҳам ботамкин, меҳрубон, хушрафториро хушгуфторӣ зоҳир менамуд, ин ба ҳусни ӯ ҳусн зам мекард. Вақте ки дар бораи духтарак гап мекушодам сурху сафед мешуд, гапашро гум мекард. Оҳиста-оҳиста ман ўро ба гап медаровардам.

- Донояк! Ман Зеборо дӯст медорам. Охир ӯ дар ҳақиқат ҳам зебо, - мегуфт Қаҳрамон. Ман вақте ки бо ӯ во меҳӯрам, гапамро гум мекардам. Баъзан чизе нагуфта аз назди ӯ меравам. Ҳамин рӯз ӯ маро ба гап гирифт дар бораи кору борам, аз ҷумла дар бораи машғулиятҳои варзишиам бо хонандагон хеле нақл кардам.

Ў бошад аз ман дар бораи воҳурии ман бо он одамон пурсид. Мумкин ту ба ӯ нақл кардӣ, ки ман чизе гуфта натавонистам ва ҳамин бегоҳ ба машқи навбатии бачаҳо ўро даъват кардам.

- Зебо ба ин ҷо меояд?
- Ҳа, Ҳалимаро гирифта меояд.
- Бо дугонааш меояд гӯ...
- Ҳа, бо дугонааш, - гӯён хандида монд.

Қаҳрамон, меҳост, ки Ҳалимаро бо ман шинос кунад. Дар ҳақиқат Ҳалима нисбат ба Зебо барно ва фикри тозае дошт. Ман ўро аз ин ҷиҳат ҳурмат мекардам, ӯ бошад тез-тез ба назди ман омада меистод. Албатта, зебогӣ ва бофаросатиро ман нисбатан тасвир мекардам.

Ман он вақтҳо пай намебурдам, ки Ситораро дӯст медонштаам. Акнун дар сари роҳам, дар хобам, хаёлам, шишту кезам танҳо Ситораро мебинам. Рафиқам ба ҷону ҳолам намонда, маро қамроҳи худ ба майдончаи спорти бурд. Қаҳрамон ба бачаҳо машқи мардонагӣ, ҷасорат, ҷобуки меомӯхт. Кору бори бачаҳоро дида, тамоман дар ҳайрат мондам. Ақли одам тирагӣ мекард ва ҳатто ба он чизе, ки медидам бовариам намеомад.

Ман ҳам машғулият мегузaronдам, вале ба чунин муваффақияти спорти ноил нашуда будам. Ман ҳунару маҳорати бачаҳоро тамошо мекардаму Ҳалима маро. Ишқи ӯ ишқи аҷтарафа буда, ман дар назди ишқи поки ӯ як санге будам, ки аз ин санг садо намебаромад.

Баъд аз якуним соат машқ ба охир расид ва ба ман майли гимнастика кардан пайдо шуду ба саҳна фаромада бист дақиқа намоиш додам. Дар ин вақт гурӯҳи дуҷоми Қаҳрамон ба майдонча ҳозир шуда буданд. Дар охир ҳама қарсак заданд, ки қарсак задан ба мо ҳам расм шуда буд. Ҳалима маро дида меҳандид.

Мо ба хона баргаштем, албатта ману Ҳалима. Моро дар роҳ модари Ҳалима дид ва чизе нагуфта рафт. Ҳамин тавр, мо сӯҳбат карда то ба назди хонаи истиқоматии ман расидем ва бо ҳамин кайро хуш намудем, ки то ба хона даромада рафтани ман нигоҳ карда истод. Ман бошам гӯё ҳеҷ чиз нашуда бошад, бо ғурури ба худ ҳос аз ӯ ҷудо шудам.

Ман ба хона даромада рафторамро муҳокима намудам ва худамро нағзакак ба зери танқид гирифтам. Чӣ бешарафие содир карда будам, ки духтар маро то хонаам гуселонид. Яъне, Ҳалима гӯё ба ҷои мард ва ман ба ҷои зан будам. Гарчанде дӯст намедонштам ҳам бояд ӯро то хонаашон бурда мемондам. Дар он ҷо чӣ? Ҳалима ба ман гандумбирёнро тоза карда, бо як латофати ошӣқӣ дароз мекарду ман рад мекардам, ӯ меҳост ба ман наздик шинад, чизе гӯяд ва меҳрубона назар кунад, вале ман чизеро пай намебурдам. Эҳтимол таклиф мекардам, ба хона мебаромад. Не, инаш зиёдатӣ буд, меғуфтам худ ба худ.

Аз рӯзи дигар Ҳалима бо ҳудаш монд, ба ман аҳамият намедод. Маслиҳат ҳам наменурсид. Аз рӯи гуфтаи модараш аз назди ман рафта тамоми шаб гиря кардааст.

Ман бо кору бори хоҷагидорӣ банд шуда мондам. Дар хоҷагии мо одам намерасид, ҳамагӣ дусаду даҳ нафар қувваи коргар доштем, ки дар хоҷагии мо камаш панҷсад-шашсад дасти коргарӣ лозим буд. Кани онҳо?

Ба сарам як фикр омад, ки аҳолии калонсолонро машқи ҷангӣ омӯзем ва ҷойи зисти дигар қабилаҳоро муайян намуда, ҳуҷум намоем. Дурустараш, шабо хун занем, ки бе талаффот қувваи коргариро ба даст орем.

Ҳамин тавр панҷоҳ нафар то сисола мардҳоро ҷудо кардем ва яксол машқи мардонагӣ омӯхтем. Аз байни онҳо се нафарро ба разветка фиристодем, ки онҳо рафта ҷойи зисти қабилаҳоро муайян карда омаданд.

Чӣ тавре ки дар боло гуфтам, мо дар шаб онҳоро дар ғафлат монондем ва бо гулхану садоҳои ғайри чашмдошт тарсонида яксаду сиву чор нафарро ба ҷойи истиқоматии худ овардем. Онҳоро дар байни одамонамон тақсим карда шароити корӣ додем.

Диданд, ки ин ҷо як ҷойи аҷоибӣ афсонавӣ, бо тезӣ ба тарзи зиндагии мо одат карда, ба меҳнат дил бастастанд, ки онҳо ба Қаҳрамон монанд буданд.

Бо Қаҳрамон маслиҳат кардам, ки номерҳои тамошоро аз ҳисоби намоишдиҳии варзишгарони мо зиёд кунем, то ки машқҳои шогирдони ману Қаҳрамонро одамон тамошо карда, кайфият баранд ва мардонагӣ, чобуки омӯзанд. Ин фикри ман ба ӯ маъқул шуд.

Рӯзи дигар ба ҷойи корӣ ҳамаро эълон кардем, ки ба майдончаи варзишӣ барои тамошо оянд. Дар майдонча қариб ҳама ҷамъ омаданд. Шогирдони ману Қаҳрамон расо се соат худнамоӣ карданд.

Бегоҳӣ машварат гузаронида, қарор додем, ки шӯъбаҳои футбол, волейбол, баскетбол ва гуштингирӣ тарзи озодро

кушоем. Ҳамин тавр ҳам кардем. Мардум бо завқи том ба ин ниғубаҳо ништирок карданд.

Футбол намуди хуби варзиш бошад ҳам, аммо дар ҷойи мо он қадар диққатҷалбкунанда набуд, зеро ҳама аз як ҷо буда, дилсӯзи барон даста набуд.

Лозим донистем, ки дастаҳоро аз байни косибон ва коркунони хоҷагии қишлоқ ҷудо кунем, ин кори мо натиҷаи хуб бахшид.

Дар бораи кори таълим бисёр фикр мекардам, зеро натиҷаи кори мо моро қаноатбахш карда натавонист. Ҳар чи қадаре кӯшиш накунем, танҳо хонда, навишта тавонистани он ба мо муяссар мешуд.

Фарз кардем, ки муаллимон сушт буданд, вале хонандагони ман ҳам дар азбаркунии материали хониш низ сушти зоҳир наменамуданд. Агар дар забон сушт гӯем, ин соли сеюмин аст, ки онҳо хурду калон ба забони тоҷикӣ гап мезаданд. Калонсолон он қадар хуб гуфтугӯ накунанд ҳам, бачаҳо то дувоздаҳ, сенздаҳсола байни худ хуб гуфтугӯ мекарданд. Китобҳои бадеии ман навиштаре мехонданд ва байни худ мутолиа мекарданд.

Сабаби асосиро дар забони муомилот ҷустан кори хато буд. Вале ягон сабабе бояд дар ин ҷо бошад. Сабаб чист?

Ҳама фикр мекардем. Дурустараш ман фикр мекардам, зеро муаллимони ман як навъ аз ӯҳдаи азбаркунонии барномаи хониш мебаромаданд, аммо худашон дар бораи аз навсозии навоари ҳама кам фикр мекарданд.

Аз ҷиҳати зеҳн онҳо ҳам чун шогирдонашон сушт буданд. Маъналаро намефаҳмиданд. Ҳаёлотӣ бачагӣ маро мебурд, ки ман ба замин сафар мекардам ва аз он ҷо рафиқонамро оварда корро аз нав сар мекардем. Ҳайҳот, ки ин ҳаёлотӣ кудакӣ буда, он ҳамчун ҳаёлотӣ ширин иҷро нашуда мемонд.

Аз ҷиҳати ҷамъияти мо аз ҷиҳати маънавий пеш мерафтанд ва ягон аксарият барои урён гаштан шарм мекарданд, ки дар ин бора ман бояд андеша мекардам.

Пашм чунон бисёр буд, ки мо онро барои андоваи девор, барои нарма нигоҳ доштани зери пой кудакон кам-кам истифода мебардем, вале аксарашон митта карда, нест шуда мерафт.

Касби бобою бобокалони ман аз тарафи модариам бофандагӣ буд. Онҳо алоча, карбос, беқасаб ва салла барин намудҳои маторо мебофтанд. Гарчанде бобоям ҳоло бофандагӣ накунад ҳам, вале олоти бофандагӣ ҳамин хел дар як ғушаи ҳезумхонаи мо меистод, ки ман онро ба сифати бозича истифода мебардам ва аз бобоям тарзи кори онро пурсида мегирифтам, аз ин рӯ материалро ҳам карда, аввал худӣ дуконаро сохтам ва ба он ду шона ва як моқӯ тайёр карда, аз пашмҳое, ки сесол боз ҳамаро зер карда меҳобидишта тайёр кардем. Як қисми онро ба найча печондем, ки ба мо касби бофандагӣ ҳам ба миён омад. Дар аввал равиши шонаҳоро гум кардам ва баъдтар хеле фикр карда онро дар мавқеи ҳудаш гузоштам. Вақте ки пойи ростро ба ричак мондам, онро ба поён зер кардам, ричаки пойи чап бардошта мешуд бо ҳамроҳии шонаи дар пеш буда. Дар ҳолати пойи чапро пахш кардан шонаи дар қафои шонаи пеш буда ба поён мефаромад, ки ба ҳар як ричаки пой яктогӣ шона вобастагӣ дошт, ки дар вақти пахш кардани ричак шонаи он ҳам ба поён мефаромад. Бардошташавии шона ва ричаки дигар низ ба поён фаромадани шона ва ричаки дигар вобаста буд.

Шонаи якум риштаҳои худро боло бардошта ва риштаҳои шонаи дуюм ба поён мемонд, ки дар ҳамин вақт моку аз байни ришта мегузафт. Ин сабаби ба вучуд омадани матоъ мешуд.

Барои он, ки тасаввуроти мо дар бораи ҳаракати риштаҳо аз рӯи амали шона дуруст нақш бандад, мо панҷаҳоро байни ҳамдигар мегузаронем, ки принсипи бофандагии бобоям ана аз рӯи ҳамин панҷаҳо буд.

Мо дорои якчанд дастгоҳи бофандагӣ шудем, ки дар як рӯз бист бисту панҷ метр мато мебаровардем. Даре нагузафта он ба 200-300 метр расид.

Баъд аз якчанд рӯз ба муаллимони аз он таҳриш ва кастюмча дӯхтем, ки намуди онҳо хеле зебо шуда монд. Касе, ки талаб мекард, ба ӯ аз тайёр кардамондамон мувофиқи ченаки ҷуссааш

либос меододем. Рӯз то рӯз амалиёти мо суфта мешуд. Матоҳои кунӣ ва маҳин мебофтем.

Қоғазӣ мо тамои мешуд. Ба ҷои он, ки пеш равем ба қафо мерафтем, ки ҷубро тарошида, суфта карда онро ба ҷои қоғаз истифода мебардем. Хубии кор дар он буд, ки ранг фаровон буд. Аз ҷисмҳои кӯҳӣ рангро тайёр менамудем. Тарошидани тахта амри маҳол буда, вале онро як маротиба истифода мебардем. Рафта-рафта ба ҷои ранг ба бӯр монанд ҷисмҳоро истифода мебардем, ки ин кори моро ондак осон карда буд.

Ҳамаи мушкилии қоғаз ва ҷоп кардани китобҳои дарсӣ бадеиро нагӯем, ҳолати дигар олотҳои хониш он қадар бад набуд. Устоҳои гулдасти мо синфхонаҳоро хеле хуб оро дода буданд, ки бачаҳо ба болои бурӯ нашишта, якбора ба парта гузаштанд.

Тартибот дар мактаб хеле хуб буд. Бо эҳтиёт кор, ки мекарданд муносибаташон ба ҳар як кор шуурона ва эҳтиёткорона буд.

Моҳе як маротиба бо муаллимони ман сӯҳбат мекардам, аз камбудӣ ва муваффақиятҳои онҳо воқиф шуда, барои муваффақиятро умумӣ гардонидани ва норасогиро ислоҳ кардан ҷораҳо меандешидем.

Системаи назорат роҳбарият ниҳоят самимона мегузашт. Корҳо на аз рӯи тарсу ваҳм ва ҷӯрабозию хешу таборчигӣ, балки бо тарзи вазифашиносӣ пеш мерафт.

Боре ман бо ҳамроҳии Қаҳрамон ва боз ду-се нафар муаллимонӣ дигар ба кӯҳ баромадем ва бо худ ҳар як чизе, ки барои маишат зарурӣ дошт, гирифта бардем, хеле хуб истироҳат кардем, ки ин бо ташаббуси ман ташкил карда шуда буд.

Аз сафар баргаштем, ҳама хона ба хона рафтем. Ман шаб дар ҳолати нгуворе афтадам, маро вичдонам ҷунон азоб меод, ки кучо рафтаниро намедонистам. барои манн ҳамаи сӯроҳҳои пинҳон мешудагӣ кайҳо маҳкам шуда буд.

Он маро аз гулу мегирифт, саҳт мефишурд, азоб меод, ки қариб буд ҷонам барояд.

Аз ман мепурсид, кани он покизагии ту. Худ ва дигаронро олуда кардӣ. Ҳаққи мардумро хурдӣ. Ин рӯз як чорво ба коми шумо рафт, пагоҳ боз чизҳои дигар. Ту аз одамон ҷудо мешавӣ, одамон аз ту.

Ман худамро дашном медодам, вале ба ин дили ман таскин намеёфт он шӯрида буд.

Дил, ки аз рӯи вичдони пок шӯрад, одам аз ҷони ширин гузар мекардааст. Ба ҳар як ҷазо тайёр будам.

Тамоми шаб дар азоби рӯҳӣ Бударам. Чашмонамро пушида наметавонистам. Маро кадом як қувваи ғайритабии ба ваҳму воҳима меовард, ки ба муқобили амри вичдон ва ин вичдони аз шири модар покро, ки бо он шир ба вучуди ман даромада буд, олуда намудам.

Бовар мекунад, дар умри кӯтоҳи худ саҳтиҳо дидам. Дар зери мушту лағат мондам, барои супориши рафиқон ҷонбозиҳо кардам, вале оби чашмам то ҳол наҷакида буд. Ин шаб ин қувваи беҳамто, ки дар ботини ман буд, маҷбур кард, ки гирия кунам. Манн ҳеҷ чиз будам. Латаи кӯҳна қурби фаршро пок кардан дошт. Мурдаи беқурб боиси раҳми касе буд, вале ман ҳеҷ қурбе надоштам.

Ҳамин тавр шабро рӯз кардам. Намедонистам, ки чи тавр ман ба ин азоби рӯҳӣ тоқат кардам. Рӯзона ман ба чашми мардум нигоҳ карда натавонистам.

Ҳамин, ки бегоҳӣ шуд ман рафиқони ба гуноҳи ман олудашударо даъват кардам ва аз аъзоёни совет ҳам боз якчанд нафар ҷамъ омадем. Дар ҳузури онҳо худамро ва рафиқонро саҳт танқид намудам, онҳо барои он гунаҳкор мекардам, ки дар вақти содир кардани гуноҳ дасти маро намедоштанд.

Касе чизе намефаҳмид ва аз ин рӯ чизе нагуфтанд, бо таклифи ман қарор додем, ки ба ман як моҳ гушт дода нашавад.

Баъд аз ин ман худамро каме озод ҳис кардам, одамон маро дида ба фикрам офарин мегуфтагӣ шуданд. То ин ҳама гуё ба ҳоли ман меҳандид ва ба рӯям туф мекарданд.

Аз ҳамин рӯз сар карда дар сайёра, дар як ҳафта як рӯз истироҳат мекардагӣ шудем, ки барои бо тамоми қоидаҳои гузаштани ин рӯз пешаки одамон тайёри миданд.

Мол мекуштем ва то ҳадди имкон ҳама ба гурӯҳҳо ҷудо шуда истироҳат мекардем.

Дар ин рӯз гуштинги умумӣ, пойга ва ҳунарнамоиҳои дигарро ташкил менамудем, ки аз ин ҳама хурсанд буданд.

Патичаи истироҳат буд, ки маҳсулнокии меҳнати моро афзуд.

Ҳама корҳои мо хуб мерафт. Ман роҳҳои ба вучуд омадани худписандӣ, манманӣ, молу чизпарастӣ, худдӯстдориро баста будам, зеро ман бо одамон будам. Бо онҳо як нафас мегирифтам ва яқоя қадам меадам. Намегузоштам, ки онҳо маро таърифу таъсиф намоянд.

Ба одамон, ки хонаю дар доштанд, мувофиқи талаботашон ҳар чӣ, ки пагоҳи хоста буданд, бегоҳи мерасондем. Мидидам, ки ягон онла аз талаботи хоксоронаи ботинии худ берун намебаромад.

Деги ҷойҳои ҷамъияти дар ҷуш буд, ки дар он ҷо ҳар бегоҳи тӯй буд.

Ба кор банд шуда, аз аҳволи ошиқони худ беҳабар шуда мондам. Ба хона дер меомадам. Пагоҳи барвақт мерафтам. Одам ба ҳамаи кор мувофиқи талаботи ҳастии ҷамъият ҷавоб дода наметавонистааст.

Қаҳрамон азоби рӯҳи мекашид. Ҷи кор карданаширо намедонист. Ҳамин тавр духтаракро ба хона биёраду зиндагӣ кунад ё дигар хел. Ин кор барои ӯ муаммо буд. Ман бошам ин қадар бепарво.

Боре омада ӯро дар ҷойи хобаш наёфтам. Чунин анҷомидани кор боиси ғам ҳурдани ман гардид.

Ман бе ӯ нақшаи тӯиро тартиб додам. Азбаски дар ин сайёра тӯи арусия домоди бори якум мегузашт, лозим меомад, ки ҳамаи чораҳои пешаки то ҷузъияташ фикр карда бароем.

Қаҳрамон бошад бевақтии шаб бо Зебо омад. Намедонистам, ки ҷи кор кунам, ман онҳоро хеле хуб пешвоз гирифтам. Бо ҳам

боз камтар сӯҳбат кардем ва илтимос намудам, ки ўро ба хонааш бурда монад.

Вақте ки омад ман дар бораи плани худ бо ӯ сӯҳбат кардам.

Албатта ӯ хурсанд буд, ки ман дар бораи ӯ фикр мекардам, вале ҳоло дар бораи шаби тӯй ва ҳамаи он чорабиниҳо ҳеҷ тасаввуроте надошт.

Бегоҳӣ машварат намудем. Аз рӯи машварат дар рӯи ҳавлӣ як минбар сохтем. ки ҳар тарафи он намоён буд. Арӯсу домодро дар болои он ҷой додем.

Шаби истироҳат то рӯз базм кардем. модари арӯсро низ ба минбар ҷой додем. Саҳарӣ бо чапакзании умумӣ арӯсу домодро ба хонаи нав. ки дар он ҳамаи шароитҳо муҳайё буд, гуселонидем.

Ҳамин тавр дар сайёраи мо якумин оилаи нав аз рӯи расму оинҳои нав ташкил гардид.

Онҳоро як ҳафта аз кор озод кардем, ки онҳо озодона ба таври худ бо ҳам бошанд.

Ман нав фаҳмидам, ки танҳоям. Акнун дар бораи Ҳалима фикр мекардагӣ шудам. Вале ҳоло ҳам дар пеши назари ман танҳо Ситора намудор буд, ки ман бештар дар бораи ӯ фикр мекардам.

Як ҷойи хӯрокхӯрии умумӣ инчунин ҷойи тамошогоҳи аҷоиб сохта, ба номи ӯ гузоштем ва кӯчае, ки мо истиқомат мекардем Ситора ном ниҳодем.

Маданияти мо рӯз то рӯз ба назар намоён мешуд. Хубии кор дар он буд, ки ҳама меҳостанд, ки хонаю дари алоҳида ва зану фарзанд дошта бошанд.

Соли чорумин буд, ки чорабиниҳои мо натиҷаи хуб дода, қариб ҳама ҷуфти худро интиҳоб карданд ва баъзан шахсони алоҳида анъанаҳои навро вайрон мекарданд, ки боиси муҳокимаи умумӣ мегаштанд.

Дар бораи худам кам фикр мекардам. Агар ҳамин Қаҳрамон намебуд, эҳтимол тамоман худамро фаромӯш мекардам.

Рузи панчумини баъд аз туй бегоҳӣ ба хонаи ман келину домод бо ҳамроҳии Ҳалима ташириф оварданд, ки ман аз ин хеле курсанд Бударм.

Маълум шуд, ки Ҳалима нақоранавозӣ хубе будааст. Аз рӯи садопардаҳо маълум буд, ки овози хуб ҳам дорад. Аммо ҳуди ӯ пай намебурд. Як рӯбони халқиро ман якчанд маротиба замзма кардам. Онҳо ҳам ба ман пайравӣ намуданд, ки овози Ҳалима фарқ карда меистад.

Ибро ба ҳисоб гирифтам ва дар симои ин Ҳалимаи хоксору меқрубон тараннуми овози форабро медидам, ки ояндаи дурахшоне дошт.

Онҳо нав аз сари таом хеста омада бошанд ҳам таомҳои ман онҳоро дар ҳайрат гузошт ва бо завқ кам-кам хӯрданд. Ҳалима аз ман ҷудо намешуд, ҳамаи корҳои маро зеҳн монда нигоҳ мекард. Дар бораи ҳар чиз мепурсид. Медидам, ки завқаш калон, ман ҳам як ҷизро аз майдатарин қисмҳои сар карда ба ӯ мефаҳмондам.

Мо биринҷ надоштем, вале аз гандуми дар зери санг ҷуфта, ки бефӯт буд, ош пӯхтани шудам, аввал онҳо розӣ нашуданд. Андак шишта худашон илтимос карданд, ки ош пазам.

Ҷувоз нею рағани писта?

Аз ман пеш ба сари дегу табақ Ҳалима ҳозир шуд. Зебо ба ӯ ёри мерасонд. Бо ёрии ман Ҳалима равғани пистаро нағз доғ кард ва пиёро ба даруни рағани дудкардаистода партофт ва дод ҷуфта худашро ба қафо гирифт. Дег як буғ карда, боз оҳиста-оҳиста пиёз сурх шудан гирифт. Ҳалима бошад аз кори кардааш пушаймон буд. Пиёро нимсурх карда, духтаракон бо нишондоди ман ғуштро ба дег партофтанд. Аз қафои он каме сабзиро андохта, омехта намуданд ва боз сабзии мондагиро андохта тахминан як коса об рехтанд ва алобро паст карда, ба сари стол баргаштем. Ягон бисту панҷ дақиқа сӯхбат карда «биринҷ»-ро тоза карда андохтем. Оби зирбак, ки зиёд буд, дигар об нарехтем. Вақте ки оби зербакро биринҷ ба худаш кашида гирифт, дам партофтем.

Баъд аз понздаҳ дақиқа ба сари столи мо як табақ оши лангарӣ ҳозир шуд, ош дар ҳақиқат — ош буд.

Мумкин баъзеҳо пурсанд, ки барои чӣ гушташро сурх накардем. Манфиати сурх накардан аз он аст, ки оби гушт монад таомро бомаза менамояд. Баъд аз он, ки ошро хӯрдем, меҳмонон хостанд, ки раванд. Шаб, ки рафта буд, ман барои рафтани онҳо монегӣ нишон надодам.

Дар вақти рафтан дар бораи нақшаашон ба ман нақл карданд. Онҳо ба сайри кӯҳсор баромада дар бораи нақшаи ояндаи шаҳр фикр карданро андешидани буданд. Рӯзи истироҳат бояд ба сайр мерафтем.

Шаб хле дар бораи Ҳалима фикр кардам. Бо ӯ буданро маъкул дониستم. Хостам, ки ба ӯ Ситора ном ниҳам, вале боз нахостам. Меҳостам, ки Ситора барои ман ҳамин хел муқаддас — ҳамчун макка монад, ки ба ӯ сачда кунам.

Тамоми ҳастиям Ситора буд. Ман танҳо барои ӯ зиндагӣ ва кор мекардам.

Рӯзи истироҳат пагоҳӣ барвақт онҳо ба хонаи ман омаданд, ки ҳоло чашми рӯз кушода нашуда буд. Ман ҳам тайёрии сафарро аз бегоҳӣ дида будам.

Ҳамин тавр мо ба саёҳати кӯҳсор барои нақшаи оянда баромадем, ки бисёриҳо аз ин сафари мо бохабар буданд. Вақте ки аз кӯчаҳои шаҳрамон Гулбода мегузаштем ҳоло қариб ҳама хоб буданд.

Дилам аз шодӣ лабрез буд, ки мо ба ин муваффақиятҳо ноил будему боз ояндаи дурахшон дар пеш аст.

Аз шаҳр хеле дур шудем ва ба ҷангалзори домани кӯҳ наздик шуда, роҳи мо аз соҳили дарёи Гулоб мегузашт. Боз истода хеле шаҳри азизамонро тамошо кардему ба роҳ даромада ба даруни ҷангалзор даромада рафтем.

Ягон ду соат роҳ рафта будем, ки ҷангалзор ба охир расиду оҳиста-оҳиста ҷойи худро ба буттазор ва замини сар то сар санглох иваз намуд, ки то ин дам мо бо замини сабззор роҳ мепаймудем. Ниҳоят, оҳиста-оҳиста ба тарафи қулла пеш мерафтем, ки дар як ҷойи босафо, ки аз он ҷо шаҳри мо боз ҳам дилрабоатар намудор мешуд, хостем истироҳат кунем. Ҳамин тавр ҳам шуд, каме тамошо кардему ғами хӯрокро хӯрдем ва

дастурхон густурда бо кайфияти том ба сари дастархон ҷамъ омадем ва бо иштиҳои том таом хурдем.

Ҳамин, ки дастурхонро ҷамъ кардем, якбора Ҳалима дод гуфта худаширо ба тарафи ман ҳаво дод ва бо ангушташ атрофро нишон дод. Дидам, ки аз тамоми атроф моро одамон ихота кардаанд, ки дар даст найза ва гурзҳои аз сангу ҷуб тайеркардашуда доштанд. Онҳо оҳиста-оҳиста ба мо наздик мешуданд.

Қаҳрамон мехост, ки муқобилият нишон диҳад, вале ман ба ӯ бефоида будани ин корро фаҳмондам.

Медидам, ки вазияти Қаҳрамон бад, дар тарсу ваҳм афтадааст. Зеборо ба оғушаш пахш карда бо як овози ҳайратовар наъра зад, ки заминро замон ҳаёл кардам, ки ба ларза даромад.

Онҳоро ором кардам. Чунин нишон дода будам, ки гуё ҳеҷ чиз нашудааст. Ҳама ором шуданд. Онҳо бо ҳамин қадар яроқу аслиҳа ва одами бисёре моро бе муқобилият банду баст карданд ва пеш-пеш карда ба назди сардорашон бурданд. Ӯ дар болои арки равон ором ва бо як ғурури ба худ хос менишаст ва шаш қафт нафар бардошта меистоданд.

Сардор моро дида дар ҳайрат монд. Онҳо гумон карданд, ки танҳо қабилаи онҳо хеле хуб тараққӣ кардааст. Ба сару тани мо нигоҳ карда бовариаш намеомад, гумон мекард, ки хоб дида истодаанд.

Аз чунин шикоре, ки чашмдошт набуд бениҳоят хурсанд шуд ва фармуд, ки беозор ва зуд ба сарзамини худашон баранд.

Моро боз то ба назди ҷангалзор фароварданду ба тарафи роғи кӯҳ аз роғи рафтаистодамон гашта, аз байни ҷангалзору буттазор роғ мепаймуданд. Моро бисту ду нафар пеш-пеш карда мебурданд.

Агар ягон коре карда дасти Қаҳрамонро мекушоем, мо албатта ҳалос мешудем, ки дар назди ҳунармандии ӯ - онҳо ҳеҷ буданд. Зебо мехост як илоҷе карда дасти Қаҳрамонро кушояд, вале онҳо пай бурда саҳт таъкид карданд, ки агар бори дигар ба ин кор кӯшад, ӯро сар мезананд. Аз саъйи онҳо Қаҳрамон тарсид, ки Зеборо бой медиҳад, дигар ҳуди ӯ ба ин кор шароит надод.

То бегоҳӣ роғ рафтем. Дар офтобшинам ба соҳили як баҳри беканор расидем, ки дар он ҷо якчанд киштиҳои хурду калон

меистоданд. Яке аз киштиҳоро интиҳоб намуданд ва мо ҳама ба он савор шуда, ба пеш ҳаракат кардем.

Рӯзи дуюми ба роҳ баромадани мо шамоли саҳт хест, ки ба зинда мондан на танҳо мо, балки ҳуди онҳо ҳам бовари надоштанд. Қарор доданд, ки дасти моро кушоянд ва ҳамин тавр ҳам карданд. Мо барои наҷот ёфтани ёри мерасондем. Ҳар чӣ қадаре ки кӯшиш нанамоем, кӯшишҳои мо натиҷаи дилхоҳ намедод.

Киштии мо ба як харсанг бархӯрд ва пора-пора гардид. Қаҳрамон доим ғами моро меҳӯрд ва занҳоро аз марг наҷот меод. Ягон-ягон аз он ҳуҷаинҳоро медидем, ки ҷон медоданд.

Ҳамин тавр, боз як шабонарӯзи дигар бо марг тан ба тан шудем, ки бод аз ғӯриш бозмонд ва мо худро ба болои тахтаҳои калон гирифте. Аз бисту ду нафари ҳуҷаинҳои мо ҳамагӣ сенздаҳ нафар монда буданд.

Баъд аз чор-панҷ соати ором гаштани баҳр як киштии намудор гашт. Мо онро ба ёри даъват намудем, ки онҳо рост ба тарафи мо кишти ронданд ва ҳамин тавр аз марг наҷот ёфтем.

Ин киштии моро то ба ватани онҳо баъд аз се шабонарӯз расонид. Моро ба назди сардори қабила бурд ва зиндамондагон дар бораи муқобилият нишон надодани мо ва он корнамоиҳои дар баҳр кардаамон нақл карданд. Ин буд, ки моро зиндон накарда, озод ба як биное, ки аз якҷандто хона иборат буд – ҷой доданд. Мо ду рӯзи аввал нағз истироҳат кардем. Дар рӯзи сеюм онҳо барои мо консерт ташкил намуданд.

Дар як ҳамворие, ки сар то сар сабза буда ба назар чунин менамуд, ки гӯё гилемҳои рангу баранг густурда бошанд, ҳунармандон ҳунари худро нишон медоданд. Асбобҳои мусиқӣ аз кундаю навдаҳо иборат буд. Аз садои мусиқӣ дида, ҳайю ҳуӣи онҳо бештар ба гӯш мерасид. Ҳаминро қайд кардан лозим буд, ки ҳунармандон, яъне мусақачиҳо нисбат ба тамошобинон бештар кайф мекарданд, зеро онҳо ба дақиқии ҳар як асбоби мусиқӣ кор надоштанд. Одамоне, ки тамошо мекарданд, як нав ҷасту хез карда рақс мекарданд.

Медидам, ки ҳар дам бо як соғари ҷубин чизеро мерехтанду сардор бошад менушид ва аз ин ӯ боз ҳам сархуштар мешуд.

Инро дида ба андеша афтодам, ки агар дар ҷамъияти мо ҳам ба ин офарандаи бадбахтиҳо одат кунанд, аҳвол чӣ мешуда

бошад? Ман гумон мекардам, ки ин ҳамчун як сири ниҳон бо ман мемонад. Афсӯс, ки ин ҳамин хел пинҳон намемондааст, ки як рӯз не як рӯз ошкор мешудааст.

Ҳама аз нимдевонагии худ беҳолу бемадор шуда монда буданд. Ҳар кас ҳар хел истироҳат мекард. Ман баромада шеър ёндам. Онҳо ҳеҷ чизро намефаҳмиданду дар ҳайрат монда буданд, ки овози ман бисёр фораам аст.

Дар охир бо тамоми ҳастиям якчанд номерҳои варзиши сабукро намоиш додам, ки аз ин тамоман дар ҳайрат монда ба атрофи ман наздик мешуданд.

Сардори маст чашмонашро молиш дода, ба ман назар мекард. Эҳтимол аз ин ҳунарнамоии ман ҳеҷ чиз фаҳмида натавонист, ки чомин худро лабрез карда, нисфашро ба сару танаш, боқимондашро ба коми худ фуру бурда, шах шуда монд.

Ҳама пароканда шуданд, мо бошем ба тамошои хоҷагидории онҳо баромадем. Дар ҳақиқат ҳам онҳо нисбат ба ҷамъияти мо келе пеш рафта буданд.

Чорводорӣ ғаллакориро кайҳо ёд гирифта буданд, ки зотҳои кубӣ чорво ва сортҳои беҳтарини зироатро доштанд.

Як гурӯҳи одамон ба корҳои вазнин машғул шуда, аз ҳама айну нишот маҳрум буданд. Ҷамъияте, ки бо дӯстонам афтида будем, он ҷамъияти обшинаи ибтидоӣ буда — ин ҷамъият ҷамъияти гуломдорӣ буд.

Ғуломон харобу лоғар буда, дар назди чорво ва дар сари замин як дам бошад ҳам ғанаб мекарданд, ки рӯи сериро намедиданд.

Ба аҳволи онҳо раҳми кас меомад. Лекин мо низ бечора будем, бо вучуди он ғами онҳоро меҳурдем.

Андак дуртар рафта гурӯҳи сангтарошонро дидем, ки ба воситаи санг сангро метарошиданд, ки онҳоро дида бениҳоят ба ҳашм омадем. Онҳо аз ягон эҳтиёҷоти одамон истифода намебурданд. Хар як соат мурдакешҳо аз байни онҳо мурдаҳоро мебурданд, ки аз зӯрии ин қори тоқатнопазир ҳатто бист сол ҳам умр намедиданд, ки дар ҳабдаҳ-ҳаждаҳсолагӣ мурда мерафтанд.

Аз байни онҳо як-ду нафарро Зебо шинохт, ки аз қабилани онҳо буданд. Рамақ ба ҷон буда, бештар ба склет монанди доштанд.

Онҳо бо Зебо гуфтугу намуданд. Маълум шуд, ки аз қабилан мо тахминан бист нафар буда, дар ҳар ҷо - ҳар ҷо кор мекарданд, ки аз аҳволи якдигар хабар надоштанд.

Ман ба Зебо фаҳмондам, ки ин сир барои мо то ҳадди имкон пинҳон монад, то ки бо ягон роҳе ба онҳо ёрӣ расонем ва агар сиҳату саломат монданд, онҳо ҳам ба мо ёрӣ мерасонданд, гуфтем.

Кӯшиш мекардем, ки хашму ғазаби худро пинҳон нигоҳдорем, аммо Қаҳрамон ва духтарҳо худдорӣ карда натавонишанд.

Аз назди сангтарошон хеле дур шуда, ба рафиқонам фаҳмондам, ки ин ғамхории онҳо барои мо бисёр вазнин меафтад, ки мо аз озодии худ маҳрум мешавем.

Гумон мекарданд, ки ман нисбат ба ин зиндагии ваҳшоният бепарвояму хунукназарона назар мекарда бошам. Нисбат ба ин эҳтиёткории ман баҳои онҳо дуруст буд. Ҳар чӣ қадаре, ки онҳо аз гуфтугу хулосаи дуруст бароварда бошанд ҳам, вале медидам, ки самимияти онҳо нисбат ба ман суст мешуд.

Медонистам, ки ҳамаи ин муаққатист. Аз ин рӯ майли фаҳмондан ҳам надоштам.

Хеле роҳ рафта, то ба майдони кишт расидем, ки деҳқонон заминро ба кишт тайёр намудаанд. Ростӣ гап азоби онҳо аз дигарҳо бадтар буд. Ба ҷойи ҷуфти барзагов одамон бо омӯч заминро нарм мекарданд. Аз хӯрок дараке набуд. Хушаҳои аз кишти аввал мондари ҷамъ оварда, аз он барои худ ягон қутти лоямуд тайёр мекарданд.

Хучаинҳо аз онҳо корро талаб мекарданд. Вале дар бораи ғами хӯрок ягон фикре намекарданд, ки ҳатто аз он хушаҳои ҷамъовардаи онҳо умед доштанд.

Кор аз ин саҳт намешуд. Чи илоҷ замин саҳт - осмон баланд, ки ҳамаи воситаҳои зинда монданро фикр мекарданд. Дар ҳақиқат одамизод аз санг саҳт, аз гул нозуке будааст.

Дар ин ҷо ҳам аз одамони қабилан мо якчанд нафар буданд, ки мо бо онҳо гуфтугу кардем. Онҳо моро дида, бо ёди зиндагии гузашта хурсанд шуданд. Ба мо дилашон месӯхт, ки мо ҳам ба ин рӯзи сиёҳи онҳо шарик шудем ва аз косаи ғами онҳо мечашем.

Онҳо дар бораи озодӣ сухан намеронданд, зеро ба тақдири худ тан дода буданд. Ҳамаи онҳоро чун ҳайвон аз марди маҳрум

карда буданд, ки дар бораи зану фарзанд, хонаю дар фикр намекарданд.

Ба назди косибон рафтем, ки азоби онҳо ҳам бениҳоят зур буд. Дар байни онҳо ҳам якчанд нафар аз одамони мо буданд.

Аз ин хеле хурсанд будам, зеро плани озод намудани онҳоро мекашидам ва барои ин онҳо таъгоҳи асосии мо буданд. Аз ин плани дӯстонам чун ман пинҳонкорӣ карда наметавониستم.

Аз ин ҷо рост ба тарафи меҳмонхона баргаштем, ки дар сари роҳ моро духтари сардори қабила ва дугонаҳои он диданд.

Ба хона даромада дидам, ки муносибати шариконам нисбат ба ман тамоман дигар шуда монд. Онҳо байни худ гуфтугӯ мекарданд ва вақте ки ман меомадам бо нафрат назар карда пинҳонкорӣ мекарданд.

Онҳоро ба як ҷо ҷамъ намудам ва фаҳмондам, ки планиҳои ман дар бораи озодии онҳо ва тамоми одамони ин қабила дигар аст, ки бояд онҳо инро фаҳманд. Илова намудам, ки вазъияти ҳозираи мо барои иҷрои нақшаҳои ман монеғи мерасонад.

Ин буд, ки онҳо боз бо ман наздик шуда монданд, вале саросема буданд. Меҳостанд, ки ҳар чӣ тезтар чораҳои заруриро андешам. Нафаҳмиданд, ки барои ин кор вақт лозим ва ҳатто фаҳмидан ҳам намехостанд. Ҳар лаҳза аз ман вақти чорабиниҳоро менурсиданд ва аз оромии ман бетоқатии онҳоро сад чанд зиёд мекард.

Қаҳрамон вазъияти маро андак мефаҳмид, вале ҳамин ки бо арӯсаи сӯхбат мекард, тамоман дигар шуда мемонд. Ин вазъияти онҳоро ҳам ба ҳисоб мегирифтам, зеро дар он ҷо дӯстони ин духтарон монда буданду ва муштоқи диёри ба ҷон баробар буданд.

Чорсол боз дар байни онҳо зиндагӣ карда, барои мо ва ватани дӯстонам Зебою Ҳалима, яъне ватани дуҷумин шуда монда буд, ки аз онҳо бештар ман дилбанӣ доштам. Чӣ илоҷ, барои ба амал овардани нақша ҳоло барвақт буд, агар амал мекардем, ҳамаи орзуи умед хомдарон шуда монданааш мумкин буд. Аз ин вазъияти мо боз ҳам бад шуда, мо чун ғуломони онҳо - орзуи умед дар дил мурда мерафтем.

Пагоҳӣ барвақт омада маро гирифта бурданд. Намедонистам, ки ҳоло маро ба кучо мебурда бошанд. Дида истодаам, ки рост ба хонаи сардори қабила мебурданд. Сардори қабила маро хеле хуб

пешвоз гирифт. Духтаре, ки дар паҳлӯи ӯ менишаст, аз ҷо хеста ба ман ҷой дод. Ман бошам дар дигар ҷой поёнтар аз онҳо рафта нишастам.

Духтар, ки шонздаҳ-ҳабдаҳсола буд, омада ба паҳлӯи ман нишаст. Дар ҳамин вақт модари духтар омад. Бо фармони сардори қабила ҳама бегонагон баромада рафтанд.

Духтар ҳангоми бо ман гуфтугӯ намудан тамоман шарм намекард ва дастонашро ба ман наздик карда, то ба бӯсу канор майл менамуд. Ман бошам худдорӣ мекардам. Ин духтар аз рафтори ман ҳашмгин мешуд, ӯ меҳост, ки мувофиқи дили вай рафтор кунам, аммо ба ӯ муяссар нашуд.

Падару модари духтар аз ин рафтори ман ранҷиданд. Ҳамин ки дуздида нигоҳ мекардам, духтар чун оташ дар мегирифт, маро бошад барои хомӯш намудани оташ даъват менамуд.

Ҳисси инсонии ман ғалаба карда, ҳудамро ба канор гирифтам. Эҳтимол ин қадар худаширо ба замин намезад, ман дар бораи ӯ фикр мекардам, анна ҳамин ҳисси ҳайвонӣ буд, ки ман нисбат ба ҳамаи онҳо нафрат кардам, вале ҳеҷ кор карда натавонистам, ба ғайр аз худдорӣ.

Вақте ки ба хона даромадаму чашмам ба духтар афтода буд, дар ҳақиқат бо чашми харидорӣ назар карда будам, ки дар ҳақиқат аз Ҳалима зеботар ва аз чиҳати ҷусса ба ман монандӣ дошт. Ҳамин ки чунин рафтор кард, ба назарам аз хук ҳам бадтар намуд.

Духтарак ба бари рӯи ман як шаппотии обдор заду монда рафт.

Аз чунин шаппотӣ ба ҳашм наомадам. Баракс дилам таскин ёфт, ки аз ин ваҳшоният ҳалос шудам.

Ҳама хомӯш. Падар модар дар даҳонашон об гирифта буданд, ки чизе намегуфтанду худро бадқаҳр нишон медоданд. Бештар модар ба ҳашм омада буд. Меҳост, ки алобу оташро ба сари ман резад. Дар ин вазъият ӯ бо чунин ҳашму ғазаб ва аз ин ҳам зиёдтараш ҳақ дошт, ки мани гулом чунин рафтор кардам.

Худ ба худ дар андеша будам, ки ишқ ин қонё намудани шаҳват нест.

Одам бояд якдигарро дӯст дорад ва дар бораи ояндаи худ фикр кунад.

Ҳамин ки сардор пойи росташро ба замин кӯфт якчанд нафар, ки бо найзаю гурз мусаллаҳ буданд, ҳозир шуданд ва маро бурданд.

Гумон карда будам, ки ба назди рафиқонам мебаранд, вале гумонам хато баромад, ки рост ба зиндон бурданд, ки сн аз як қонаи заҳй, деворҳояш шӯрхок шудаю тори он бо хас пӯшида шуда, ҷондоракҳо аз як сӯ ба сӯи дигар ҳаракат карда, шабона ва ҳатто баъзан рӯзона ба болои ман меафтаданд. Аз ҳуҷуми онҳо тамоми баданам ҷойи ободӣ надошт. Чунон хориш мекард, ки ҷойҳои хоридаам хуншор шуда, ба ҷароҳате табдил меёфт.

Ба ман ҳӯрок намедоданд, ки ман худам ба ҳӯроки ҷонварҳо табдил ёфта будам. Гушнаю ташна дар зери чирку чарм хоб ҳам аз фарқи сарам парида буд. Як ҳафта аст, ки ман чунин азоб мекашидам, вале аз кори кардаам ягон заррае пушаймонӣ надоштам, ки дар назди вичдонам сарбаланду ифтихорманд будам. Дар ин рӯзҳои мушкили ман бо Ситора будам, ӯ ба ман рӯҳ мебахшид ва ҳамаи азобу уқубатҳоро ба роҳати зиндагӣ табдил медод. Баъзан дар бораи Қаҳрамон Зебо ва Ҳалима фикр мекардам. Бисёр меҳостам, ки дар бораи онҳо чизе шунавам, вале чӣ илҷ, ки ин ба ман муаяссар намешуд.

Пагоҳӣ соати шаш ба тарбияи бадан машғул мешудам, ки ин кор ба ман хеле мушкил буд. Баъзан дар вақти машқ аз ҳуш мерафтам, вале ба ҳуш омада, боз машқамро давом додани мешудам. Ин кор умеди зиндагиро пурқувват мекард. Ҳар чӣ қадаре ки азобам зӯр бошад ҳам, вале умедам барои оянда калон буда ва ин умеду орзуҳоям маро аз марг наҷот медод.

Рӯзе як маротиба маро хабар мегирифтанд. Агар хоб бошам, то бедор шуданам нигоҳ карда меистоданду баъд аз он, ки ба зинда буданам боварӣ ҳосил карданд, боз монда мерафтанд.

Ҳар чӣ қадаре ки гушнагию ташнагии азоби ин лаҳат бо ин аэроҳилон маро азоб медод, намедонам барои кадом гуноҳҳоям бошад, ба ман маълум набуд.

Барои ин тоқатоварӣ аз падару модарам миннатдор будам, ки онҳо маро бонангу номус ва ниҳоят марди бовичдон тарбия кардаанд, ки талаб карданро бо марг баробар медонистам. Маро дар ин ҷо гуруснагию ташнагӣ ва азоби тоқатфарсо он қадар азӣшт намедод, ки он қадар бадбахтии одамон азоб диҳад. Аз

назди ман ҳар рӯз даҳҳо мурдаю ниммурдаҳоро мегузаронданд. Онҳо ба қадри як мурдаи сағ қиммат надоштанд.

Аксар вақт дар бораи онҳо фикр мекардам ва озолии онҳоро ба пеши назар меовардам, ки ин ба ман рӯҳ мебахшид. Орзуи зинда монданро на барои айшу нишоти ҳудам, балки барои онҳо меҳостам.

Баъзан дар бораи муқобилият нишон надовонамон ҳангоми ба даст афтодан фикр карда ҳудамро сарзаниш мекардам. Дилам, ки дар бораи озод шуданам гувоҳӣ меод, боз худ ба худ тасалло меодам.

Ман, ки майли дидани ҷойи зиндагии дӯстонамро доштам ва илова бар ин хавфи марг ҳам таҳдид мекард, бе зиддият дастгир шуданро ба шариконам тавсия карда будам. Ин буд, ки онҳо маро бад дида монданду дар бораи ман ҳар чӣ фикр мекарданд. Баъзан худ ба худ, - бигузор фикр кунанд, ки ман хоинам, аммо саломат бошанд. Албатта рӯзе мерасад, ки ҳамаашро мефаҳманд, - меғуфтам.

Аз рафиқони дар шаҳри Гулбода буда дилам тахт буд, зеро ба онҳо тарзи зиндагии навро омӯзонда будам. Баъзан дилам воҳима мекард, ки ин шайтонҳо онҳоро ғофил намонанд. Агар ғофил намонанд дар ҷанги тан ба тан ҳеҷ гоҳ, дӯстонам мағлуб намешаванд, - меғуфтам.

Дар ин муддат даҳ рӯз, ки дар ин ҷо зиндагӣ карда истодаем, забони ин қабиларо омӯхтам, пурра надонам ҳам, аз гапҳояшон хулоса мебаровардагӣ шуда мондам.

Рӯзи даҳумини ҳабс шуданам, тахминан соати даҳи шаб ман як табақ «ҷойомад» гирифтам. Намедонам. Ки ин лутф аз тарафи кӣ барои ман илтифоте шуда бошад, ки ба мани бекасу кӯ, ки дар ин шаҳри бегона бегуноҳи гунаҳкор шуда монда будам, меҳрубонӣ карда бошад.

Гумонам аз он буд, ки рафиқонам аз аҳволи ман хабар ёфтанду бо ягон роҳе ба мани беҷону нимҷон ҷонбахшӣ кардаанд.

Табақро кушода бинам пур аз гулгӣ дар об ҷушондагӣ. Дар болояш нону дар як зарфи ҷубин об ҳам буд, ки он на танҳо об, балки шарбати ҷонбахш буд.

Хостам, ки зарфро гирифта дастамро об гирам, қувватам нарасид, ки боз ба девор така намудам. Каме қувват гирифтаму

илоче карда офтобаро ба даст гирифтаам, ки қариб чаппа шуда рафта будам. Базӯр дошта, дастамро шустам. Аз таом каме кӯрданӣ шудам, вале мадори дандон задан надоштам, ки каме аз як стухон бо дастам гушташро ҷудо кардаму ба комам зер карда, обашро қулт додам, бинам намешавад, нонро гирифтаму ба об тар карда кам-кам хӯрдам ва бо ҳамин хобам бурда мондааст.

Аз хоб хезам аз он таом пай ҳасту ҳайдар не. Чашмонамро молиш дода, чор тарафи хонаро аз назар гузаронидам, вале ҳамчун хобу хаёл ягон чизро дарёфт карда натавонидам.

Аз як гӯша як сӯяки нимхонидаро дарёфт кардаму боварӣ ҳосил намудам, ки он хобу хаёл набуда, таоми ҳақиқӣ будааст, ки он стухонро бо дандонам майда —майда кардам. Намехостам, ки аз даҳонам партоям, зеро он маззаи ҷонбахше дошт, ки барои меъдаам таматуъ мешуд. Аз гуруснагӣ хоб ҳам намебурдааст. Баъд аз каме таматуъ карданам, дигар чашмамро кушода наматавонидам. Дигар таомро хоб намедидам.

Бегоҳӣ ҳамин ки ҳаво торик шуд, боз чун дирӯза як табақ гушти дар об пӯхта, нон ва об оварданд.

Бисёр мехостам, ки аз кучо ва ҷи тавр омадани ин таомро фаҳмам, вале ин барои ман ҳамчун муаммо мемонд.

Ҳамин тавр, боз чанд рӯзи дигар давом карду дар рӯзи бисту дуҷуми дар ин ҷо афтиданим бевақтии шаб духтари сардори қабилла дар як дасташ таом, дар дасти дигараш ҷароғи сиёҳ, ки бо рағғани растанӣ ва ё чорво месӯхт, даромада омад.

Таомро ба наздам монду гунаҳкорона ба ман нигоҳ карда истод. Ман бошам барои нағзиҳояш миннатдорӣ баён намудам, ки ӯ худро андак озод ҳис кард ва ба ман наздиктар омада нишасту ҷойҳои лаҳми гуштро ҷудо карда бо самимияти том ба ман дароз карда, хӯрокхӯрии маро тамошо карда нишаст. Ҳар қадаре ки ба таом таклиф карда бошам ҳам, вале барои таом кӯрдан майле накард.

Тарзи хӯрокхӯриям ва муносибати хуби одамӣ, ки аз табиати ман содир мешуд, уро мафтун менамуд, ки ягон муносибати ғайриҷашмдошт содир накунад. Дар андешаи он буд, ки ман меранҷаму боз муносибати мо вайрон шуда мемонад. Ҳамин, ки таомро хӯрда шудаму дастамро шустам ва бори дигар миннатдорӣ баён намудам. Ҳамаи чизҳое, ки оварда буд, бисёр

эҳтиёткорона ҷамъ намуду ба ман чизе нагуфта баромада рафт ва то паноҳ шудан ба ман нигоҳ карда — нигоҳ карда мерафт.

Баъд аз он ки аз назарам пинҳон шуд, ба пеши назарам нозукона бо як ҳиссиёти аҷоибегуштро дароз карданааш тамоми ҳастияш ба ман нигаронида шуда буду рангу рӯяш тағйир меёфт. Дастонаш меларзид, ки ман аз ин бениҳоят хурсанд будам, ки муҳаббати софу беғубор кори худаширо мекард.

Парвариши ошиқи беқарор буд, ки ман чун асли қадим сурху сафед шуда, ҳол гирифта мондам.

Рӯзи дигар боз худааш омад. Он қадар намеҳаросид. Хӯрокро бо ҳам хӯрдем, ки барои ин ман сабаб шудам. Медидам, ки дар ин рӯзҳо аз он духтараки зебосирати ҷуссаи ба худ мувофиқдошта пӯсту устухон мондааст. Аҳд кардам, ки то ӯ хӯрок нахӯрад, ман ҳам хӯрок намехӯрам.

Ҳамин тавр, бо иззату эҳтиром таомро хӯрдем. Аз ҳолати рӯҳияш маълум буд, ки ба ман чизе гуфтани. Мехост, ки равад, вале рафта наметавонист. Ба ман наздик шуду аз зери бағалаш як ханҷалро бароварда ба ман дароз кард ва бо ишорае фаҳмонд, ки ман онро гирам. Ман бошам қатиян рад кардаму ӯ ба зорию тавалло даромад. Дигар илоҷи нагирифтани набуд, ки ман онро бо эҳтиром гирифтам. ӯ бошад ба рӯи ман нигоҳ карда, оби дида кард ва илтимос намуд, ки он дасте, ки маро зада буд аз кучояш, ки хоҳам бурида партоям. Ман бошам хостам, ки бо як ханда мақсади диламро фаҳмонам. Вале ӯ қатъиян талаб мекард, ки дасташро бурам. Як ба дасташ сеҳи монда нигоҳ кунам тамоман газида хуншор кардааст. Дасташро ба рӯи қафам гирифтаму чун гул нигоҳ дошта, бо меҳр молиш додам ва оҳиста бӯсидам. Бо чашми ҳайрат ба ӯ назар мекардам, ки ӯ чӣ тавр бо забони модарии ман тоза ҷарф мезад.

ӯ ҳам ба ҷавоби ин аз бари рӯи шапшоти хӯрдаам нозукона бӯсиду ба ман нигоҳ накарда, баромада рафт. Вақте ки дасташро аз қафи дастам халос мекард, гумон кардам, ки на даст, балки тамоми ҳастиямро бурд. Корд бо ман монд. Он ниҳоят зебо, аз оҳани об додашуда тайёр карда шуда буд.

Ҳамин тавр мо боз якчанд маротиба вохӯрдем, вале ҳеҷ яке аз мо ҷурат карда бо ҳам наздик намешудем, ки бӯсаи мо ана ҳамон бӯса боду бас.

Боре ба назди ман ниҳоят маънос ва бо қомати хамидаю чеҳраи чун гули аз об дурмонда, даромада омад. Ҳарчанд мепурсидам, ки чӣ воқеа рӯй дод, чизе намегуфт. Дид, ки ман аз ин кори ӯ ғамгинам, забон хоида базӯр, - ман барои хайру хушкунӣ омадам, - гуфт. Ин гапи ӯро ман ҳар хел мефаҳмидам.

- Чӣ аз воҳурии мо падарат пай бурдааст?

- Не, гуён сарашро базӯр чунбонда монд.

- Чӣ туро ба шавҳар доданианд?

- Не, гуён меҳрубона ба ман нигоҳ карда, сарашро ба сари синаам монд ва гирия кард. Гирия гулӯтираш карду дигар чизе гуфта натавонист. Чашмони ашколуди калон-калони худро аз ман намеканд. Ман ӯро ором карда, ба маънои савол нигоҳ кардам.

- Туро пагоҳ меовезанд, - гуён худашро ба зерӣ поям партофта базӯр:

- Бо гуноҳи ман, тун бегуноҳро ба дор мекшанд, - гуфт ва зор-зор гирия мекард.

Шабро ба назди ман рӯз кард. Ҳарчанд илтимос карда бошам, ки равад, вале ту чӣ гуфта истодаӣ намегуфт.

Илтимос кард, ки дастамро ба ӯ диҳам. Ман бошам бо майли том ба тарфи ӯ дароз кардам, ӯ бошад ба сандуқи синааш ба мобайни сари синаи дамида баромадааш пахш карда, молиш меод.

Рӯз шуду дасти маро сар надода, молиш дода баромад. Ман дар андеша будам, ки наҳод орзуҳоямро ба гӯр барам.

Пагоҳӣ бо илтимосу илтиҷои ман базӯр баромада рафту як-ду нафар аз одамони онҳо омада маро бурданд.

Дар кӯчаҳо одам хеле кам буд. Маро аз назди хонаи сардор гузаронида, рост ба майдон бурданд, ки он ҷо хеле серодам буд.

Дар майдон рафиқони ман ҳам буданд, ки якбора ҳар се омада бо ман бӯсу канор карданд.

Азбаски дасту поямро набаста буданд, онҳо гумон карданд, ки ман ҳам барои тамошо ба ин майдон омада бошам.

Як вақт эълон карданд, ки хоини қабиларо ҳоло ҷазо медиҳанд. Вақте ки маро аз байни издиҳом кашола карда мебурданду рафиқонамро дошта монданд, мардум бо мушту лавғат маро задан гирифтанд.

Одамони чӣ медонанд, аз худашон калонтар чизе, ки гӯяд бовар мекунанд, онҳо молмизоч.

Дар байни майдон, ки пур аз издиҳом буд, як минбар тахминан баландиаш якуним метр сохта буданд, ки қаду бараш баробар. Маро бардору зан карда, то ба болои он бароварданд. Дар байни он минбар як ҷуби ғафси баландиаш семетра, ки ба болояш як ғулаҷуби дигарро ба ҳарфи те монанд карда, меҳқуб карда буданду дар ду тарафаш банд овезон, ки нути охирини он ҳалқа карда шуда буд. Дар зери он аз ду тараф дутоғӣ – чорто курсича меистод. Дутои он барои ҷинояткорон, дутои дигараш барои хизматгорон, ки ба болои он баромада бандро бо гардани ба дор ҳукмшудагон гузаронида мешуд.

Ҳамин тавр, ман ба болои курсича баромадам ва бандро ба дастам гирифтам ва ба омма муроҷиат карда:

«Ман мемирам, баъд аз сари ман шумо мефаҳмед, ки ман гунаҳкор нестам. Барои хушбахт намудани шумоён омада будам. Рафиқон! Ҳаминро фаҳмед, ки ман одами сайёраи шумо нестам. Аз дигар сайёра омадам-омадам то ки шумоёнро ба роҳи дуруст ҳидоят кунам. Аз қашшоқию нобарориҳо раҳои диҳам. Шумоён ҳастии ман. Ман бошам бе шумоён ҳечам. Зинда бод, насли одам бар ҳамаи сайёраҳои олам! Зинда бод ақлу хирад! Нест бод ҳамагуна бедодиҳо дар рӯи олам! Пойдору мустаҳкам бод дӯстии байни одамон!» – гуён бандро ба гарданам ҳалқа намудам, ки садои одамон баланд шуд. Аз байни онҳо духтари сардори қабила мӯкану рӯкан, пирӯхан пора-пора карда, ба тарафи дигари дор – ба болои курсича баромада, банди дуҷумро ба гарданаи андохт.

Сардори қабила, ки дар баландие аз мо бист-бисту панҷ метр меистод, ҳукми қатлро бекор кард ва моро гирифта бурданд. Ҳаминро гӯям, ки ман суҳанамро бо забони онҳо эрод карда будам. Ҳар чӣ қадаре ки тоза, чун онҳо суҳан наронда бошам ҳам, онҳо мақсади маро фаҳмиданд.

Рӯҳи одамон дигаргун шуда буду дар вақти гирифта бурдан ба ман кордор нашуданд, вале ҳамлардӣ ҳам намекарданд, зеро онҳо ҳам аз қабилаи сардор буданд. Онҳо чӣ будани рӯзи сиёҳу азияти гуруснагиро начашида буданд.

Ин аст, ки онҳо нисбат ба ҳамаи ин корҳо бепарво буданд. Дар байни онҳо кам бошад ҳам, одамоне буданд, ки рӯирост агар лозим ояд, норозигӣ баён менамуданд.

Ман ва духтаракро рост ба зиндон бурданд ва ҳардуҷумро дар як зиндон партофтанд.

Вазъияти сардори қабила ҳам вазнин шуда монда буд, ки аз насли фарзанд танҳо як духтар дошт, ки онро ҳам гум карданаши мумкин буд. Илова ба ин сири ӯ ошкор шуда буд, ки одамон аз бегуноҳии ман пай бурда буданд ва аз ин рӯ баъзеҳо бовариашонро аз сардор канда буданд.

Баъд аз ин воқеа боз ҳам рӯзи модар сиёҳу айшаш талх шуда монду на чизи ҳӯрдагиашро медонисту ва на роҳи рафтагиашро, ки ӯ ҳам ба сардори қабила мечаспид, ки аз ҳар ҷиҳат вазъияти сардор мураккаб шуда буд.

Ману арӯсшавандам дар ду хона, ки аз як ҷо дари даромад дошт, зиндагӣ мекардем. Баъд аз ҳодисаи ҳукми қатл ба назди ман одамон меомадагӣ шуданд, ки онҳо бе дастовез намеоманд, ки аз ин ҳисоб рӯзи мо бо хубӣ мегузашт.

Рӯзе ба наздам як ҷавони чеҳрахандони хушрафтор, мӯйҳои сиёҳи чингила, рӯи гирд ва қошони бо ҳам пайвасти дастаи корд барин дошт, ки миёнақаду чорпахлӯ буд, даромада омад.

Дар дасташ сиёҳидон, хома, якчанд варақ буд ва шӯхикунон:

- Дар ин қасри боҳашамат шумо зиқ намондаед, - гуфт.
- Агар маҳбубаатон дар баратон бошаду рафиқони ҷонӣ аз ҳолатон хабар гирифта истанд, кулбаи вайрона аз қаср ҳам зиёдтар шуда мемонад, - гуён ба маҳбубаам нигоҳ карда мондам, ки ҳарсе хандидем.

Ман, ки то ҳол ба Маҳбуба ин суханонро нагуфта будаму танҳо бо амалиёт мефаҳмондам, бо баробари шунидани чунин суханҳо гул-гул шукуфт.

Сӯҳбати мо қаймоқ гирифт, ки ӯ маро бо вазъияти ҷамъияташон шинос кард. Маълум шуд, ки онҳо ба намуд ором будаанду вагарна дар дил орзуҳои бисёре доштанд.

Ҷамсӯҳбати ман шоири дӯстоштаи ин ҷамъият Инашваратсӣ таҳаллус доштааст, ки ин таҳаллус аз номи шаҳре, ки онҳо зиндагӣ мекарданд, гирифта шуда буд. Вақте ки бо ман худахро шинос кард, ман худамро бениҳоят хушбахт ҳисоб кардам, зеро бо чунин як шахси муътабар шиносӣ пайдо кардам.

- Шумо аз осмон омадед мегӯянд, ин рост аст?
- Бале, рост аст, - гуён ман дар бораи ба ин ҷо омаданам муфассалтар нақл намудам.

Инашваратсй ба гапҳои ман бодикқат гуш карда, вазъияташ дигаргун шуда монд. Ман бошам бо ҳайрат ба ӯ менигаристам, ин нохушӣ ба табиати ӯ аз кучо пайдо шуда монд.

- Дустам! Шуморо ман нохуш мебинам, - гуфтам.
- Не... Як чиз ба ҳаёлам омад. Истед, ки шуморо аз он тарафи баҳр оварданд, гуфтед мӣ?
- Бале, аз он тарафи баҳр. Чӣ буд? - гуён ба ӯ бодикқат нигоҳ карда мунтазири ҷавоб шудам.
- Маълум мешавад, ки онҳо нисбат ба мо хуб тараққӣ кардаанд?
- Не... ман ин тавр гуфтани нестам. Аз ҷиҳати тараққиёт қабилаи шумоён аз мо хеле пеш рафтагӣ.
- Ба фикрам шумо аз ман чизеро пинҳон карда истодаед.
- Ман он чизе буд онро то метавонистам ба таъби шумо расонидам, - гуфтам, ки ба ин гапи ман чизе нагуфт ва хеста ба ин тараф - он тарафи хона гашту гузор карду боз суҳанаширо давом дод:
- Агар аз ҷиҳати тараққиёт сушт бошанд, пас чӣ хел аз ҷиҳати машқӣ ҳарбӣ аз мо зӯр будаанд?

Фаҳмидам, ки дар ин ҷо як сирри ниҳоне бояд бошад. Аз гуфтаҳои ӯ чунин хулоса баровардан мумкин аст, ки онҳо бо қабилаи мо вохӯрда аз қабилаи мо шикаст хӯрдаанд Бинобар он забон ҳоида чунин ҷавоб додам:

- Қувваи онҳо дар баробарияшон. Дар он ҷо бою камбағал, ғулому ғуломдор нест, - гуфтани ман маҷбур намуд, ки андак фикр кунад, вале ҳар чӣ қадаре фикр кунад ҳам, ба ҳеҷ чиз сарфаҳм намерафт ва як - ду маротиба баробари баробарӣ гуфту дигар суҳбатро дар ин бора давом додани нахосту:

- Шумо дар бораи ҳамин байт чӣ мегӯед? - гуён як қоғазеро аз қиссааш бароварда ба ман дароз кард, ки чунин мисраҳо навишта шуда буд:

Адлият чун шафақ моро шӯълапошӣ мекунад,
Ҳастии бошафоат моро хушбахт мекунад
Бунёди бахту иқбол зи илму дониш бувад,
Илм баҳрест, одамият баҳри он моҳӣ бувад.

Баъд аз он, ки хонда баромадам фаҳмидам, ки Шер дар зери таъсири замона навишта шудаасту муаллифи сатрҳо аз гург неки

мехоҳад. Агар чанде медонистам, ки одилии сардори ҷамъияти худро дар назар дорад, бо вучуди он чунин савол додам:

- Адлии киро дар назар доред?

- Киро мешуд! Сардори қабиларо – дия.

- Ҳамин сардоре, ки шумо ва дигарон таърифу тавсиф мекунанд, ба ин меарзида бошад-мӣ?

- Агар ҳамаи он бадбахтоне, ки дар зери меҳнати тоқатнопазир ба бисту панҷ надаромада, мурда истодаанд, озодӣ диҳем, сардор бой мешавад - мӣ?

- Барои чӣ мо онҳоро озод мекардаем? Онҳоро мо бо зӯрӣ аз дасти дигар қабилаҳо ба ин ҷо овардаем, онҳо бояд барои мо кор кунанд.

- Ҳа... бо зӯрӣ гӯед, - гӯён боз суҳанамро давом дода:

- Онҳо ҳам мисли мову шумо одаманд?

- Одам гӯён ба андеша рафт.

- Боварӣ дорам, ки дар ин бора шумо боз фикр мекунед, - гӯён дар бораи шеър суҳан ронда:

- Чунин ҳастӣҳо бо шафоат мешуда бошад – мӣ? – гуфтам.

- Агар боақл бошад, нисбат аз беақлон хубанд.

- Бале, нисбатан, вале тамоман не. Тамоман ҳамоно вақт мешавад, ки бо халқ бо як мақсад, бо як маром зиндагӣ кунанд. Ҳаминро фаҳмед, ки ман халқ гуфта, ҳамоно ғуломони луб – лучро дар назар дорам... Онҳое, ки шуморо ихота карда, доим дар серио пурӣ ва ин серио пурӣ аз ҳисоби онҳоанд, ҳеҷ гоҳ бо ғами мардум зиндагӣ карда наметавонед...

Барои одам шудан бо одамон будан лозим. Афсӯс, ки дар байни шумою онҳо деворе мавҷуд аст.

- Ин деворро гирифтан мумкин?

- Бале. Агар Шумо барин одамҳо моҳияти корро фаҳманд...

- Фарз кардем, ки ман ва ман барин одамҳо фаҳманд, чӣ кор ҳам карда метавонистем?

- Пушту паноҳи шумоён ана ҳамоно бенавоён, - гуфтани ман ватияти ўро дигар карду ба ман бо шубҳа нигоҳ мекардагӣ шуда монд. Медонистам, ки ин фарзанди ҷамъияти ҳудаш аз ин рӯ маро дуруст фаҳмида наметавонад. Аз ин мақсадҳои софу бегубори ман хулосаи нодуруст бароварда, бо ман душман шуда монданиш мумкин, - гӯён мақсадро аз рӯи шеър ба ў фаҳмондани шуда:

- Мисраи дуҷум бисёр суфта ва ба мақсад мувофиқ, вале дар ин мисра ҳам баъзе нуқсонҳо аз рӯи мақсад мавҷуд аст. Одамиятро ба моҳӣ ташбеҳ додани шумо ба ҳамин атрофиёни қабила дахл дорад, агар он бенавоёнро ҳам ба эътибор мегирифтед, шеър аз чиҳати мазмун пурра мешуд.

- Ман баъзе чизҳоро фаҳмида истода бошам ҳам, вале дар бораи одам шудани худам ва атрофиёнам фикр карда истодам, - гуён ба андеша рафт ва бо ман бошубҳа назар карда монд.

Инро шумо ҳоло намефаҳмед. Агар ба ҷойҳои мо сафар мекардед, бисёр чизҳоро мефаҳмидед, - гуфтам.

- Шумо мехоҳед, ки ман ҳам ба вазъияти шумо афтода, ҳамин тавр мурда равам?

- Аввал он, ки онҳо ба монанди шумоён нестанд, чӣ тавре ки дида истодаед. Ҳар чӣ қадаре ки вазъияти ман мураккаб бошад ҳам, ман ғами бенавоёнро меҳӯрам, ана онҳо ҳам мо барин одамонанд. Илова бар ин ман мактуб нависам, шуморо ҳамчун меҳмони олиқадр қабул мекунанд.

- Ман дар бораи ин боз фикр мекунам, - гуён хайрухуши сарде карда баромада рафтани шуд, ки ман барои ранг ва қоғаз миннатдорӣ баён намудам.

Медонистам, ки меҳмонам ранҷидааст, вале инаш хуб буд, ки ӯ ба баъзе чизҳо сарфаҳм рафта буд.

Як ду рӯз ба «хона»-и мо кассе наомад. Аз ин истифода намуда, баъзе фикрҳои худамро дар қоғаз ҷамъбаст намудам, ки ин аз ҷустуҷӯ намудани роҳҳои озодии ғуломон ва яқҷоя намудани ҷамъияти мо ва онҳо буд.

Медонистам, ки масъалаи яқум хеле мушкил буда, қурбониро талаб мекард, вале роҳи дигараш ҳам буд, ки бе қурбонӣ ба мақсад мерасидем ва барои ин зиддияти ману сардорро аз миён бардоштан лозим буд, ки ин ҳам басо мушкил буд.

Рӯзи сеюми баъд аз бо шоир Инашвиратсӣ сӯҳбат кардан боз як шахс ба назди ман омад. Аз сӯҳбаташ маълум шуд, ки ӯ файласуф, педагог, шоир Нутолфа будааст, ки дар сар мӯйҳои сирақ, аспру ва чашмони зирраку миёнкад буд, ки ба ман мувоҷиат карда:

- Шумо Донояк безҳаётӣ мекунед ва бо ин ҳаёти худатонро ба хавф мегузоред. Ҳама чизро кушоду равшан гуфтан мумкин

нест. Ба бахти шумо шоир рафиқи беҳтарини ман, ки у ақидаҳои худро ба ман гуфт ва ман ҳамаи роҳҳои хавфу хатарро бастам.

- Раҳмат! Миннатдорам. — гуфтам.

- Минбаъд эҳтиёткор бошед.

- Кӯшиш мекунам.

Ин одам ба ман хеле маъқул шуда монд. Шахси озод ва озодфикр. Дар бораи меҳрубонияш ҳоҷати суҳан ҳам набуд.

- Як фикри шумо ба ман хеле маъқул шуд, ки ин ду — се рӯз боз фақат дар бораи он фикр мекунам.

- Ман ҳоло бо шумо суҳбат накарда, аллакай фикри ман ба шумо маъқул, инаш аҷоиб.

- Ин ҳам бошад дар бораи озодин ғуломон ва баробариин аъзоёни ҷамъият, ки ин ба фикри ман ҳам наомадааст. Ман ҳамчун шоир ба озодин ғуломон зид будам. Ҳаминро гӯям, ки мо як гурӯҳе, ки фикри якдигарро мефаҳмем, вале ақидаи мо дар бораи хушбахтии ҷамъият ин саводнокист. Аз ин рӯ мо шумораи мактабхоро зиёд мекунем ва дастурҳо тартиб медиҳем, муаллимонро тайёр менамоем.

- Бисёр хуб, вале ҳаминро гӯед, ки аз ин мактабҳо ҳам аъзоёни ҷамъият истифода мебаранд?

- Бале, барои ҳамаи аъзоёни ҷамъият он мактабҳо дастрасанд?

- Барои онҳое, ки ба корҳои вазнин машғуланд, фикри шумо чӣ хел?

- Ман шуморо нафаҳмида истодам. барои онҳо мактаб чӣ лозим?

- Шумо аз рӯи моликияти хусусӣ бо ман суҳбат карда истодаед, ман бошам аз рӯи моликияти умумихалқӣ, аз рӯи озодин ҳамаи аъзоёни ҷамъият.

- Дар мо одамоне ҳастанд, ки пинҳони мубориза мебаранд, ки онҳо бо одамони доро муқобиланд ва маро ҳам танқид мекунанд, ки як навъ ислохотпарастем.

- Ман намегӯям, ки кори шумо бефоида. Ташкили мактаб ва дуруст ба роҳ мондани он ҳам кори бузург. Аммо мактаб бояд ҳамаро дар бар гирад ҳам, бечорагонро афсӯс, ки шумо бо бечорагон муқобил.

- Маро худи ҳамин рӯз сардори қабила ба наздаш даъват кард. Лозим донист. ки ман бо як кори муҳим бояд ба ҷойҳои шумоён пинҳонӣ равам.

- Барои чӣ пинҳонӣ? Шумо метавонед ба сифати меҳмон рафта биёед.

- Чӣ тавр?

- Бисёр оддӣ, ҳалли ин масъаларо ба зимаи ман гузоред.

- Хуб ман боз меоям, - гуён бо ман хайрухуш карда баромада рафт. Аз чунин анҷомидани кор бениҳоят хурсанд будам.

Аз ман дида бештар Маҳбуба хурсандӣ зоҳир мекард, ки ӯ аз як тараф бо дӯстӣ пайдо кардани ман бо одамони хуб бошад, аз тарафи дигар хурсандии ман барои ӯ болу пар мебахшид, ки чи кор карданапро намедонист.

Ман ба ӯ Маҳбуба ном ниҳодам. ки дар ҳақиқат ӯ сазовори чунин ном буда, нисбат ба ман Лайлӣ буда, ман ҳам муносибати ошиқонае дошта. аз таҳти дил эҳтиром мекардам.

Ниҳоят эҳтиёткорона муносибат мекард, ба ғайр аз самимияти дӯсти бегараз. Мо ҳарду дигар андешае надоштем.

Муносибати шаҳватпарастӣ ба ҳаёламон намемад. Ман мунтазири он будам, ки бо падараш сезиш пайдо кунам ва баъд аз он дар бораи тӯии арусию домодӣ гуфтугӯ намоем.

Маҳбуба бошад ба таклифи ман интизорӣ мекашид.

Дар ин қабила зан ба ҳадди як бузғола қадре надошт, ки ҳар як ғуломон метавонист якчанд зан гирад. Аз рӯи чунин шарият Маҳбуба ба худ баҳо меод, вале барои ман ӯ яккаву танҳо буда, рӯз то рӯз садоқатам обу ранги дигаре мегирифт.

Дар кори хона ӯ беҳамто буда, дар атрофии ман парвона буд. Ҳар чизе нагуям барои ӯ қонун буда, баъзан аз чунин рафтораш дар хиҷолат мемондам, ки як шахси озод, баробархуқуқ бо ман чун хизматгор амал мекард. Вақте ки ба ҳудам назар мекардам, аз ӯ ҳам зиёдтар ба хизматаш тайёр будам. Фаҳмида истодам, ки муҳаббати софу бегараз чи қувваи бузурге будааст. Одамро баҳри зиндагӣ дилбанд намуда, аз ҳар гуна бефаросатиҳо дур нигоҳ медоштааст.

Як нафасамро беӯ тасаввур карда наметавонистаму ҳамдами шабу рӯзам ва дастгири фикру зикрам шуда монда буд.

Дар пеши назарам ояндаи дурахшон чилвагар гашта, дар бораи бахту иқболи ҳар ду меандешидам.

Муҳаббат чӣ қувваи бузурге, ки дар як муддати кӯтоҳ забони модарии маро бо тамоми нозукиҳояш аз бар намуда, ҳар як рафтори хуби маро бо тезӣ ба табиати худ ҷой меод, ин аст, ки рӯз то рӯз азизу меҳрубонтар мегардид.

Ман ба ӯ тарзи таомпазӣ, ороиши хонаю дар, тарзи қабул кардани меҳмон ва гуселкунии онро мефаҳмондам, ки бо як – ду иншондоди ман аз гуфтаам хубтар иҷро мекард.

Рӯзе як зан ва ду мард омада, хоستانд ӯро баранд, вале ӯ розӣ нашуд, ки худӣ ҳамон рӯз падараш омад. Мо ӯро хеле хуб пешвоз гирифтем. Аз духтараш чашм намеканд. Эҳтимол ӯ шубҳа дошт, ки ӯ духтари ӯ набошад, бо чашми ҳайрат нигоҳ мекард.

Сардор бо ман кушоду равшан гуфтугӯ мекард. Ҳар он кас, ки ба назди ман меомаданд, баъзе чизҳоро аз ман пинҳон нигоҳ медоштанд, вале ӯ як воқеаи аҷоиб, ки каме аз сӯхбатҳои онҳо кам-кам пай мебудам, ба ман чунин изҳор намуд:

- Ман бо як андеша ба ин ҷо омадам, - боз каме фикр карда давом дод:

- Мумкин ба шумо гуфта бошанд...

- Шумо дар бораи сафари Нутолфа чизе гуфтани?

- Не! Ман меҳостам бо ту дар бораи мақсади сафар гуфтугӯ намоям.

- Дар бораи мақсади сафар ба ман чизе нагуфтаанд.

- Дар ин ҷо ягон гап пинҳонӣ нест. Аз рӯи хабарҳои ба ман расида маълум мешавад, ки одамони мо бо қабिलाи шумо ҷангӣ тан ба тан кардаанд. Дар ин ҷанг қабिलाи шумо ғолиб баромада қаман одамони мо яксаду бистушаш нафарро асир кардаанд...

- Дар ин бобат ягон ёрии ман лозим?

- Не, ... не. Гап дар бораи ёрӣ намеравад. Дар байни онҳо бародарам бо чор писараш ва шавҳари хоҳараму боз се нафар дӯстонам ҳастанд, - гуён ба андеша рафт.

Медонистам, ки як одами мағрури худпараст дар наздам чун иннаки ошолуд чӣ қор карданаширо намедонист. Гоҳ-гоҳ худро ба даст гирифта, чун шер ғуриданӣ мешуд, вале наметавонист ва боз суҳанашро давом дода:

- Ман шумоён ва духтарамро ба қабिलाатон бармегардонам, ҷи мешуд, ки ба ивази ин ҳамон одамони номбаркардаи маро бармегардонданд..., - гуён мӯйҳои дарози ба як тарафи рӯяш нахну парешонро чун духтарон даста карда ба қафояш партофту

чашмони калон-калони босаловати худро ба ман дӯхта, ба ҷавби ман мунтазир шуда, лабони ғафси ба поён фаромадаро бо дандонҳои болаш газида хомӯш монд.

- Дар бораи ман бошад ҳоҷати гап не. Ман шахси озод дар ин ҷо бошам ва ё дар он ҷо он қадар фарқе надорад.

Ҳаминро гуям, ки ман сардори ҳамон қабила. Ҳар чи гуям онҳо бо дилу ҷон иҷро мекунанд. Ҳоло муваққатан то он даме, ки шумо маро дурусттар фаҳмед, ки ман душман нестам, илова бар ин мо якдигарро дӯст доштаем, як тӯй кунем, боз он тарафашро мебинем, - гуфта, ба Маҳбуба нигоҳ кардам.

Бо баробари шунидани ин суҳанҳо сардори қабила тамоман дигаргун шуда монд. Маҳбуба бошад гул-гул шукуфта рафт.

- Ман метавонам як маротиба аз номи худам нависам ва ин мактуб тағдири онҳоро ҳал мекунад.

Ҳаминро фаҳмед, ки бе ивазкунии ин масъаларо бояд ҳал кунем. Шумо ҳоло рафта рӯйхати шахсоне, ки баргардондан лозим, тайёр кунед ва худи пагоҳ мо мактубро бо Қаҳрамону духтарон мефиристам. Барои бехатарии онҳо ду нафарро аз шумо ҳамроҳ мекунем. Ба ин фикри ман шумо чӣ мегӯед?

- Ман розӣ, - гуён дигар чизе нагуфт.

- Ҳоло духтаратон бо ҳамроҳии шумо меравад гуфтани ман Маҳбубаро ба алобу оташ партофт, ки аз сӯзу гудоз чизе гуфта наметавонист ва як бора ман ба ҳеҷ ҷо намеравам гуфта, гири кард.

- Ба ин ҷо дӯстони ман меоянд. Муваққатан ту ба хонаи падару модарат меравӣ, - гуфтани ман оташу аламашро паст намуд.

- Ба ман ягон гапи дигар дорӣ?

- Не! Шумо равед. Модарашон омада духтаратонро баранд, - гуфтам, ки сардор миннатдори карда баромада рафт.

Ман бо Маҳбуба, ки танҳо мондем акнун сири дилро ошкор баён намудем.

- Маҳбуба! Ба падару модарат фаҳмон, ки бо баробари омадани он одамоне, ки падарат меҳоханд тӯиро сар кунем, чӣ гуфти?

Ашки шодӣ рехт ва худаашро ба оғӯши ман партофт ва ман ҳам ором наистодам...

Сӯҳбати мо қаймоқ, гирифта буд, ки аспу ароба омада ба назди «Хонаи» мо истоду модараш ва боз ду - се нафар даромада омаданд.

Духтару модар якдигарро оғӯш гирифтанд ва ҳар ду ашки шодӣ рехтанд.

Баъд аз бӯсу канор моро ба ароба таклиф намуданд. Ман бошам миннатдорӣ баён намуда, барои ба он ҷо рафтан розигӣ надодам.

- Ҳоло маро ба ин ҷо монед ва дӯстонамро ба назди ман оред. Маро модар, бояд дуруст фаҳмед. Баъд аз тӯй кучо хоҳед, ман ба ҳамон ҷой меравам,-гуфтам.

Медиданд, ки талаботи ман қатъӣ, чизе нагуфта баромада рафтанд.

Дере нагузашта худи сардор омад ва барои ҳар як густохияш бахшиш пурсид ва ҳост, ки маро бо худ гирифта барад.

Ман ба ӯ фаҳмондам, ки рафиқонам маро бояд дар чунин ҳолат бинанд.

Ӯ ҳам ноилоҷ баромада рафт ва барои ороиши хонаам як олам чизу чора фиристод, ки ман онҳоро ба хонаам надаровардам ва илтимос намудам, ки ягон чизе намонда гирифта баранд.

Онҳо ҳам рафтанду рафиқони ман даромада омаданд.

Қариб буд, ки онҳоро нашинохтам, чунон харобу ҳалок буданд, ки рамақ ба ҷонашон шуда монда буданд. Мадори гапзанӣ надоштанд.

Маълум мешавад, ки баъд аз воқеан дар майдон рӯй дода онҳоро ҳам зиндон карда буданду то ин рӯз ба онҳо намак начошонда буданд.

Ман ба онҳо нонреза карда додам. Баъд аз нонрезаро хӯрдан, каме истироҳат карданд. Аз хоб хеста кам-кам сӯҳбат мекардагӣ шуданд.

То пагоҳӣ гоҳ-гоҳ сӯҳбат карда баромадем.

Ман дар бораи илтимоси сардор ба онҳо чизе нагуфтам, ки ҳоло вақти он нарасида буд.

Пагоҳӣ, ки андак ба лабонашон табассум пайдо мешудагӣ шуд, гапро бо тамкин, суханро аз ин ҷо сар кадам:

- Қаҳрамон ту бачаи боақл, ҳар чизе меғӯям бо диққат гӯш кун ва ақлона дар бораи гуфтаҳои ман фикр кун.

Ту вазъияти ғуломонро бо чашмат дидӣ ва инҳо ҳам диданд.

Онҳоро бо чунин аҳвол монда рафтанд, вичдонам қабул намекунад. Вале рафтани шумоёнро ба худ маҳкул донистам.

Агар духтарҳоро монда биёй, хеле хуб мешавад, ки ту барои амали гаштани мақсад ба ман ёрӣ мерасонӣ. Хуб мешуд, ки биёй,-гуён илтимоси сардор ва фикри худамро фаҳмондам. Дӯстонам ба фикри ман розӣ шуда бошанд ҳам, аммо Ҳалима мехост, ки бо ман бошад.

- Ҳалима, ту вазъияти маро дида истодаӣ намедонам, ки пагоҳ чӣ мешуда бошад. Бояд бо инҳо ба Ватан баргардӣ. Мову ту ҳамчун дӯстони ҷонӣ то охири умр мемонем, ту хоҳару ман бародар.

Бо ин ба танӯри сӯзони қалби ӯ об сард рехтам ва ноумедона, - ман меравам, гуфта монд.

Ман на ба Ҳалима ва на ба Маҳбуба хиёнат накардам, аз ин рӯ барои аз онҳо ҷудо шудан, вичдонам осуда буд.

Сардор бо як ду нафар ба назди мо омаданд, ки ман онҳоро бо меҳрубонӣ қабул намудам. Рафиқонам ҳатто салом ҳам надоданд. Сардор бошад гунаҳкорона як-як ба онҳо нигоҳ карда монд.

Гуё ҳеҷ воқеа нашуда бошад, онҳоро ба рӯи палос ҷой додам, ки хонаи ман кӯрпача ҳам надошт.

Сардор як қоғазӣ чорқат карда шудаи хокистаррангро аз бағалаш бароварда, ба ман дароз кард. Ман онро бо эҳтиром аз дасти ӯ гирифта дидам, ки дар он номи бисту чор нафар навишта шуда буд.

- Боз касеро илова кардани бошед, марҳамат, илова кунед,- гуфтам, ки яке аз рафиқоне, ки бо ҳамроҳии сардор омада буд боз як нафарро илова кард. Аз рӯи иловаҳо худам як мактуб тайёр карда ба дасти Қаҳрамон додам.

- Инҳо баъд аз як ҳафта мераванд,-гуён ба рафиқонам як-як нигоҳ кардам, ки сардор аз нигоҳи ман хулоса бароварда:

- Барои ин ман гунаҳкор, бахшиш мепурсам,-гуфт.

Як ҳафта бо дӯстонам ҳамсӯҳбат шуда ғубори дилро баровардем. Дар ин як ҳафта дӯстонам каме ҳол гирифта, қувваи роҳ рафтанд пайдо карда монданд.

Дар ин як ҳафта ман Маҳбубаро надидам, ки парешонхотири мекардам ва дар кучое набошам, дар пеши назарам ӯ намудор мешуд.

Рӯзи сафар муайян гардид. Ба Ҷаҳрамон таъкид намудам, ки фикри ҳучумро аз сар гирифта партояд. Мо бе қурбонӣ қабилаларо бо ҳам як мекунем. Агар зарурият пайдо шавад, сардорони ҳар як хоҷагиро ҷазо медиҳам.

Барои гуселондан баромадем. Мо дӯстон дар як ароба ҷой гирифтем. Баъд аз он ки дӯстонам шустушӯ намуда, сару танашонро иваз карданд - тозаю озода, сурху сафед шуда, фикри сафари Ватан ба ҳар яки онҳо рӯҳ мебахшид.

Ҷаҳрамон аз ман дур наменгуд. Хаёл мекардам, ки дар даруни дилу ҷиғарам ҷой шудааст. Аз тарафи онҳо ҳам якчанд нафар бо сардории сардор барои гусел баромада буданд, ки онҳо аллакай аз мо пештар рафта якчанд курсиҳоро ба соҳили баҳр гузошта, суҳбаткунон ба омадани мо интизори мекашиданд, ки мо ҳам омада мондем.

Сардор хеста рост ба назди Ҷаҳрамон рафт, Ҷаҳрамон ҳам як ду қадам ба тарафи ӯ омада хурсандона пешвоз гирифт. Суҳбат самимона буда аз нозу неъматҳо ҳамаи чизе, ки меҳостем муҳайё буд.

Дар як тараф киштии ниҳоят зебо, чун арӯси ба никоҳ (зағс) тайёр шуда меистод. Оби баҳр мавҷ зада, чун гаҳвора он киштиро алмонҷ медод.

Асбобу анҷомҳои зарурӣ ва барои якчандрӯзаро тайёр карданд. Дар ҳамин вақт Нутолфа, Инашваратсӣ ва боз якчанд нафар дӯстонашон расида омаданду рост ба тарафи сардор нигоҳ карда истода, замин бӯсиданд ва баъд аз он, - ин корро ба тарафи мо нигоҳ карда, тақрор намуданд.

Боз чанд карати дигар таъзим карда, оҳиста-оҳиста то ба мо расида омада, пешдомани сардори қабиларо бӯсиданд.

Дар як дам барои онҳо ҳам ҷой тайёр намуданд, ки бо онҳо мо як ҳалқаи калонеро дар атрофи мизи таом ташкил намудем, ки ҳамаи мо ҷилучор нафарро ташкил мекардем.

Аз аробаҳои онҳо якчанд халтаҳои вазни фароварданд. Ман бо тааҷҷуб ба онҳое, ки дар зер бори вазнин базӯр-базӯр қадам мемонданд, ба кишти наздик мешуданд, нигоҳ карда мондам, ки Нутолфа ба ман фаҳмонд, ки якчанд китоб ва қоғаз барои шумоён ғуҳфа намудем, - гуфт.

- Миннатдорам... ба мо ҳамин чизҳо ниҳоят зарур буд, - гуфтам.

-Равед аз анбори қоғаз - қоғаз биёред, гуфтани сардорро медонем, ки якчанд нафар асбу ароба тайёр намуданд.

-Барои ин боз вақт дорем, ҳоло барои ҳаминаш раҳмат,- гуфтани ман одамони тайёршударо аз роҳ боздошт.

Вақте ки сардор ба одамони наздики худ бо мо буд, кӯшиш мекард, ки хоксорӣ зоҳир намуда аз ҳӯрданиҳо ба даст гирифта, ба мо самимона дароз мекард ва ба ҳӯрокхӯрӣ таклиф карда меистод.

Баъд аз он, ки гурӯҳи дигар ҳозир шуд, худро ба як ҷӯби қоқ табдил дода, ҳатто базӯр ба ин он тараф нигоҳ карда, хеле камгап шуда монд. Ҳамин ки ягон коре кардани мешуд, ҳама аз ҷой меҳестанд. Хестани одди ҳам набуд, чун тоқзадагон парида аз ҷой меҳестанд.

Сардор бо мо хайру хӯш карда рафт. Акнун сӯҳбати мо ба шӯхию бозӣ, хандаю сурудхонӣ табдил ёфт.

Маълум шуд, ки дар шеърхонӣ Инашваратсӣ ҳамто надоштааст.

Вақте ки садои мусиқӣ баланд шуд, Нутолфа рақскунон Ҳалимаро таклиф кард. Ҳалима рақс кардан намехост ва бо нигоҳи мазмунӣ майлу хоҷиш доштани ман ноилоҷ ба рақс даромад.

Рақси ӯ самими набуд, ки рафта Зеборо ба рақс даъват намуд. Гуё Зебо интизори таклиф бошад, бо як нозу ишваи ба худ хос ба сахна баромада, рақсидан гирифт. Ин рақс набуд як муъҷиза буд, ки ҳеҷ вақт ман чунин рақсидани Зеборо надида будам. Ҳама рақсиданд. Ману Қаҳрамон ҳам рақсидем.

Киштӣ бонги сафар зад. Мо оҳиста-оҳиста ба киштӣ рақсу бозӣ-кунон наздик шуда мондем. Қаҳрамон аз ман ҷудо намешуд, ки дар ҳамин вақт Ҳалима омада маро бўсид ва ин корро Зебо ҳам тақор карду дилу нодилон вориди киштӣ шуданд.

Ҳамин ки Қаҳрамон аз духтарҳо дур шуд, оҳистакак, - чашми ман ба роҳи ту, - гуфта ба оғӯш гирифтам.

Қаҳрамон дигар гап зада натавонист, ки сари ҳам ба тарафи киштӣ рафту ман ҳам хоҳу нохоҳ оби дида кардам.

Бо баробари бардошта шудани лангар киштӣ ҷунбида-ҷунбида аз соҳил дур шудан гирифт ва боди умед онҳоро ба тарафи манзил нарма-нарма майл мекунонд, ки дӯстон аз деворчаи киштӣ дур намешуданду риштаи муҳаббати дӯстони ман - маро

ҳам ба сӯи худ мекашид, ки ман ҳеҷ чизро пай намебурдам, гуё худам дар соҳил яккаву танҳо монда будам.

Онҳо аз ман дур рафта аз назар пиҳон шуда рафтанду ман бошам аз роҳи рафтаи онҳо чашм намекамдам.

Дар ҳамин вақт Нутолфа омада ба китфи ростам ва Инашвирастӣ ба китфи чапам панҷаҳои худро партофтанду ман пайбурдам, ки дар байни онҳоям.

Ханда карда ба тарафи онҳо як-як нигоҳ карда мондам. Мо рост ба сӯи ароба ҳаракат кардем, ки онҳо бо ман хайрухуш намеда маро гуселонидани шуданд. Мехостам, ки дар ин лаҳзаҳои мушкили бо онҳо бошам, вале чи илоҷ ман, ки ба хонаи сардор мерафтам, онҳо барои рафтан ҷуръат накарданд.

Дар ароба ҳам ман бо худам мондаму чи хел то ба хонаи сардор расида монданамо надониста мондам. Маро Маҳбубаи нав аз гармоба баромадаи либосҳои ҳарири дилошӯб дар бар дошта, бо як назокати ба худ хос пешвоз гирифт ва нозукона аз дасти ман дошта ба тарафи хона ҳаракат кард, ки ман ҳам ғаму андӯҳи ҷудоиро фаромӯш карда, ўро ба рӯи кафам бардошта, рост ба тарафи падару модараш бурдам, ки аз ин онҳо бениҳоят сарфароз буданд.

Мо бо ҳам хеле сӯҳбат кардем ва баъд аз ин моро ба хонае бурданд, ки мо минбаъд дар он ҷо зиндагӣ мекардем. Он хонаю дар аз хонаи истиқоматии сардор фарқе надошт.

Маро нозукниҳолам, сарви нозам роҳбаладӣ мекард. Ў шамъ буду ман парвона, гирд-гирди ў давр мезадаму ўро тамошо мекардам, ки аз ҳарвақта дида боз ҳам зебову барно шуда буд.

Ин ҷудоии якчандруза оташи меҳру муҳаббати моро садчанд зиёд карда буд, ки ман ин як ҳафтaro чун солҳо гузаронида будам.

Дар хонаи мо панҷ нафар духтарони соҳибҷамол низ буданд, ки ҳар яке аз онҳо дар ҳусну ҷамол ба худ ҳамто надоштанд ва мувофиқи қонуну қоидаи онҳо ин соҳибҷамолон ҳам ба ман ҳамсар буданд ва ман метавонистам бо онҳо бошам, ки аз ин Маҳбубаи ман набояд рашк мебурд.

Ҳар яке аз он соҳибҷамолон ба ман бо чашми харидорӣ нигоҳ мекарданд, ки дар атрофи ман парвона шуда монда буданд.

Инро Маҳбубаи ман пай намебурд, зеро ў аз бахти худ меболид. Ман бошам дар байни парихо афтода будам, ки нигоҳи

ман ҳар лаҳза ба сари синаи нав дамидаи онҳо меафтоду ба ҳолати ногувори меафтодам.

Дар хонаи сеюм андак нишаста мондам ва дар ҳамин вақт сардор расида омаду бо ифтихор як-як ба ҳама нигоҳ карда: - Ин хона ба шумо маҳқул, - гуфта монд, ки ман бо нигоҳ ва андак сарамро ҳам кардан миннатдор буданамро фаҳмондам. Ў бошад бо як ифтихори ба худ хос:

- Ман на танҳо духтарам, балки боз панҷ нафар зеботаринҳои қабилаи худамонро ба ту пешкаш мекунам, - гуфт, ки ҳар панҷ нафар бо сари таъзим дар назди ман рост меистоданд ва ман бошам ба ҳар яке аз онҳо як-як нигоҳ карда, ба модари Маҳбуба наздик шуда гуфтам:

- Дар ин хона танҳо духтари шумо мемонад. Агар инҳо мемондагӣ бошанд, мо ба хонаи худ меравем, - гуфтани ман ба духтарҳо маҳқул нашуд ва ба ман тег кашида нигоҳ карданду таъби падару модар ҳам хирра шуда монд ва аз ин рафтори ман Маҳбуба чизеро пай намебурд ва ҳайрон буд, ки барои чӣ ман чунин рафтор карда истодам.

- Чи илоҷ, ман меравам, - гуфтам.

Дар як дам аз он ҳусну ҷамол, ки чун ҳурони бегуноҳ ба назари ман ҷилвагар гашта буданд, ягон чизе намонд ва ба намуди ғошпае табдил ёфтанд, зеро онҳо аз ин хона рафтан намехостанд ва бо ин худро хору зор мекарданд.

Як-як баромада рафтанд, ки илоҷи дигаре надоштанд ва яке аз онҳо илтимос намуд, ки дар ин ҷо монад, ҳама ба ман нигоҳ мекарду Ҳалима бошад чи гуфтанаширо намедонист, ки ман рад кардам.

- Ман ва Маҳбуба дар ин хона барои якдигар хизматгор. Агар хизмати якдигарро ба ҷо оварда натавонем, пас мо якдигарро дӯст дошта наметавонем, гуфтани ман Маҳбубаро ба гап даровард:

Ман як умр хизмати ҳамин хонаро мекунам ва барои ман дар ин хона будани ту кифоя, - гуфт ва худро ба ман наздик карда, аз дастам дошта бо ҳиссиёти бузургӣ ошӯқона ба ман назар кард ва ноилоҷ духтарак баромада рафт. Ҳамин тавр, мо дар ин хона худӣ ба худӣ мондем. Маҳбуба дасту по мекард, то ки ягон таоме тайёр намоёнд, мо бошем бо ҳам аз ҳар кучо сӯҳбат карда менишастем, ки сардор:

- Донояк ту бояд як фикр мекардӣ... аз одате, ки асрҳо то ба мо омадааст, якбора даст кашада намешавад. Ҳоло мебинӣ, ки дар ҳар як хонадон чунин расму оин, ки ба ин ту ҳам бояд итоат кунӣ, боз якбори дигар фикр карда бин. Намедонам, мумкин ту ҳақ бошӣ, вале мардум меҳанданд, ки ба як духтараш хизматгор гирифта натавонист...

- Ба худат қин мешавад ва духтаракам ҳам азоб мекашад, - гуфт модар.

- Ҳеҷ гап не, ин дар ҷамъияти шумоён як муносибати нав - эҳтимол дар оянда ҳама инро дастгирӣ намоянд, зеро бо ин роҳ оилаҳо покиза мешаванд, якдигарро самимона дӯст медоранд, - гуфтани ман онҳоро барои андеша намудан маҷбур намуд. Дар ҳар суҳан, ки ман қатъӣ будам, онҳо бо ман баҳсу мунозира намекарданд, медонистанд, ки бефоида.

Сардор каме андеша карду чунин гуфт:

- Маслиҳати тӯро дидан лозим.

- Агар то омадани рафиқон мунтазир мешудем, - гуфтам.

Ба ин фикри ман модар ҳам розӣ нашуд.

Ман бошам чизе гуфта натавониста:

- Ман розӣ, биёед як маслиҳат кунем, - гуфтанам барои онҳо кифоя буд, ки ҳар ду маслиҳатро ба зимаи ман партофтанд.

Аз таҷрибаи тӯи Қаҳрамонӣ Зебо истифода бурда айнан чунин тайёриро ба онҳо тавсия намудам, ки ба онҳо маъқул омад. Ҳамин тавр, ду рӯз тайёри дида тӯро сар кардем. Пешаки маслиҳат кардем, ки барои ғуломон як рӯз истироҳат дода ва дар ин рӯз барои онҳо ҳам ҳуруки серӣ диҳем. Аммо барои ин маслиҳат гардани баста базӯр розигӣ доданд.

Сардорони гурӯҳи чорводорӣ, зироатчигӣ, косибиро даъват намуда, пешаки маслиҳат намудем. Бо иштироки сардор, ки ҳурук ва айшу нишоти ғуломони дар дасташон бударо ба зимаи худ гиранд ва то метавонанд ин корро хуб ва аз таҳти дили мо таъкил намоянд.

Дар охир фаҳмондам, ки худам кам бошад ҳам ба айшу нишоти онҳо иштирок мекунам. Ин мадори онҳоро хушк кард, ки ба ғайр аз тайёрии хуб дигар чорае ҳам надоштанд.

Рӯзи якум айшу нишоти ғуломон гузашт. Ман бо ҳамроҳии якчанд нафар ва арӯсам Маҳбуба ба ҳар як гурӯҳ, як-ду соатӣ иштирок намудем, ки ин қадами аввалини онҳо дар озоӣ буд.

Агарчй рӯяки сардорони ҳар як соҳа хурсандй кунанд ҳам дар дил нафрат доштанд, ки ин қадар сарфи беҳуда карданд, илова бар ин «ноодамҳо» - ро дар қатори одам ҳамроҳ карданд.

Ҳамон рӯзе, ки туйи асосй сар шуд, дар баландй ману Маҳбуба ва падару модари он менишастем, ки дар поён ҳамаи тайёрии нӯшу нишот, айшу ишрат, кайфу сафо муҳайё буд, ки то саҳар ҳама хурсандй кардем. Ҳамин тавр саҳарй мо ҳардуро рост ба хонаи худ гуселонданд ва то се рӯз мо ҳарду танҳо будем.

Рӯзҳои чорум — панҷум ва шашумро дар боғи сардор падарарӯсам гузарондем. Ин боғ набуд, ҷанати рӯи олам буд, ки барои бунёди ин боғ ҳазорон қурбон шуда буданд.

Ман ҳуқуқи комил доштам, ки дар ин боғ бошам, зеро дар бораи онҳо фикр мекардам, ки онҳо ҳам чун атрофиёнам озод бошанд.

Сарҳавзҳо пур аз оби зулол буд. Об болои себаргаву себарга болои об, гулҳои ҳар ранга, рангу баранг ҳар яке дар зебогӣ байни худ мусобиқа дошт. Дарахтони меваи ҳархела пухта меҳобид.

Дар ин рӯз дар ин боғ ғайр аз ману ҳамсарам дигар касе набуд. Бо таклифи модарарӯсам дастаи раққосону ҳофизонро оварданд, ки як базми ҷамшедй шуд, ки ин базм се шабу се рӯз давом кард.

Дар ин базм духтараке, ки ба мо хизматгор шудан меҳост, аз ман чашм намеканд, ки ӯ як ҷубу устухон шуда монда буд.

Раҳмам меомад, вале ҳеҷ кор карда натавонистам, ишқи ӯ ишқи яктарафа буда, танҳо худи ӯ дар оташи он месӯхту хокистар мешуд, вале ман дар бораи Маҳбубаи худам фикр мекардам.

Дар як дил меҳри оламро ҷой додан мумкин, вале гап дар бораи ишқи пок равад, бо яке пур шуда ҷойи холигӣ наместонад.

Дилдодаи ман олиҳаи ҳусну ҷамол ҳар чи қадаре рӯзҳо пайи ҳам гузашта мерафтанд, вале меҳри мо боз ҳам баландтар шӯълапошй мекард, ки аз он танҳо мо ҳар ду баҳрабар мешудем.

Ба пеши назарам бо либоси ҳариру нозук, ки тамоми бадани ӯ чун дар оби зулол ҳамчун моҳи шиноварй карда истода бошад, зулфҳои паҳму парешон абрувонаш чун камон теғ кашида рухсорааш чун барфи ба хун омехта гашта, чашмони чун ситораи осмони рахшанда ба ман бо як олам ҳиссиёту муҳаббати софу беғубор нигоҳ мекард, ки аз он як олам маъно чун чашмаҳои

софу беғубори кӯҳсорон ҷуш зада мебаромад, ки аз он тамоми ҳастии ман ҳаловат мебурд.

Ҳама рафтанд, аммо духтарак намахост, ки аз ман дур шавад. Барои ӯ тамоми зебогии ин боғе, ки ба як гӯшаи ҷанати афсонави монанди дошту ин қадар духтарони соҳибҷамол рақсу бозӣ мекарданд, суруд меҳонданд ва аз таом ҳама мурғу мусаммо ҳозир буд, як гӯри торик буда, дар як гӯшаи ин зулмот ман ҳамчун алобу оташ ба назари ӯ менамудам.

Инро ман-манӣ бе ҳиссиёт нисбат бо он духтарак тасвир карда истодам, агар нисбат ба ӯ шахси ба чунин ишқ ҷавобдиҳанда тасвир мекард. Садчанд зиёдтар ҳиссиётҳои аломати ошуқонаро баён карда метавонист. Ҳайҳот, ки чунин ишқи пок ишқи яктарафа буду танҳо худӣ ӯ сӯхта мебухт.

Ноилоҷ вақте ки ӯро ҳамчун беморон рамақ ба ҷон бардошта мебурданд. Аз ин дӯстоштаи худ дур мешуд, ки ӯ ҳамин тавр ҷисман дур мешуд, вале ҳастияш дар ҳамин ҷой буд.

Баъд аз ин боз дар ин боғ вохӯриҳои аҷибе шуда бошад ҳам, вале ман духтаракро дигар надидам.

Боре дар ҷангоми базм духтараке ба ман наздик шуда:

- Барои чи шумо дар бораи он духтарак наменурсед? – гӯён бо як хашму ғазаб суҳанашро давом дода:

- Барои шумо шуда як бечора мемираду шумо бошед парвоя надоред!

- Шумо гӯед, дар ин ҷо гуноҳи ман чист?

- Чи илоҷ, расму оини мо ҳамин ки ҳар як мард якчанд зан гирад, шумо ҳам ба ин итоат кунед, бо ин ӯро аз марг наҷот диҳед.

- Маро бубахшед, ман ин тавр рафтор карда наметавонам, - гуфтам, ки ҳамаи суҳанҳои ман хунсардона ба вуқӯ меомад, зеро ман ягон ҳиссиёти андак бошад ҳам бо ӯ буданро надоштам, ки бояд дӯстони меҳру вафои ман танҳо барои Маҳбуба гулафшонӣ мекард ва дар доҳили он риштаҳои муҳаббати ману ӯ кайфият мебурд, ки он торҳои олуида шуда наметавонистанд.

Ба фикрам агар олуида мешуд он боғ ҳазон мешуд ва дар пеши пои нокасон нопоки мекард.

Духтар андак бошад ҳам ҳиссиёти маро мефаҳмид, ки хомӯш монда қарор дод, ки чизе нагӯяд, вале боз илова намуд:

- Модар дар азоб, падар бошад табибҳои намоёнро ҷамъ кардааст, вале аз ин дард ягон ҳалосие нест, ҳуди ӯ гунгу кар, ягон чиз намегӯяд, фақат дар хобаш номи шуморо мегирад...

Аз ғазаби модаре, ки фарзандашро гум карда истодааст, тарсед, - гуён боз бо духтарҳо базму сӯҳбат карда рафт.

Раҳмам меомад. Агар ӯ дунёро талаб мекарду агар он дар дасти ман мебуд, медодам. Чӣ илоҷ, чизеро талаб мекунад, ки ман онро дода наметавонам, зеро ин ба ман вобаста нест. Агар додани мешудам, ман ҳамчун Донояк барои Маҳбуба вучуд надоштам.

Ҳар чӣ набошад, ман дар бораи ӯ каме андеша карда, аз ҳама чиз дур шуда мондам ва аз ин ҳамсарам ҳулосаи нодуруст бароварда, маро ҳастаю бемор пиндошта ба базму тараб хотима медиҳад, ки дар ин ҷо боз ҳар дуи мо мондем.

Ман ўро ба оғушам нозукона гирифта, гуё ӯ гул бошад, ки оҳиста-оҳиста бӯй карда бӯсидам ва ҷашм ба ҷашм дӯхта, сарамро ба сари синааш мондам, ки ӯ мӯйҳои сари маро паҳну парешон карда молиш додан гирифт. Хостам дар бораи он духтарак чизе гӯям, вале лозим надонистам.

Ҳамин тавр, аз рӯзи тӯйи мо то ҳол ду моҳ гузашта бошад ҳам, ба назари мо ҳоло шаби арӯсию домодии мо бошад, мо аз ҳам серӣ надоштем.

Ба назди падар ва модари арӯсам омадем ва бо онҳо нишаста хеле сӯҳбат кардем. Падарарӯсам чизе гуфтани буд, намедонам барои чӣ бошад, иҷозати рафтан пурсида, чизе нагуфт, ки ман:

- Падар шумо чизе гуфтани, вале аз чӣ бошад, ки андешае дорем, ки дар бораи он лаб во кардани не, - гуён ба тарафи ӯ нигоҳ карда мондам, на танҳо нигоҳам, балки тамоми ҳастиям талаб мекард, ки ӯ дилашро кушояд ва ноилоч:

- Гуфтани набудам, вале чӣ илоҷ, маҷбур карда истодаӣ, бояд гӯям. - гуён аз бозум чапам дошта маро то ба лаби ҳавз бурда:

- Медонӣ аз рафтани Қаҳрамон ин рӯз ду моҳу ёздаҳ рӯз мешавад гуён, каме андеша карда:

- Боян дар ду моҳ ҳозир мешуданд, мебахшиш айни шумоёнро талх кардани набудам, - гуён ба ман нигоҳ кард, ки ман:

- Дар ин бора ғам нахӯретон, дар ғамин як - ду рӯз омада мемонанд.

- Дар бораи омаданашон ман ягон шубҳаи надорам... Роҳ хавнок, ман ҳам дар бораи он фикр карда истодам, - гуён маҷбурӣ бошад ҳам як ханда карда монду боз:

- Ҳеҷ гап не, меоянд, - гуён бо ман хайру хуш карда, баромада рафтанд.

Ин буд, ки ман кам-кам дар бораи онҳо андеша карда, ба қору бори худам машғул шуда, аз ҷиҳати назариявӣ ҷамъиятро таҳлил намуда, дар бораи роҳҳои бо ҳубӣ ҳал намудани масъалаҳои асосӣ фикр мекардагӣ шудам, ки дар ин бора ҳамсарам то метавонист ба ман ёри мерасонид.

Мо танҳо якчанд рӯз дар хона будем, ғамин ки ба боғ омадем, дар ғамин ҷо мондем ва ҳоло ҳам фикри хона рафтано надоштем.

Монда шуда ба боғ саёҳат мекардам ва аз дари хонаи дар боғбуда чун паризот маро тамошо мекард. Нигоҳҳои ӯ дорои як олам маънӣ буд, ки онро танҳо дили ҳассоси ман эҳсос мекард. Ин олиҳаи ҳусну ҷамол ба тарафи ман майл мекард, ки тамоми ҳастии ман ўро пешвоз мегирифт, ки аз ин ду ҷисм ҳузуру ҳаловат мебуд, ба оғушам худро ҳаво дод, ки ман ўро ба рӯи дастам гирифта ба тарафи курсичае, ки дар лаби ҳавз меистод омадаму ба болои он нишастам, ки Сару рӯи маро нарма-нарма молиш меод. Дар ғамин вақт ким чи хел ҳастиям ҳаловат мебуд. Ба ҳаёлам аз даст рафтани ҷони ширинро ба хотир овардаму не-не гуён ба сари синаам зер кардам.

Намедонам қадом як хавфу хатаре маро ба ваҳму воҳима овард, ки ба пеши назарам модари ҳамон духтар намудор мегашт, ки бо зӯри ба худ тасалло дода, аз чунин фикру ҳаёлҳо худамро дур кардани мешудам.

Аз паҳлуям ҷой дода бо ҳам сӯҳбат мекардем, ки аз дари боғ чун паҳлавони номӣ Қаҳрамон – Рустамона қадам зада, ба тарафи мо меомад. Зебо бошад, ба ҳайрат монда, ба ман нигоҳ мекард, ки дар назди ман як нозанини боғи ирам нишаста буд.

Ману Қаҳрамон ҳамдигарро ба оғуш кашидем, бӯсу қанор кардем. Медидем. ки бӯсу қанори он лаззати пазмон буданро надошт. Ғамин тавр, хушқу ҳоли, бе шираю шарбат буд, ки ким ҷӣ хел ҳаёлот онҳоро аз муносибати самимона дур мекард.

Маҳбубаро ба онҳо шинос карда:

- Баъдан ҳамаашро мефаҳмонам. — гуфта бошам ҳам онҳо аз он чизе, ки мидиданд, аллакай хулосаи звруриро бароварда буданд, ки аз ин Маҳбуба чизеро пай бурдагӣ барин:

- Ман дастурхон кушода таом тайёр мекунам, - гуён ба тарфи хона оғишта-оғишта равон шуду ба зинаи хона наздик шуда ба қафояш нигоҳ карда монд. Намедонам чанд дақиқа нигоҳ карда истоду даромада рафт.

Ман ҳамаашро бо тафсил ба онҳо фаҳмондам. То даме, ки фикрамро як-як ба онҳо баён накардам, онҳо гумон карда буданд, ки ман аз пайи ин чизу чора шуда Ҳалимаро ноумед карда бошам, ки бо шунидани нақли ман меҳри онҳо нисбат ба Маҳбуба афзуд ва ба онҳо майли ба хона даромадан пайдо шуд.

Мо бо ҳам дар бораи сафарҳои онҳо сӯҳбат карда, ба хона наздик шуда мондем, ки Зебо аз мо пештар ба хона даромаду мо бошем аз қафои ӯ. Дар хона на дастурхон густурда ва на дегро ба болои дегдон мондааст, ҳол он ки ӯ бо мақсади иҷрои чунин корҳо омада буд.

- Кани дастурхонат? - гуфтани ман ӯро аз андешаи худ дур карда, аз ҷой хест ва саросема шуда монд, ки Зебо:

- Ҳозир мо ҳарду ҳамаашро тайёр мекунем, - гуён ба ӯ ёри доду дар як дам ҷой ва таом тайёр шуда монд.

Маҳбуба чун ҳаррӯза кору бори хонаро бо як латофати дилбохтаи хонадон чобукона иҷро мекард ва ҳамаи корҳо бо шӯҳию бозии ба ҳудаш зебанда иҷро мегардид, ки бо ман ҳам ҳазлу шӯҳӣ карда мемонд ва бо маврид, - ана ҳамин кас дия — мегуфт, ки ин ба ман ҳам як таъсироти зарифе мебахшид. Бо ин ба Зебохон ҳам илҳом мебахшид. Ҳар ду гоҳ-гоҳ ба сӯҳбати мо ҳамроҳ шуда, як хӯроки болаззат пухтанд, ки ба ин хӯрок ман «хунари ду олиҳа» - ном ниҳодам. Ба ягон хӯрок пурра монандӣ надошт. Аз ин таом дар ҳақиқат ҳам хунарнамоии ду дилдодаро пай бурдан мумкин буд.

Умуман, дар таомпазӣ Маҳбуба ҳамто надошт, ки дар ин ҷо ҳам ба ҷӣ қодир буданаширо нишон дод.

Ҳеҷ гоҳ таоми пухтаистодаширо бе назорат наемонд, ки яке аз маҳорати таомпазӣи ӯ дар ҳамин ҷо буда, ба ҳамаи талаботҳои майдатарини он аҳамият меод.

Илова бар он нисбат ба амалиётҳои иҷрокардаистодааш, серталаб буда, аз ҳар нобарориҳо хулосаи дуруст мебаровард. Умуман, ба ҳамаи корҳои муҳаббати софу зулоли ӯ ошкор мегардад.

Агар гуям, дар ин хизмати Маҳбуба - модараш танҳо таомҳои ӯро таърифу тавсиф карда, ҳурданаширо медонаду дар байни даҳзани сардор эркаю дасташро ба оби хунук намезадагиаш - худӣ модарарӯсам буд.

Яке аз модарандари ҳамсарам ниҳоят меҳнатдӯст буда, маълум мешавад, ки Маҳбубаи ман солҳои кӯдакӣ ва наврасиашро бо ӯ гузаронидааст. Маҳбуба низ ба монанди ӯ бениҳоят меҳнатдӯст шуда монда буд. Ин буд, ки дар ин рӯзҳои бо ман буданаш ҳамаи ҳунари таомпазии маро на ин ки аз баркарда бошад, балки аз тарафи хубиаш дигаргун мекард.

- Аз ин таом лаззату маҳорати ҳар ду меояд, - гуён Зебо Маҳбубаро бӯсид ва ба оғӯшаш кашида монд.

Мо бо иштиҳои том ҳӯрок ҳӯрдему боз ба сайри боғ баромадем. Меҳмононамон аз тамошои боғ серӣ надоштанд, таърифу тавсиф карда ҳар чӣ мегуфтанд. Шабро мо дар ҳамин боғ гузаронида, пагоҳӣ чоштгоҳ ба хонашон меҳмононро бурда мондем. Мо рост ба хона рафтани шудем, вале мувофиқи хоҳиши падарарӯсам моро ба дигар хона бурданд, ки он хона айнан ба хонаи мо монандӣ дошт. Дар он ҷой аллакай сардор дастурхон густурда, моро интизорӣ мекашид, ки мо ҳам даромада омадем.

Агар чанде моро интизорӣ кашида бошад ҳам, вале таъбаи хира буд. Гумон кардам, ки дар ягон ҷойе ягон кас мувофиқи таъби ӯ кор накарда бошад. Вале гумон нодуруст баромад. Маълум мешавад, ки на ҳамаи он шахсоне, ки дар рӯйхат номашон буд, барои баргаштан розигӣ додаанд ва илова бар ин онҳое, ки омада буданд, дар бораи шароити зиндагии мо нақл карда табиати сардорро хирра карда буданд.

Сардор бо мо бошад ҳам, вале майли ба сӯҳбати мо ҳамроҳ шуданро надошт, ҳудашро бо дигар корҳо банд карда кӯшиш мекард, парешонии хотирашро маълум накунад, вале намешуд.

Ман бошам бо завҷ аз кору бори одамони худамон аз рӯи нақли Қаҳрамон хабардор мешудам. Ки ин диққати ӯро ҳам ҷалб намуд. Дар ҳайрат мемонд, ки одамони мо ҳама баробархуқуқанду ғами якдигарро меҳӯрданд.

Агар ин гапҳоро аз одамони ҳудаш намешунид, боварӣ намекард.

Мо то ними рӯз дар он ҷо суҳбат кардем ва аз нақлҳои Қаҳрамон ман кайфият бурдам, ки дар он ҷо ҳама корҳо дар ҷояш буда, ба бисёр муваффақиятҳо ноил гаштаанд.

Аҳолии қабилани мо ба ҳазору чорсаду панҷоҳ нафар расидаасту боз касбҳои кулолӣ, чармгарӣ, шолбофӣ ба вуҷуд омадааст, ки якчанд аз он зарфҳои, ки дар он ҷо тайёр карда буданду диққати маро ба худ ҷалб карда, шолҳои бофтаи онҳо маро дар ҳайрат монда буд.

Аҷоиби кор дар он буд, ки он чизҳои ки ба ин ҷо оварда буд, маҳсули дасти хонандагон буданд, ки дар мактаб онҳо бо баробари саводнок шудан соҳиби якчанд касб ҳам мешуданд.

Агар чанде маро бо ин хабарҳо хурсанд карда бошанд ҳам, вале метарсидам, ки боз қувваи хонандагонро сӯйи истисмор накунам. Ин буд, ки аз ӯ пурсидам:

- Мехостам, ки бо тарзи кори онҳо шинос шавам, - гуён бо тамоми ҳастиям ба ӯ гуш мекардам, ин буд, ки Қаҳрамон бо тафсил:

- Гумон накунад, ки онҳо бачаҳои ҷавонро корзада кунанд. Не! Ҳаргиз ин тавр не! Бачаҳо, яъне мактабиён ҳар рӯз баъд аз дарс ду соат кор мекунам. Ба ғайр аз ин як рӯз тамоман аз дарс озод буда шаш соат ин ё он касбро меомӯзанд, ки ин дар синфи сеюм, аз синфи чорум мустақилона маҳсулот мебароранд, ки аз чунин коргарон шумораи косибон зиёд шуда истодааст, - гуён ба ман нигоҳ карда мوند.

Ҳамааш дуруст. Бисёр нағз, - гуён фикр кардам, ки дар шароити онҳо маҳз ҳамин тавр кардан лозим буд. Боз ба фикрам шароити Замин омада, хеле дилгир шудам, ки барои чӣ ба бачаҳо касб намеомӯзанду ҳар як коре, ки дар бораи омӯзиши касб аст ба мақсад мувофиқ нест.

Асбоб ҳаст, ҷубу тахта нест, амалиёт бошад ҳам системанок набуда, хонанда наредонад, ки аз чӣ сар карда ба чӣ тамом кунад. Дар ҳар як ҳафта ду соат ҳам бошад, ба мақсад мувофиқ не.

Худ аз худ мо одамонро тақсим мекунем. Духтарҳо дар рӯзгордорӣ дастони моҳир, писарҳо бошанд ба ном дуредгару челонгар.

Оё дар зиндагӣ касби дуредгарию челонгарӣ барои духтарҳо ва барои писарҳо таомпазию дӯхту дӯз лозим намешуда бошад мӣ?

Дар кори таълим ҳам як олам норасогиҳо. Бо як сеи садқаи сар ҳама вайрон шуда рафта истодааст. Ин номаи камоли бекамол, ки баъзеҳо мегиранд, барои кӣ лозим бошад?

Чунин бачаҳо аз меҳнат метарсанд, солҳо умрашонро беҳуда гузаронида аз «давлат»-и падару модар ҳар сол тайёри дида суду прокурор, иқтисодчию шарқшинос шудан мехоҳанд.

Саволе ба миён меояд, ки онҳо касбро дуруст интиҳоб кардаанд ва ё дар ин ҷо мақсаде ниҳон бошад?

Агар дар мактабҳои миёна интиҳоби касбро ба роҳ мемондем, худ аз худ шумораи рӯзона меҳондагиҳо кам шуда мемонданд, ки кор карда шабона ва ё ғоибона меҳонданд.

Бо чунин фикрҳо банд будам, ки Қаҳрамон - Ба ту чӣ шуд? Ин қадар ҳаёл карда мондӣ? - гуён марро аз он ҳаёлотӣ зиндагӣ дур кард, ки:

- Мебахшӣ. Ҳамин хел ҳаёл карда мондам, - гуён боз сӯҳбатҳои ширини ўро ғӯш карда, дар бораи ба вучуд овардани зотҳои нав аз рӯи китоб нақлҳои аҷоибро шунидам.

- Дар охир Қаҳрамон:

- Медонӣ чӣ? Агар ман намерафтам, рӯзи инҳо сиёҳ мешуду ҳамаро омада одамони мо чаппаю роста мекарданд. Дар ин муддати кӯтоҳ зиёда аз бист киштиҳои калону хурд сохтанд, чунон мусаллаҳ гаштаанд, ки дар ҳайрат мемонӣ. Аз қабилҳои худашон як даста тайёр кардаанд, ки барои ҳар балоро ба сари инҳо овардан, тайёр буданд. Ман роҳи онҳоро доштам, - гуфтани Қаҳрамон маро дар ҳайрат мононд ва дар дилам як ваҳму воҳима омад.

- Одамонро мо илтимос карда овардем, чӣ тавре ки мебинӣ бо гардани баста омаданд. Хоҳиши дар ин ҷо бо зану фарзанд монданро надоштанд. Зеро сардор ба ин тақлиф розӣ шуда наметавонист.

- Худашро ба он ҷо фиристодан лозим, - гуфтам.

- Агар не, намеравам ғӯяд, бе падарарӯс мемонӣ, ки туро даҳ нафар модарарӯсҳо меҳуранд, - гуфта аз таҳти дил завқ кардем, ки Маҳбуба ҳам расида омад.

Аз дур аспу аробаи сардор ҳам намудор шуда монду мо ҳам ба он савор шуда ба хона баргаштем. Ки дар наздикии хонаамон бо Нутолфа вохӯрдем, ки ман фаромада бо ӯ мондаму Маҳбуба ба хона рафт.

Мехост, ки каме дар ҳамин қади роҳ сӯҳбат намуда баргардад, вале ба ҷону ҳолаш намонда ба хона таклиф кардам. Ҳамин тавр, мо омадем, ки Маҳбуба дастурхон кушода, ҷой мондааст.

Мо сӯҳбат мекардему ҳамсарам дар сари дегу табақ ҷумуҷул дошт. Баъд аз он, ки аз аҳволи хонаю дари он хабардор шудам, дар бораи кору бори ӯ пурсидам, ки ӯ:

- Корҳо бад не. Баъд аз сӯҳбати онрӯза ман Кадзамро дидам ва аз наздик бо ӯ шинос шуда, сӯҳбат кардем. Ӯ бошад чун ту ба ҳар як воқеаи ҳаёти назар мекунад. Вақте ки ман дар бораи ту ба ӯ нақл кардам, ба ӯ майли бо ту вохӯрдан пайдо шуда монд.

- Барои чӣ ту ўро ба ин ҷо наовардӣ?

- Гуш кун, ман чӣ мегуям! Баъд аз ягон соат мо ба назди майдон меравем ва ўро дар он ҷо мебинӣ. Ана дар он ҷо бо ҳам сӯҳбат мекунем, - гуён ба ман нигоҳ карда монд, ки ман:

- Барои чӣ дар ин ҷо сӯҳбат намекардаем?

- Ту Донояк безҳтиётӣ мекунӣ. Медонам, ки ту дар ҳар як масъала пухта ва фикрхоят нишонрас. Ин доноӣ дар назди безҳтиётӣ ҳеҷ аст, ки бо ин сари сабзро хушк мекунӣ.

- Ин қадар воҳима накун. Ман ба кӣ лозим ва барои чӣ ба ман сӯиқасд мекарда бошанд.

- Ман дида истодаам, ки ин ҳама аз ҷавонии ту шоҳидӣ медиҳад. Ту азони худат не. Ту ба мо лозим, маҳз барои ҳамин ҳам талаб мекунем, ки бо эҳтиёт бош, ки боз ягон фалокате рӯй надиҳад, - гуён ба ман ба таври ҷиддӣ нигоҳ карда монд, ки тамоми ҳастияш инро аз ман талаб мекард, ки боз илова карда:

- Чӣ зарурият дошт, ки ғуломонро зиёфат кунӣ ё худ маҷбур кунӣ, ки зиёфат кунанд?

- Ақалан як маротиба бошад ҳам сер шаванд, гуфтам. Чӣ ин ба ту мақул нашуд?

Баъд аз шкмасерӣ хӯрдан ҳафтоду се нафар ба марг дучор шуданд ва аз яксаду панҷоҳ сенздаҳ нафар беморанд, ки ба ман ба рафиқони ман ва ҳатто ба Кадзам ҳам ин кори ту тамоман мақкул

не. Ба ман ғуш кун, ҳақ ба ҷониби мо. Бе ин ҳам ин сарватдоронро сарват девона кардагӣ, боз ба онҳо санг ҳаво дода девонатар кардан ҳоҷат надорад.

Барои ана ҳамин сарват шуда онҳо аз ҳеҷ чиз - аз ҳеҷ ягон кори нафратовар даст намекашанд.

- Гапат маҳқул, кӯшиш мекунам, ки эҳтиёткор бошам.

- Як боре, ки ғуломон сер шаванд, ин солонаю моҳона неку баъд аз ин онҳоро ба сад бало гирифтор мекунанд. Чӣ тавре ки ба сари онҳо баъд аз ҳубии ту осмонро фуру карданд.

- Вақт шуд, гуфтани ман ўро ба рафтан тайёр намуд, ки бо тезӣ хеста роҳи кўчаро пеш гирифтем. Ҳамсарам ҳам ба кўчо хўрок тайёр гуфта, беҷавоб монд.

- Аз дур дида шинохт ва ўро интизор кардем, - гуфта тез-тез ба тарафи ў қадам мезад, ки ман ҳам аз ў қафо намемондам, наздик шуда мондам. Яке шахси газгўшт, миёнақад, аспруӣ, мўйҳои сараш сирак, ки чашмонаш барқ мезаду хеле чаққон менамуд, ботамкинона ба мо наздик шуда омад ва бо чеҳраи кушод бо мо самимона пурсопурс намуд.

Гуё мо бо ҳам солҳои сол шинос бошем:

- Корҳо чӣ тавр. Дар ин сайёраи мо зиқ нашуда гаштед-мӣ?
- гуфт.

- Ҳамин хел дўстони хуб бошад ва маро ҳар лаҳза суроғ карда истанд, барои зиқ шудан вақт намеёбем, - гўён аз бозуи ҳарду дошта ба тарафи шаҳр ҳаракат кардани будам, ки он мард оташин сират, ки Кадзам ном дошт, каме худро қафо гирифт:

- Як дам дар ҳамин ҷо истем, - гуфт.

Дар ҳамин вақт ба тарафи мо як аспу аробаи хеле хуб ороста омада истоду мо савор шудем. Он моро аз шаҳр берун баровард. Дар он ҷое, ки ягон хонае набуду сар то сар алафҳои нав сабзида истода дили одамро барқ-барқ мекушоданд, ки дар осмон абрҳои сиёҳ ҳамаро печонида гирифта буданд. Аз ин табиати шахс то андозае хирра мешуд.

Андак пиёда қадам зада роҳи мо ба тарафи як хонае, ки аз мо хеле дур буд, мерафтем, наздик шудан гирифтем. Ба ғайр аз мо дар ин ҷо ягон ҷонзоде набуд. Ин роҳе, ки моро ба тарафи хона мебурд, танҳо як кас оҳиста-оҳиста эҳтиёт карда мегузафт, ки мо пешу қафо қатор шуда аз хавфе, ки нағалтем, аз рӯйи

зарбулмасали халқӣ: «Аввал бубин ҷойи худ, баъд бимон пойи худ» - амал мекардем.

Аз дур хона ба назарам хеле майда менамуд. Наздиктар, ки омадем маълум шуд, ки он як қасри боҳашамату ҷойи истироҳати яке аз бойҳои ин қабила будааст, ки худӣ бой моро пешвоз гирифт, ки ман ӯро шинохтам. Хостам, ки худро ба ногумони занам, вале ӯ:

-Донояк маро нашинохтед?-гуфт, ки узр хоста боз аз сари нав сахту маҳкам воҳӯрӣ карда, пурсупос кардам.

Маро ба хона таклиф кард. Миннатдорӣ намудаму ворида хона шудем, ки хона пур аз одам буд. Барои мо аз як тарафи хона, ки ҷои кушод ва орошта буд, ҷой доданд ва мо гузашти нишастем.

Одамон чашмашонро аз ман намеканданд. Ман дар ҳиҷолат монда, бо сари ҳам баъзан ним нигоҳе карда менишастам, ки Кадзам:

Аввал суҳанро ба ту медиҳам, ки бояд бо ин одамон худатро шинос кунӣ, -гуфтани ӯ залро ба ҷунбиш даровард.

Хостам, ки аз ҷой хеста суҳан ронам, вале ба худ эб надидам, зеро ҳама дар рӯи кӯрпача ба ҳам нигоҳ карда мешиштанд ва ман ҳам бо ҷунин расмӣ рӯи карда, кӯтоҳ саргузашти худро гуфтам.

Вақте ки лаб аз гуфтор бастам, Кадзам миннатдорӣ баён карда, ба сари мақсад наздик шуд:

-Плани амалиёт ба ҳама маълум. Меҳостам, ки бо навбат фикри худро мухтасар баён кунед, - гӯён ба нишастагон як-як нигоҳ карда мوند.

Яке аз нишастагон, ки қомати расо, рӯи кулча, нигоҳҳои ҷозибанок дошта буд, бо баробарӣ, -дар бораи план чи ҳам гуфтан мумкин, -гуфтан рӯи сурхҷабоби он акнун боз ҳам сурхтар шуда, сари бинии кулӯлааш лампочка барин суп-сурх шуду ба атрофиён як-як назар карда:

-Мо бояд барномаи худ, ки ислоҳоти иқтисодиро талаб мекунад, пешниҳод намоем ва ба он илова намуда, гуфтаниам, ки доир ба амалиётҳои ношоистаи сардор норозигӣ бояд намоем, ки солҳои охир бо ҳудаш монда, дар бораи беҳтар намудани вазъияти аъзоёни ҷамъият фикр намекунад, ки аз ин дигар сардорони соҳаҳои гуногун истифода бурда ҳамаро ғорат карда истодаанд, -гӯён забон ҳоида ба ман нигоҳ карда мوند.

-Ҳамааш ҳамин? -гӯён ба он шахс мурочиат кардам.

-Чӣ мешуд! Ана ҳамин мову шумо барин одамон, ки аз норасогии хонаю ҷой, ҳуқуқворӣ инчунин нобаробарии ҳуқуқ, ки ҳудашон дар кайфу сафоанду мо бошем хуни ҷигар меҳӯрем. Андак бо мо зиндагӣ кунед, ҳамаашро мефаҳмед, -гӯён суҳанашро ба охир расон.

-Шумо ҳам дар бораи худатон фикр ронда истодаед, ки ин дар назди ғуломон ҳеҷ аст.

-Барои чи мо ғами ғуломонро хӯрем?

-Бобоятон ба чанд даромада буданд?

-Ба панҷоҳу панҷ.

-Падаратон чандсола?

-Имсол ба панҷоҳу ҳафт мебароянд.

Худатон чи?

-Чил сола.

-Шумо медонед, ки ғуломон ба ҳисоби миёна бисту ду сол умр мебинанд.

-Илтимос аз мавзӯ берун набароед, -гуфт яке аз нишастагон.

-Агар мо ғами онҳоро нахӯрем, ки бояд хурад?

-Онҳо аз аввал ҳамин хел зиндагӣ мекунанд, ки онро дигар қардан мумкин нест.

-Ҷамъомади шумоён чун рӯзӣ дафни хешовандон, ки одатан дар ҷунин рӯзҳо фақат дарду ҳасрати худро меғӯянд, -гӯён ба ҳама як-як ногоҳ қарда мондам, ки Қадзам ба суҳан ҳамроҳ шуда:

-Мақсади мо ҳам аз он иборат аст, ки ҳама баробар бошанду одамон хушбахтона зиндагӣ кунанд, вале то ба ин мақсад расидан чанд сол вақт лозим.

Фарз қардем, ки ба муқобили одамони доро баромадем ва аз дасти онҳо молу мулкашонро кашида гирифтем, баъд чӣ мешавад? Гӯ Донояк, бояд ба фикри дӯсти мо розӣ шавӣ...

-Не, розӣ шуда наметавонам. Бо ин роҳ асрҳои аср меравему лекин мақсади асосӣ ҳамчун мақсад мемонад.

-Як фикри туро фаҳмед.

-Фикри маро аллакай Қадзам гуфт, ки мо бояд барои ба даст гирифтани давлат тайёр шавем? Ана ҳамин сохте, ки моро идора қарда истодааст. Ба ҷои одаме, ки соҳаҳои гуногун: қорводори, зироатчиӣ, ва қосибӣ барин соҳаҳоро идора менамоянд, ҳудамон тайёр шавем ва якбор ҳамаро ба даст гирифта ба бечорагон, ки

дар зери меҳнати тоқатнопазир мурда рафта истодаанд, рӯзи кории ҷаштсоата эълон намоем ва барои ба мактаб рафтани ҷама шароит муҳайё намоем.

Ба ғуломон, ки мо онҳоро баъдтар косибу деҳқон меномем, шароит лозим аст, ки чун мову шумо хонаю дар, зану фарзанд дошта бошанд, ки онҳо чун мо қувваи коргари дода тавонанд. Ана, аз ҳисоби онҳо одамоне ба воя мерасанд, ки ҷамъиятро идора мекунанд. Ва аз насли мо ҳам косибу деҳқон ва идоракунандагони ҷамъият ба воя мерасанд, ки инро баробарию баробари меноманд.

Дар муддати якчанд сол мо бояд ҳуди онҳоро, ки ҳоло моро меҳуронанд ва мепӯшонанд - ба мубориза тайёр намоем ва баъд аз ба даст гирифтани роҳбарият, онҳоро бояд ба кори роҳбарӣ ҷалб намоем.

Ҳоло ба шумо мушқил, вақте ки якчанд нафар намояндагони шумоён бо роҳбарии Кадзам ба Гулбодаи мо рафта - биёянд, қоратон осон шуда мемонад.

Як гурӯҳ аз шумоён барои шумораи ғуломонашонро зиёд намудан бо қабилани мо бархӯрданд ва ҷамаи онҳоро қабилани мо дастгирӣ намуда, ба соҳаҳои гуногуни истеҳсолот мувофиқи хоҳишашон ба қор таъмин намуданд ва ҷои истиқоматӣ доданд.

Сардор хоҳиш намуд, ки якчанд нафари онҳоро, ки ба сардор хешу таборӣ доштанд, илоче карда ба ин ҷо орем. Аз рӯи хоҳиши ӯ ман мактуб навиштам, ки он қасоне, ки сардор номбар карда буд, ҷавоб диҳанд, натиҷа чӣ шуд?

Онҳо ба ин ҷо омадан нахостанд ва илтимос намуданд, ки зану фарзандонашонро фиристонем. Онҳое, ки дар ин ҷо маҷбурӣ оварданд, дар рӯзҳои наздик бояд раванд.

- Агар мо ҳам рафта наоем чӣ? - гуён яке аз онҳо ҳазл намуд.

- Он мақсаде, ки шумо дар назди худ гузоштаед, намегузорад, ки дар он ҷо монед.

Чӣ тавр ки дида истодаам, шумоён дар ин ҷо бисту ҳафт нафар. Ин қувваи бузург. Мо бояд ба қисмҳои тақсим шуда дар байни одамоне, ки дар ин ҷо қор мекунанд ташқиқот барем ва аз байни онҳо фаъолонро ҷудо кунем, онҳо бо мо дар роҳбарияти давлат қор мекунанд. Вақте ки мақсади маро фаҳмиданд, онҳоро яроқнок мекунем. Агар ба онҳо роҳбари карда тавонем, онҳо на танҳо армияи сардор, балки даҳҳо ин хел

армияҳоро несту небуд мекунанд. Фақат саросема шудан лозим нест. Дар байни онҳо низ одамоне хастанд, ки хайрхоҳ - ба монанди соҳиби хона. Онҳоро санҷида барои ба амал ҷори намудани мақсад, истифода бурдан лозим,-гуён як-як назар намуда, илова намудам:

-Бо ин сӯҳбат албатта ҳамаи чизро фаҳмондан мумкин нест. Ҳоло саволҳо бошад марҳамат! То воҳӯрии оянда барномаи амалиётро тартиб медиҳам ва якчанд китобе, ки дар ин рӯзҳои ба ин ҷо буданам, навиштам, ки онҳоро ҳам рӯбардор карда ба ҳама дастрас кардан лозим,-гуфтам.

-Ғуломони яроқнок ба муқобили мо бароянд чӣ? -гуфт яке аз онҳо.

-Ин тавр шуданаш мумкин, агар шумо сардорро аз сари қабила гиреду худатон сардор шуда боз вазъияти онҳоро бетағйир монед, дар чунин маврид шуморо пора-пора мекунанд.

- Мо бой шудани нестем, аз ин рӯ, моро бояд онҳо дастгирӣ кунанд, -гуфт Кадзам.

Бо ҳамин ҷамъомади мо ба охир расид. Медидам, ки ҳоло барои ҳуди онҳоро тайёр намудан як олам вақт ва як олам ҷорабиниҳо лозим буд, ки онҳо гапҳои маро намефаҳмиданд.

Дастархонро густурданд, ки ба ин кор ҳама даступо меҳурданд ва барои пухту паз ва то сари дастурхон овардани он, худашон хизмат карданд.

То ҳозир кардани таом ман хостам, ки бо ин бино шинос шавам. Бино аз намуди беруниаш ба як қуттии чоргуша, ки ҳамаи тарафҳояш баробар, деворҳояш аз берун хеле моҳирона бо лой ва коҳи маҳин пардоз карда шуда, ҳамин хел бе рангу бор буд. Болони он бо лойи коҳнок андоза қада шуда, ба як суфаи калон монанд буда, аз чор тарафаш дутоғӣ - ҳашто тарноб дошт.

Дари даромад дутабақа буда, хеле зебу зиннат дода шуда буд. Вақте ки аз зина баромада ворида хона мешудем, рӯ ба рӯи мо як роҳрави таҳминан ду ба шонздаҳ метра ва дар ду тараф - дар охираш ҳамагӣ се дар дошт, ки мо бо дари охирон ворида маҷлисгоҳ шудем. Болони он ҷубқори карда шуда, нақшу ниғори хубе дошт, ки суфтақориҳои устоҳои гулдасти асрҳои III-II - и пеш аз милодии Панҷакенту Истаравшан, Хучанду Марокандро

ба хотир меовард, ки дар боқимондаҳои археологӣ тасвири онро мо медидем.

Деворҳо яклухт, ҳамвор ва аз тарафи шимол чорто тиреза дошт, ки ба чойи ойна аз ҷуби яклухт панҷараи кандакорӣ кардашуда часпонида, аз болои он қоғазро ба равшан тар карда часпонида буданд, ки базӯр рӯшноӣ мебаромад.

Хона пол надошт, ки дар рӯи замин яклухт як гилеми калони зеборо густурда буданду дар атрофи он кӯрпачаҳои яклухти якхела густурда, ба ҳар як кас яктогӣ пари қуро ба девор така карда монда буданд.

Дар як дам рӯи хона бо меваҳои шираворӣ гул кард. Ба сари ҳар панҷ-шаш нафар як чойник чой ва як пиёла оварда монданд, ки бо навбат чой менӯшиданд. Ман, ки бенавбат чой нушиданро одат карда будам то омадани навбат, зиқ мешудам.

Ин муносибати дӯстонае, ки ба пеши назар намудор мегашт, албатта маҳсули солҳои сол буд, ки ҳама аз таҳти дил ба самимияти ба худ хос бо ҳам сӯҳбат мекарданд ва дар ин ҳолат ҳам масъалаҳои аҷиби зиндагиро дар муҳокима мегузоштанд.

Ҳамин тавр, таом ҳам оварданду баъд аз хӯрдани таом ҳама аз ҷо хестанд ва бонавбат ба берун баромадем, ки шаб ҳам аз ним гузашта буду маҳтоб рӯшноӣ меод. Ин сайёра ба худ ду ҳамсафар дошт, ки яке монда дигаре ва баъзан ҳарду рӯшноӣ меод.

Пешу қафо бо он роҳе, ки омада будем, баргаштем. То қади роҳи калон расида будем, ки ду ароба пасу пеш омада истод ва моро як-як ба манзиламон расонид, ки ин шаб Нутолфа бо тақлифи ман ба хонаи мо хобид.

Шаб қариб хоб накардем дар болои бистар оҳиста-оҳиста дар ин ё он соҳаҳои ҳаёт сухан мерондем. Яке аз мо, ки каме хомӯш мешудем, дигаре:

-Ҳа..., ба ту чӣ шуд? Хобат бурд - мӣ? - мегуфт.

Ман хоб кардан намехостам. Нақҳои ман дар бораи ҳаёт, дар рӯи Замин ўро дар ҳайрат монда буд, ки тамоми ҳастияшро ба ман дода, бо диққат ба ман гуш мекарду ман бошам сухан мерондам. Вақте ки дар бораи Нимазиҳо сухан мерондам, боз ҳам завқи ӯ зиёд шуда, хоб аз фарқи сараш парида буд. Ба болои ҷогааш хеста шишт ва маро саволборон қадан гирифт. Меҳост,

ки ҳама чизро фаҳмида гарад ва дар охир: Ту маро ба Замин ва ё Нимаз мефиристодӣ, хуб мешуд, -гуфта монд.

- Э... бародар ин ҳама акнун хобу хаёл, кани он ракета,-гуфта як охи сарде аз мағзи устухонам баромад.

- Хайр бародар, ин қадар ғам нахӯр, мо барои ту Олимҷону Серкорак ва боз ҳамон созандаю табобаткунанда, кӣ буд? Ҳа-ҳа, Ихтирокору Дармонҷон ва Ситораю Сайёра шуда мемонем, гуфтани Нутолфа ба ҷароҳати ман намак шуда монду боз дарду аламам тоза шуд.

- Ҳамаи орзую умедам шумоён. Ба ғайр аз шумоён, ки ҳам дорам. Боз хушбахтии ман дар он, ки ба худ ҳамсари мувофиқ ёфтам. Фақат аз як чиз метарсам, ин ҳам бошад бо хубӣ ва мувофиқи мақсад анҷомидани корҳо, ки пайи он боз ягон бадбахтиё наояд.

Агар эҳтиёт накунем аз пайи ин бахту иқбол боз рӯзҳои нохушӣ омаданаш мумкин. Дидам ким чихел ноором ва бар зами он хобҳои нохуш дида истодаам, ки такбири он маро дар хавф меоварад.

- Э... ин қадар ҳам хаёлпараст нашав, худатро озод ҳис кун. Ин қадар аз пайи кор шуда саломатиатро бой дода намон, дар вақташ истироҳат кун... Ина бин, қариб як чизро фаромӯш кунам. Медонӣ, ту чӣ кор кардӣ?

- Хабар надорам, гӯ.

- Корро мекунию хабар надорам, гуфта худатро ба нодонӣ мезанӣ.

- Ин қадар воҳима накун, ҳудаш чӣ гап?

- Э... воҳима будааст, воҳимаро ҳоло мебинӣ. Як рӯз сардорони хоҷагӣ ва фарзандони онҳо ба сари ту омадани буданд, мо онҳо аз роҳашон баргардондем. Ҳоло ҳам барвақт, ки он занҳоятро баргардон, вагарна туро хому хом мехӯранд.

- Занҳо шӯриш карданд, ки барои чи ту як зан доштию шавҳарҳои онҳо панҷ – шаштой ва ҳатто аз он ҳам зиёд, - гуфту ҳарду қоҳ-қоҳ зада хандиданд, ки Маҳбуба ҳам, ки дар дигар хона меҳобид, ҳудашро дошта натавонист.

- Ба фикрам ту ҳазл карда истодаӣ.

- Э... ин аз ҳавз як чакра. Агар гап-гапи мардумро гӯш кунӣ, сад китоб мешавад...

Дина як тӯйи аҷоиб шуд. Ба тӯйи шумоён тақлид карданду аммо он қадар мувофиқат накард. Асосаш ҳамин, ки писари сардори чорводорон ба тӯй тақлид карда, якто дӯстопташро монда, чор нафари дигарашро бароварда ҳай кардани шудааст...

-Канӣ, нақл кун, чӣ шудааст...

- Андак сабр кун, як аҷоибу ғароиб ва аз ин ҳам гузашта, як ғазо шудааст. Духтарҳо домодро мур гуфта кӯфтанд, ки аз тӯй даҳ - дувоздаҳ рӯз гузашта бошад ҳам, домод то ҳол ба ҳуш намеояд.

- Домоди ношуд будааст - дия.

- Инашро намедонам, ки домод чи хел бошад, вале худи ҳодиса дар ҷойҳои мо бори якӯм рӯй дода истодааст.

- Ин нағз шуд, акнун дигар домодҳо ҳушёр шуда мемонанд.

-Боз як ҳодисаи аз ҳама аҷоибӣ об нарасида. Занҳо қарор доданд, ки ин ҳодисаро муҳокима кунанд. Мардҳо ночор гардани баста розӣ шудаанд.

- Барои чӣ гардани баста будааст?

-Чи ту гумон мекунӣ, ки аз якчанд зан доштани шавҳарҳояшон хурсанд буданд - мӣ. Не, ҷӯра онҳо дами дарун ночор сар ҳам карда, зиндагӣ мекарданд. Ҳамин, ки то ба оташ сӯзам-насӯзам, рағбан рехта онҳо+ даргиронданд, ки дигар хомӯш кардани он амри маҳол.

-Дар муҳокима як зан баромада гуфтааст, ки ман духтари ана фалон одами номдор, шавҳарам ҳам одами андак мундак не. Барои чӣ ин писар якчандто зан мегирифтасту ман якчанд шавҳар не? Акнун чашми маро кадом як Донояк кушода монд,-гуфтааст.

-Инаш аҷоиб, хуб дар ҷамъомад ба кадом хулоса омаданд?

-Кадам хулоса, як бозори калоба, ҳама дод гуфтанду рафтанд. Ҳа, боз инро фаромӯш кардам, ки яке аз занҳо гуфтааст. Ки Доноякро дар ин ҷо тақлиф кардан лозим буд. Ба ин ту чӣ мегӯӣ?

- Мон ҷӯра. Аз қаҳр боз кадом як аламзада маро аз ҳама чиз маҳрум накунад, ки ту ба болон Маҳбуба монӣ, - гуфта боз як завқ кардем, ки хоби Маҳбуба бурда мондааст, ки у ба хандаи мо ҳамроҳ нашуд.

Баъд аз ханда ҳарду каме хомӯш мондему ман:

- Ҳа, бародар чӣ ин қадар хомӯш шуда мондӣ? – гуфта аз ӯ ҷавоб нагирифтам ва ба сари стол хеста нишастаму барномаи рафиқонамро тартиб додам, ки рӯз шуда монд.

Маҳбуба бошад ғами наҳориرو хӯрдааст, ки як дастархони пур аз нозу неъматро кушодаасту ба ман хабар дод ва ман рафиқамро бедор кардам. Ҳар се ба сари дастурхон нишастем.

Баъд аз ниҳорӣ ман барномаро ба ӯ нишон додам, ки ӯ дар ҳайрат монд, ки ман онро кадом вақт тартиб дода бошам.

- Гап дар бораи он не, ки ман онро калом вақт чӣ хел тартиб додаам. Илтимос мекунам, ки онро якчанд нусха рӯбардор карда, ба рафиқон додан лозим, то ки ҳама дар бораи он фикри худашонро ғуянд, - гуфта ба ӯ нигоҳ карда, як лабханд намудам, ки ӯ бо мо хайрухуш намуда, баромада рафт.

Ман аз танҳо монданам истифода бурда, каме истироҳат намудам. Намедонам чӣ қадар ғанаб карда бошам, ки овози Қаҳрамону Ҳалима ба гӯшам даромад, аз ҷо хестаму оҳиста-оҳиста ба истиқболи онҳо рафтам.

- Ҳа ҳамааш маълум. Дар ин ҷо ду ҷураҳои ҷонӣ хуб сӯҳбат кардитон. Ин аст, ки моро фаромӯш карда истодаӣ! Тамоми рӯз мо ба роҳи шумоён чашм дӯхтем, чашмҳо канда шуд.

- Ман гунаҳкор. Маро дирӯз омада бурданд. Медонӣ чӣ қадар базми хуб оростанд.

- Ана ҳамон буд, ки ними рӯз рафта, шаб бо меҳмонаш омад, - гуфт шикоятomezона Маҳбуба.

- Маълум мешавад, ки на танҳо моро, балки хонаро ҳам танҳо мондӣ. Инро мо муҳокима мекунем, - гуфтани Қаҳрамонро занҳо ҳам тарафдорӣ намуданду боз Маҳбуба:

- Ман ҳазл мекунам. Дӯстонашон ҷони одам, ба онҳо боварӣ кардан мумкин. Аз сӯҳбатқояшон баъзан ман ҳам ҳаловат мебарам. Баъзе сӯҳбатҳо барин фачу лач фақат дар бораи хурду ҳуҷум не, - гуён ба Қаҳрамону Зебо нигоҳ карда монд, ки чоям ҷӯшидааст гуён, хеста рафт.

- Ту, ки наомадӣ, ману Зебохон баъд аз ними рӯз ба сайру гашт баромадем ва хушбахтона бо як шахс шинос шудем. Он шахс омада салом дод ва бо мо якчанд соат сӯҳбат кард, намедонам барои чӣ бошад, худашро аз одамон дур мекашид ва бештар дар бораи қабилai мо ҳар чӣ шунидан меҳост. Хусусан,

диққати ўро озодии ҷамъияти мо ба худ ҷалб карда буд ва дар охир:

- Донояк ман шуморо ба як сўҳбат мебарам, ба ман бовар кунед, дар он ҷо ҳама одамони худӣ, гӯён худаширо ба мо шиносонид, ки номаш Лэгэг будааст.

Ман сирро бой надодам ва ваъда додам, ки пагоҳӣ барвақт мувофиқи талаби мизбон ба ҳамон ҷо шавам. Албатта ў туро дидан мехоҳад.

- Хуб шуд, ки ин гапро дар ҳузури Маҳбуба нагуфти.

- Он шахсро ин оила надонад хуб аст, ман бошам дар суроқи ана ҳамон шахс будам. Ин вохӯрии аҷиб мо албатта пагоҳ меравем. Он марде, ки ту дида будӣ, одами аҷоиб – ба гурӯҳи «ОЗИДӢ» роҳбарӣ мекнад. Аз ў сардор, падарарӯси ман ба қадӣ аҷалаш метарсад. Ки барои зиндаю мурдаи ў сад центр ғалла, чорсад сар гӯсфанд ваъда кардааст.

- Ман ҳам ҳазл накардаам, гуфта монд Қаҳрамон.

Аз шунидани ин хабари хуш ба куртаам нағунҷидам, ки хурсандиям ҳадду ҳудуд надошт, ки шабро бо базму тараб, рақсу бозӣ гузарондем.

Шаб аз ним гузашта бошад ҳам Қаҳрамонӯ Зебо ба зорию таваллои мо нигоҳ накарда, рафтанд, ки Зебо базӯр шишта меҳест.

Пагоҳӣ барвақт Қаҳрамонӯ Зебо ба хонаи мо омаданд.

Зебо ба даруни хона даромад, вале Қаҳрамон дар рӯи ҳавли ба ман интизор буд, ки Зебо:

- Донояк, Шумо ба назди ҷураатон равед. Ман бо Маҳбуба мемонам. Ман бо ин аҳвол ба меҳмонӣ намеравам. Дугонаам бо ман мемонад, - гуфт.

- Чӣ илоҷ гуфтаи шумоён шавад гуфта, ману Қаҳрамон баромада рафтем.

Ҳамин ки мо ба ҷойи гуфтаи Қаҳрамон расидем, ароба ҳам ҳозир шуду мо ба он савор шудем. Лэгэг маро дид ва фаҳмид, ки хато карда будааст. Сахту маҳкам бо ман вохӯрӣ карда, пурсупос намуд.

Ма ҳам аз кору бораи аз саломатиаш, аҳли хонаводааш пурсон шудам. Дигар ҳарду ягон чизе нагуфтем. Танҳо нигоҳҳо маънидодона бо ҳам бармеҳурд.

Он чашмони мешӣ, ки ба чашми ғусфанд монандӣ дошт, ранги об дошта, ба пеши чашм мавҷзании баҳрро ба хотир меовард, ки чашмони шуҳу ноороми он бозӣ карда меистод. Лабони нафису нозук ва дандонҳои садаф барин сефед, ки зебогии ба худ ҳосе дошта, ҳангоми сухан рондан ва ҳатто лабханд намуданаш ғӯе худнамоӣ мекарда бошад, ба назар менамуд, ки аз бо мо вохӯрданаш бениҳоят шоду хуррам буданашро маълум карда меситод.

Аробаи мо ба дари як хонае омада ба чизе дакка хӯрду моро алвонҷ доду ба ҷои худ истод ва пешу қафо вориди ҳавли гаштем, ки ҳоло чашми рӯз тамоман кушода нашуда буд.

Ман аз ҳама пеш аз ароба фаромада то фаромадани онҳо мунтазир шуда истодам, ки ин ба ман шароит дод, ки ман аз зинаи ароба қадам зада, фаромадани ӯро зеҳн монда нигоҳ кардам, ки қадӣ навниҳоле дошт, ки ӯ ҳам ба ман бо як ҳусни таваҷҷӯҳ назар карда, меҳандид.

Моро як-ду марди зебосирати дар тан либосҳои шинами аз матои якрангаи дағал дӯхташуда, пешвоз гирифтанд.

Лэгг аз болои куртаи пешкушоӣ, ки бо як тугма онро бо ҳам мепаиваст, аз болои он як яктаги авраю астар пушида аз болояш бо як мато шинам баста буд, ки онро батартиб дароварда, оҳиста-оҳиста бо ҳамроҳии мо ба тарафи хонае, ки дари он рӯ ба рӯи мо кушода буда ғӯе моро интизор бошад, равон шудем.

Ҳамин ки вориди хона гаштем, чашмам ба якчанд нафар одамон афтод, ки рост истода, моро пешвоз мегирифтанд. Маълум буд, ки ҳама аз дидани мо бениҳоят шод буданд. Бо якдигар пурсупос намуда, бо эҳтироми самимӣ ба мо аз пешгоҳи хона ҷой доданд, ки ману Лэгг ва Қаҳрамон дар як қатор нишастем.

Ман, ки аллакай ба урфу одатҳои онҳо шинос будам аз рӯи муносибати ман бо рафиқон Нутолфа ҳоло ҷӣ ҳам муносибат карданамро медонистам. Ҳамин тавр, Қаҳрамонро бо онҳо шинос намудам. Аз ҷи сабаб бошад, ки нишастагон бо тааҷҷуб ба Лэгг нигоҳ мекарданд, ки ӯ:

- Рафиқон! Ҷи тавре ки шумо медонед ман якчанд рӯз аст, ки ин меҳмони азизро ҷустуҷӯ мекардам ва хушбахтона рӯзи гузашта Қаҳрамонро бо ҳамсараш дида мондам ва гумон кардам, ки ин Донояк бошад. Бо ӯ хеле ҳамсӯҳбат шуда, ба ин ҷо таклиф

намудам. Ин шахс ҳам маро дуруст фаҳмидааст, ки имрӯз моро ҳарду сарфароз намуданд, - гуён иштибоҳи ба миён омадаро аз байн бардошт.

Мухтасар бошад ҳам ман худамро бо онҳо шинос намудаму каме дар бораи саргузашти худам ба онҳо нақл намудам. Саргузашти ман ба онҳо маҳқул омад, ки ором ҳама тамоми ҳастияшонро ба ман дода, гуш мекарданд. Дар охир дар бораи Қаҳрамон ва қаҳрамониҳои ӯ каме нақл намудам, ки муносибати онҳо бо Қаҳрамон ҳам аз аввала дида боз ҳам самимӣ шуда монд.

Вақтро беҳуда ба расмиятҳо сарф накарда:

- Рафиқон! Ман китобҳои Лэгэг «Роҳи дуруст», «Онҳо ҳам озодиро мехоҳанд», «Офтоб шуълапошӣ мекунад»-ро хонда баромадам. Ин аст, ки ман ҳам шумоёнро ҷустуҷӯ мекардам ва беқаророна ин рӯзро интизор будам. Чи мешуд, ки муҳокимаро аз асари Лэгэг «Офтоб шуълапошӣ мекунад», сар кунем, - гуфтани ман онҳоро то андозае дар ҳайрат мононда бо ҷону дил ба фикри ман розӣ шуданд.

Агар аз рӯи таҳлили зиндагии имрӯза муҳокима ронем, хеле хуб баромадааст, вале роҳҳои мубориза ва дар бораи тайёр кардани он чизеро дарёфт кардан мушқил.

Биёед аз ин ҷо сар кунем. Фарз кардем, ки шумо ғалаба кардед, баъд аз ғалабаи шумо ба қабила кӣ роҳбар мешавад? Баъд аз ғалабаи шумо вазъияти ғуломон чи хел мешуда бошад?

Азбаски ин масъалаи муҳим дар ҷамъияти онҳо ҳоло пухта нарасида буд, ба ин савол ҷавоб дода наметавонистанд. Баъд аз гузашта шудани чунин саволҳо фикр мекардагӣ шуданд, вале ҳар чӣ қадаре, ки кушиш мекунанд, ҷавоб дода наметавонистанд. То ба миён омадани чунин савол гумон мекарданд, ки ҳамаи масъалаҳоро дуруст ҳал карда истодаанд.

Боз ба сари масъала баргашта ин тавр ба ҳалли масъала муносибат намудам:

- Мову шумо бояд ба онҳое така намоем, ки неъматҳои моддӣ истеҳсол менамоянд. Онҳо қувваи асосӣ буда, дар оянда идоракунандагони ҷамъияти бесинфӣ маҳз онҳо мебошанд. Онҳоро мо бояд тайёр намоем. Агар ин корро карда натавонем, ана ҳамин тавр пинҳонкорӣ карда ғаштан мегирем.

Шуморо ташкилоти «ислоҳоткорон» дастгирӣ кардан намехоҳанд, бо вучуди он кушиш менамоем, ки бо шумо ҳамкорӣ

намоянд. Рафту майли ҳамкорӣ накарданд, ин ҳам он қадар хавфнок нест.

Ҳаминро гуфтан мумкин, ки дар байни онҳо ҳам одамони пешқадам ҳастанд, ки моҳияти корро мефаҳманд ва дар вақти зарурияти ҳамкорӣ аз ягон мушкилӣ наметарсанд. Ҳаминро ҳам қайд кардан лозим, ки бисёриҳо шуморо мефурӯшанд, аз ин рӯ аз онҳо эҳтиёт шудан лозим.

Ҳамаи ин дар назди иттифоқи шумо бо синфи заҳматкаш ҳеҷ аст. Шумо медонед, ки шумораи онҳо то чанд мерасад? Ҳама хомӯш шуда монданду яке аз онҳо:

-Кӣ онҳоро шуморида шиштааст, умуман шумораи онҳо ба кӣ ҳам лозим.

-Бале, талх бошад ҳам ҳақиқат ин гуфтаи шумо, аммо онҳо ҳам дар асл мову шумо барин одаманд. Онҳо ҳам дар дил орзу доранд, меҳоҳанд, ки зиндагӣ кунанд, хонаю дар, зану фарзанд дошта бошанд. Аммо ҳамаи ин орзуҳои неки онҳоро поймол намуда, ба мол табдил додаанд, ки ҳатто мол гуфтан ҳам мумкин нест.

Ҳаминро мо бояд фаҳмем, ки дар байни онҳо одамоне ҳастанд, ки ба садҳо мову шумо барин шахсон сабақ меомӯзонанд. Агар онҳоро ба роҳи худ сафарбар намоем, қувва ба қуввае табдил меёбад, ки онро ягон қувва мағлуб карда наметавонад. Чунин шахсони дар байни онҳо буда ҳам моро ба кор меандозанд.

Шумо ба саволи ман ҷавоб дода натавонистед, ман ба он савол ҷавоб медиҳам. То имрӯз ҳамагӣ онҳо як миллиону ҳафсаду чил нафар. Шумораи шумоён, яъне онҳое, ки неъматҳои моддиро истеҳсол намеkunанду танҳо истеъмол менамоянд — дусаду сихазор. Ана ҳамин дусаду си ҳазорро меҳӯронанд, мепошонанд, ҷамъияти шуморо зебу зиннат медиҳанд, аммо дар назди шумо ҳеҷанд.

Дар ҳолати сахтӣ аз байни шумоён одамоне ёфт мешавад, ки ҷойи гарму нармро ҷустуҷӯ намоянд. Аммо аз байни онҳо баромаданаш амри маҳол, зеро онҳо дар мубориза ҳеҷ чизро бой намедиҳанд. Шумо фикри хонаю дар зану фарзандро мекунад. Аз ин рӯ ба онҳо така намоем, хато намеkunем.

Гап ҳамин, ман лоиҳаи амалиётро ба гурӯҳи «Ислоҳотчиён» додам. Бо баъзе тағйиротҳо лоиҳаи шуморо худи пагоҳ бо ягон

кас ба шумо мерасонам. Хуб мешуд, ки бегоҳӣ дар ҷое, ки мо вохӯрда будем. Ягон кас омада гирад.

Хостам, ки дар асоси баромади имрӯза каме баҳсу мунозира намоем, вале онҳо ба даҳонашон об гирифта нишастанд ва умуман ҷӣ ҳам мегуфтанд. Аз баромади ман эҳтимол чизеро пай набурда бошанд. Саволу ҷавоби онҳо дар бораи аҳолии Замин ва Нимазиҳо буд.

Хостам, ки равам, вале онҳо ба ҷону ҳолам намонда, ба ҳӯрок таклиф карданд. Мо ноилоҷ нишастем, зеро моро ҳамсарон дар хона мунтазир буданд.

Аз ин ҷо баргаштем, ки ҳоло Маҳбубаю Зебо ба хона надаромада гап-гап мекарданд, ки ман шӯҳӣ карда: «Моро ба пода гусел кардетону гап ба гап ҳамроҳ нашуда, аз пода баргаштем», - гуфтам, ки онҳо он қадар сарфаҳм нарафта бошанд ҳам, вале зӯран хандиданд. Вақте ки ман мазмунан фаҳмондам, бори дигар дар ҳақиқат аз таҳти дил хандиданд, ки ба хаёлам сустфаҳмии афандӣ ба ёдам омаду онро ба дӯстонам ба таври зайл нақл намудам:

«Афандӣ дар ҳар як ҳазлу шӯҳии рафиқон се маротиба меҳандидааст. Аз ӯ пурсиданд, ки барои ҷӣ мардум як маротиба меҳанданду ту бошӣ се маротиба меҳандӣ?» Ба ин савол чунин ҷавоб додааст:

- Бори якум барои он меҳандам, ки рафиқон маро бефаҳм нагӯянд. Дар навбати дуюм мазмунашро аз рафиқам пурсида меҳандам ва бори сеюм ба ҳоли худам меҳандам».

Ин нақли ман фаҳмотар буд, ки хеле завқ карданд ва якчанд вақт якдигарро афандӣ мегуфтагӣ шуданд.

Ман баъд аз сӯҳбати хосаи дӯстон аз пайи тартиб додани барнома шудаму Қаҳрамон бошад ба гулҳо нигоҳубин намуд ва занҳо аз пайи ҳӯроки шом шуданд.

Ҳамин тавр мо рӯзро бегоҳ кардему ману Қаҳрамон каме машқ намудем. Занҳо моро тамошо карда завқ бурданд, ки дар ҳамин вақт Маҳбуба худаашро бад ҳис карда, - «Дилам беҳузур шуд», - гуфт. Ман ҷӣ кор карданамо намедонистаму гирд-гирди онҳо чун шахси нотавон дасту по хӯрда мондам, ки Зебо:

- Равед, кори худатонро кунед, ҳозир ҳамааш хуб мешавад, - гуфт Қаҳрамон. Маро аз онҳо дуртар кашола карда бурда оҳиста:

- Писардор мешавӣ, - гуфта чашмак зада монд.

Ман бошам дар ҳайрат монда, аз ӯ чашм намекамдам, ки ӯ, - ҳа, писардор мешавад, боз якто Донояк, - гӯён маро бардошту давр занонд, ки аз дари ҳавлӣ падарарӯсам бо занҳояш даромада омад. Онҳоро дида, гашти хурӯсу мокиёнҳои дар хонаамон буда ба ҳаёлам омад. Худ чун даканги мо худнамой мекарду пеш-пеш меомад, аз қафояш занҳо меомаданд.

Занҳо ба хона даромаданду мо мардҳо дар сурфае, ки дар байни гулҳо ҷойгир шуда буд, нишастем.

Падарарӯсам аз бо Нашвартсӣ шиносӣ пайдо карданам, розӣ буд. Ман ба Қаҳрамон маънидодона назар карда мондам.

Хурсанд будам, ки суҳанро мувофиқи таъб сар кардам. Инро истифода намуда, дар бораи мактаб, умуман дар бораи саводнокии омма суҳан рондам. Қаҳрамон зиқ мешуд, ки ман дар бораи ғуломон суҳан намеронам. Ман бошам меҳмонамро медонистам, табиати ӯ ва ҳудамонро хирра кардан намехостам. Илова бар он ин кори бефоида буд.

Фикру ҳаёли ман, ки дар бораи як мактаби намунавӣ буд, ки ин масъаларо ҳал намудам.

Дар рафти суҳбат масъалаи коргар ва масолеҳро ба миён гузоштем. Бинои мактабро бошад дар ҷойи аҳолинишин наздик карда сохтани шудем, ки ин мувофиқи маслиҳат дар ҷойе, ки дор мавҷуд буд, мувофиқ меомад.

Ҳамин вақт занҳо аз хона баромаданду моро бо писардор шудани ман табрик карданд, ки базми мо ба тую сур табдил ёфт, ки ман даромада Маҳбуба ва модаронро табрик кардам.

Таомҳо дам ба дам дигар шуда меистод. Сардор дар назди ман шароб наменӯшид. Умуман, гумон мекард, ки ман дар бораи шароб ҳеҷ чизро намедониста бошам. Эҳтимол ба фикри худ маро, ки домодаш мебошам, аз ҳамин ҷиҳат вайрон кардан намехост. Падарарӯсам таомҳоро боиштиҳои ба худ хос таомул менамуд, ки ӯро дида иштиҳои мо ҳам карнай шуда монд.

Дар ин ҷо ҳоло муомилоти пулӣ набуд. Дар бозор бо роҳи моливазкунӣ савдо мекарданд. Ғалларо бо гӯшт, гӯшт ва ё ҳуди ғусфандро бо мато ва ғайраҳо — чунин иваз карда мешуд. Дар ин ҷо тилло ягон қиммате надошт. Аз ин рӯ, пеш аз ҳама лозим меомад, ки ба падарарӯсам моҳияти пулро фаҳмонам, зеро меҳостам, ки барои муомилоти мардумро дуруст кардан, пулро ба вучуд орем. Аз ин рӯ, моҳияти пул чист ва онро бо кадом роҳҳо

ба даст овардан лозим, сухан рондам. Он қадар ҳам сарфаҳм нарафта бошад ҳам, як-ду нафар одамони боваринокашро номбар кард, бо онҳо маслиҳат мекунем, - гуфт падарарӯсам.

Занҳо ҳам ба назди мо омаданд. Ҳар яке аз онҳо мехостанд, ки дар назди шавҳарашон худашонро хубтару боақлтар нишон диҳанд ва аз ин дигаре рашк мебурд. Он зан, ки Маҳбубаро тарбия карда буд, ба ин корҳо аҳамият намедоду бо суҳханҳои обдор онҳоро мазоқу масҳара карда мемонд.

- Сахтар доретон, боз мардатон гурехта наравад. Чӣ мешуд, ки андак дуртар мешиштем, ки боз ин шахсро гулугир карда намонем, - гуён занҳоро ба тартиб дароварда монд. Ҳамаи сӯҳбат дар бораи писардор шудани ман мерафт, ки гаштаю баргашта ҳама инро хотиррасон мекарданд, ки занҳо хеста рафтанд.

Маълум буд, ки падарарӯсам дар хона ҷоҳил буда, дар ин ҷо дар бораи чизе гуфтан андеша мекарду фақат дар зерӣ ҷавоб онҳоро ба тартиб дароварданӣ мешуд.

- Сардор, - гуён диққати ўро ба худ ҷалб намудаму ба сари мақсад наздик шуда:

- Ҳамаи масъалаҳоро Шумо ҳам дар хона ҳал мекунед. Ҳамин тавр не мӣ?

- Ҳа, дар куҷо ҳал кардан лозим? Дар кӯча — мӣ? — гуфт шӯхиомезона.

- Ман ин тавр гуфтани нестам. Мехоҳам, ки як ҷойи ҷамъиятӣ бо ном идора созем ва Шумо дар вақт-вақташ ба он ҷо рафта, масъалаҳои зарурии хоҷагиро ҳал намоед, ба ин Шумо чӣ мегӯед, - гуфтам.

Маслиҳати хуб, ин масъаларо ҳам ана бо ҳамон шахсон ҳал намудан лозим, - гуфту ман бошам номҳои дӯстонро як қоғаз бароварда, навишта гирифтам. Сардор занҳоро хабардор намуд, ки мераванд, аз ин рӯ онҳо тайёр шуда баромаданд. Дар як дам рӯи ҳавлии мо ба як бозори паррандаҳо табдил ёфту ҳама баробар гап мезаданд.

Сардор, ки ба роҳ даромад, ҳамаи занҳояш аз қафои ӯ чун рӯда кашол шуда рафтан гирифтанд.

Ҳамин ки онҳо рафтанд, ҳама об зада мондагӣ барин, гуё дар ин хона касе набошад, хомӯшӣ ҳукмфармо буд.

Қаҳрамон ҳар чи қадаре ки аз ман хафа буданаширо пинҳон нигоҳ дорад ҳам, вале маълум шуда меистод. Дар атрофи гулу гулзор давр зада худаширо бо ин кор овора мекард.

- Мебинам, ки базӯр худатро дошта истодаӣ, барои он ки турс кафида наравӣ, маддаи дилатро кафон, - гуфта аз дасташ доштаму ба байни гулзор бурдам. Ба назараш ҳеҷ чиз наменамуд ва ба ғушаш овози булбул ҳам намефорид. Меҳост, ки яку яқбора маддаи дилаширо кафонаму маро нағзакак ғушмол карда монад. Вале ин кор аз рӯи эҳтироме, ки нисбат ба ман дошт, ҳеҷ ба миён омаданаши мумкин набуд, ки дарун-дарун сӯхта-пӯхта забон меҳонд. Гуфтани буд, ки ман ғами ғуломонро намехӯрам ва ҳамаи корро беҳуда тағйир дода истодаам.

Бародар! Ман медонам, ки ту чӣ меҳохӣ. Беҳуда худатро рӯҳан азоб медиҳӣ. Он чизе, ки турс азоб медиҳад, маро эҳтимол садчанд зиёд азоб диҳад, вале ин кори осон нест, ки бо маслиҳати оилавӣ ҳал гардад. Ин кор дар айни замон қурбониҳоро талаб мекунад. Агар ҳоло ин масъаларо бардорем, мо қурбони он мешавему аз карда пушаймон шуда мемонем, ки дар чунин маврид муштро ба сари хеш мезанем.